

«ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ»

«Εγκληματολογικές και Ποινικές προσεγγίσεις της διαφθοράς, του οικονομικού και του οργανωμένου εγκλήματος (ΠΕΔ)»

Διπλωματική Εργασία

«ΠΟΙΝΙΚΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ: ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΖΗΤΗΜΑΤΑ – ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ NOVARTIS»

«ΑΛΕΞΙΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ»

Επιβλέπων καθηγητής: «ΤΡΥΦΩΝ ΚΟΡΟΝΤΖΗΣ»

Πάτρα, «ΙΟΥΝΙΟΣ» «2023»

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του φοιτητή («συγγραφέας/δημιουργός») που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

«ΠΟΙΝΙΚΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ: ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ
ΖΗΤΗΜΑΤΑ – ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ NOVARTIS»

«ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΑΛΕΞΙΟΥ»

Επιτροπή Επίβλεψης Πτυχιακής / Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπων Καθηγητής:

«Τρύφων Κοροντζής»

«Καθηγητής ΕΑΠ»

Συν-Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:

«Αθανασία Διονυσοπούλου»

«Καθηγήτρια ΕΑΠ»

Πάτρα, «Ιούνιος» «2023»

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το φαινόμενο της διαφθοράς συνδέεται συνήθως με τα οικονομικά εγκλήματα, αφού οι δράστες συνήθως έχουν σκοπό άντλησης μεγάλου οικονομικού οφέλους εις βάρος του δημοσίου και των λοιπών κοινωνικών και πολιτικών θεσμών. Αυτό, άλλωστε έχουμε συναντήσει και σε πολύκροτες υποθέσεις, όπως είναι η Υπόθεση Novartis, που αποτελεί το αντικείμενο της παρούσας εργασίας. Κατά καιρούς έχει γίνει προσπάθεια να διατυπωθούν νομικοί ορισμοί γύρω από το φαινόμενο της διαφθοράς, ώστε να δημιουργείται μια ασφάλεια περί του ποιες συμπεριφορές, πράξεις ή παραλείψεις εντάσσονται σε αυτή την κατηγορία. Επειδή το κάθε κράτος έδωσε το δικό του νομικό ορισμό στην έννοια και στο φαινόμενο της διαφθοράς, υπάρχει ένα μεγάλο εύρος αυτού, με αποτέλεσμα να εντάσσονται εντός του περιεχόμενου της διαφθοράς διάφορες πράξεις και συμπεριφορές. Πέραν τούτων, επειδή η διαφθορά, ως φαινόμενο, είναι πολυδιάστατο και δεν μπορεί να προσδιοριστεί με ακρίβεια ποιο είναι το έννομο αγαθό που προστατεύεται ή πρέπει να προστατευθεί, με δυσκολία μπορεί να αποσαφηνιστεί με τους όρους του εγκληματικού δικαίου. Η διαφθορά εντοπίζεται ανάμεσα στην πολιτική διαπλοκή και στην επικοινωνιακή διαπλοκή, όπου πρώτη οδηγεί στην ιδιωτικοποίηση δημόσιων αγαθών, και η δεύτερη προάγει όχι την προώθηση του δημοσίου συμφέροντος, αλλά τουναντίον την υπαγωγή του δημόσιου συμφέροντος στην ικανοποίηση ιδιωτικών συμφερόντων. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι και η υπόθεση Novartis, όπου τα εμπλεκόμενα πρόσωπα ήταν πολιτικοί και ιατροί που φέρεται να είχαν διαπράξει το αδίκημα της ενεργητικής και παθητικής δωροδοκίας, προς εξυπηρέτηση ιδίων συμφερόντων και άντλησης υψηλού οικονομικού οφέλους. Εν τέλει, όλα τα εμπλεκόμενα πολιτικά πρόσωπα απαλλάχτηκαν, καθώς δεν βρέθηκαν αποχρώσες ενδείξεις ενοχής και επαρκή αποδεικτικά στοιχεία, πλην 15 ιατρών που παραπέμφθηκαν στο ακροατήριο.

Λέξεις – κλειδιά

Novartis, σκάνδαλο, σκευωρία, Εισαγγελέας Διαφθοράς, Οικονομικός Εισαγγελέας

«CRIMINAL TREATMENT OF CORRUPTION: INDIVIDUAL ISSUES – NOVARTIS CASE STUDY»

«KONSTANTINOS ALEXIOU»

Abstract

The phenomenon of corruption is usually associated with economic crimes, since the perpetrators usually aim to obtain a large financial benefit at the expense of the public and other social and political institutions. After all, we have also encountered this in highly acclaimed cases, such as the Novartis Case, which is the subject of this paper. From time to time an attempt has been made to formulate legal definitions around the phenomenon of corruption, in order to create certainty as to which behaviours, acts or omissions fall into this category. Because each state gave its own legal definition to the concept and phenomenon of corruption, there is a wide range of it, with the result that various actions and behaviors are included within the content of corruption. Furthermore, because corruption, as a phenomenon, is multidimensional and cannot be precisely defined as the legal good that is protected or should be protected, it can hardly be clarified in terms of criminal law. Corruption is located between political entanglement and communicative entanglement, where the former leads to the privatization of public goods, and the latter promotes not the promotion of the public interest, but rather the subordination of the public interest to the satisfaction of private interests. One such example is the Novartis case, where the persons involved were politicians and doctors who allegedly committed the crime of active and passive bribery, in order to serve their own interests and extract a high financial benefit. In the end, all the political figures involved were acquitted, as no clear indications of guilt and sufficient evidence were found, except for 15 doctors who were referred to the audience.

Keywords

Novartis, scandal, fraud, Corruption Prosecutor, Financial Prosecutor

Περιεχόμενα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	4
Λέξεις – κλειδιά	4
Abstract	5
Keywords	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	8
1. ΔΙΑΦΘΟΡΑ ΚΑΙ ΔΙΑΠΛΟΚΗ.....	11
1.1 Η συνταγματική προσέγγιση της διαφθοράς και της διαπλοκής.....	11
1.2 Ποινική αντιμετώπιση της διαφθοράς: Διασφάλιση της Δικαιοσύνης και ενίσχυση του Κράτους Δικαίου	15
1.2.1 Η σημασία της εισαγγελικής δίωξης στην καταπολέμηση της διαφθοράς.....	16
1.2.2 Διασφάλιση δημόσιων πόρων.....	18
1.2.3 Αποτροπή και πρόληψη.....	19
1.3 Ποινική / εισαγγελική διαδικασία για την καταπολέμηση της διαφθοράς.....	21
1.4 Νομικές προκλήσεις κατά την καταπολέμηση της διαφθοράς.....	24
1.5 Η θεσμική προσέγγιση της διαφθοράς στους διεθνείς οργανισμούς.....	25
2. Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΘΕΣΜΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ	29
2.1 Η ποινική νομοθεσία υπό το πρίσμα της Κριτικής Εγκληματολογίας	29
2.2 Η διεθνοποίηση του ποινικού δικαίου μέσα από την επισκόπηση του διεθνούς και του ευρωπαϊκού ποινικού δικαίου.....	31
2.2.1 Οι Διεθνείς Συμβάσεις.....	33
2.2.2 Η Σύμβαση του ΟΟΣΑ.....	35
2.2.3 Η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης στον τομέα της διαφθοράς	38
3. Η ΠΟΙΝΙΚΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ ΣΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗ ΕΝΝΟΜΗΤΑΞΗ ΚΑΙ Ο Ν. 4619/2019.....	41
3.1 Η νομική προσέγγιση των αδικημάτων της Δωροδοκίας και Δωροληψίας στον δημόσιο τομέα	41
3.2 Η νομική προσέγγιση των αδικημάτων της Δωροληψίας και της Δωροληψίας στον ιδιωτικό τομέα	44
3.3 Η κατάργηση του Ν. 1608/1950 για τους καταχραστές του δημοσίου	45
3.4 Το αδίκημα της απιστίας (390 ΠΚ) και η νομική εξέλιξή του σύμφωνα με τις πρόνοιες του Ν. 4637/2019	49
3.5.1. Η δίωξη κατ' έγκληση της κακουργηματικής απιστίας και η τετράμηνη προθεσμία για την άσκηση δίωξης.....	53
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4.....	57

ΥΠΟΘΕΣΗ NOVARTIS	57
4.1. Το ιστορικό της υπόθεσης Novartis.....	57
4.2. Η Θέση του Εισαγγελέα Διαφθοράς.....	62
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	64
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	65
ΕΛΛΗΝΙΚΗ.....	65
ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ	69

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Όπως είπε ο Ρούσβελτ όταν δημιουργείται οικονομική ανασφάλεια, αυτή με τη σειρά της έρχεται και δημιουργεί και τη θεσμική ανασφάλεια. Και τούτο είναι λογικό, καθώς όσο περισσότερο αυξάνεται η ανεργία και η φτώχεια, τόσο περισσότερο αυξάνεται (αναλογικά) και η αντίστοιχη απαξίωση στους θεσμούς, με αποτέλεσμα οι τελευταίοι να οδηγηθούν στην κατακερμάτιση και εν τέλει στην κατάρρευσή τους, όταν δεν απολαμβάνουν την εμπιστοσύνη των πολιτών. Όταν οι πολίτες αποσύρουν την εμπιστοσύνη τους από τους θεσμούς, δοθέντος ότι το πολίτευμα που κυριαρχεί τη σήμερον είναι η δημοκρατία – άρα κυριαρχεί η γνώμη του λαού-, οδηγείται το πολίτευμα σε απονομιμοποίηση. Αυτή η έλλειψη εμπιστοσύνης στους θεσμούς είναι και ένδειξη μιας κοινωνίας, στην οποία συναντάται η διαφθορά. Όσο λιγότερο αναπτυγμένοι είναι οι δημοκρατικοί θεσμοί τόσο περισσότερα είναι τα φαινόμενα διαφθοράς¹.

Συνήθως, η διαφθορά συνδέεται με τα οικονομικά εγκλήματα, αφού οι δράστες συνήθως έχουν σκοπό άντλησης μεγάλου οικονομικού οφέλους εις βάρος του δημοσίου και των λοιπών κοινωνικών και πολιτικών θεσμών. Αυτό, άλλωστε έχει συναντηθεί και σε πολύκροτες υποθέσεις, όπως είναι και η Υπόθεση Novartis. Ακόμα και ο E. Sutherland, θεωρεί ότι οι δράστες της διαφθοράς ανήκουν στην κατηγορία των εγκληματιών του λευκού κολάρου, αφού προβαίνουν σε αθέμιτες πρακτικές με σκοπό το μέγιστο οικονομικό όφελος.² Οι δράστες, δηλαδή, κατά τον Sutherland, προέρχονται από τα υψηλά κοινωνικά-οικονομικά – πολιτικά στρώματα.

Δεν έχει διατυπωθεί κάποιος ενιαίος ορισμός σχετικά με την έννοια της διαφθοράς. Δοθέντος ότι είναι δύσκολο να αποσαφηνιστεί το έννομο αγαθό που προσβάλλεται μέσω της διαφθοράς, με αποτέλεσμα να είναι δύσκολο να προσδιοριστεί το περιεχόμενό της. Σύμφωνα με τον Αλεξιάδη³, θα μπορούσε η διαφθορά να χαρακτηριστεί ως ένα έγκλημα διακινδύνευσης, καθώς διακυβεύεται η αρχή της ισότητας και το δημοκρατικό πολίτευμα. Επίσης, να σημειωθεί ότι το αντικείμενο της διαφθοράς δεν χρειάζεται να είναι ξεκάθαρα οικονομικό κάθε φορά. Για παράδειγμα όταν μια οικογένεια εκμεταλλεύεται τις γνωριμίες της, προκειμένου να πάρει ένα μέλος

¹ D. Iederman/N. Loayza/R. Soares, Accountability and Corruption: Political Institutions Matter (2001), The world Bank Policy Research Working Paper, σελ. 2708 επ.

² E. Sutherland, White collar Criminality, American Sociological Review, 1940, σελ. 5

³ Στ. Αλεξιάδης, Η διαφθορά ως κοινώς επικίνδυνο έγκλημα, σε Τιμητικό Τόμο Δ. Σπινέλλη, Τόμος Α', Οι Ποινικές Επιστήμες στον 21^ο αιώνα, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα - Κομοτηνή, σελ. 46-47.

της που βρίσκεται στο δημόσιο μετάθεση σε άλλη θέση, εδώ εν προκειμένω το όφελος δεν είναι οικονομικό.

Κατά καιρούς έχει γίνει προσπάθεια να διατυπωθούν νομικοί ορισμοί γύρω από το φαινόμενο της διαφθοράς, ώστε να δημιουργείται μια ασφάλεια περί του ποιες συμπεριφορές, πράξεις ή παραλείψεις εντάσσονται σε αυτή την κατηγορία. Επειδή το κάθε κράτος έδωσε το δικό του νομικό ορισμό στην έννοια και στο φαινόμενο της διαφθοράς, υπάρχει ένα μεγάλο εύρος αυτού, με αποτέλεσμα να εντάσσονται εντός του περιεχόμενου της διαφθοράς διάφορες πράξεις και συμπεριφορές πλην της δωροδοκίας και της απιστίας στην υπηρεσία. Πέραν τούτων, με δυσκολία μπορεί η διαφθορά να αποσαφηνιστεί με τους όρους του εγκληματικού δικαίου⁴. Έτσι, το φαινόμενο της διαφθοράς δύναται να αναφερθεί ως συμπεριφορά διακινδύνευσης⁵, καθώς υπονομεύει και θέτει σε κίνδυνο θεμελιώδη δικαιώματα, λειτουργώντας εις βάρος των δημοκρατικών θεσμών. Ακριβώς αυτό το σκεπτικό ο Heidenheimer⁶ ορίζει τη διαφθορά ως πράξη παραβίασης της πολιτικής και εν γένει της δημόσιας τάξης, αφού η διαφθορά αποτελεί την πράξη όπου ο δράστης θέτει το δικό του όφελος υψηλότερα από το δημόσιο συμφέρον.

Το ζήτημα της διαφθοράς αποτελεί ένα τμήμα της πολιτικής. Η διαφθορά επιδέχεται δύο προσεγγίσεις, μια ηθική και μια πολιτική. Σύμφωνα με την πρώτη προσέγγιση, ήτοι την ηθική, ο άνθρωπος θα πρέπει να τηρεί έναν ηθικό κώδικα και μια υπεύθυνη συμπεριφορά. Από την άλλη η πολιτική όψη της διαφθοράς, προϋποθέτει την ύπαρξη ενός πολιτικού συστήματος που αντιπροσωπεύει τους πολίτες. Ο πολιτικός είναι ένα πρόσωπο που δεν αυτενεργεί αλλά ενεργεί στο όνομα και για λογαριασμό του λαού. Ωστόσο, δυστυχώς, πλέον δεν φαίνεται ότι οι εντολές υπαγορεύονται από το λαό και δεν συναντιούνται ουσιαστικά ο εντολέας με τον εντολοδόχο, μετατρέποντας ουσιαστικά το πολιτικό σύστημα ως μη αντιπροσωπευτικό. Αυτή η ανισοκατανομή οδηγεί στην εμφάνιση της διαφθοράς εντός του πολιτικού συστήματος, το οποίο, ενώ θα έπρεπε να εξυπηρετεί τα συμφέροντα του λαού, τελικά εξυπηρετεί ιδιωτικά

⁴ Δ. Ράικου, Δημόσια Διοίκηση και διαφθορά, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2006, σελ. 96 επ.

⁵ Αλεξιάδης, ο.π., σελ. 47, 50.

⁶ Heidenheimer, Political Corruption: Headings in Comperatine Analysis, Holt Rinehart and Winston, New York, 1970, σελ. 6 επ.

συμφέροντα. Ο Κοντογιώργης⁷ προβαίνει σε μια διάκριση μεταξύ της πολιτικής διαπλοκής και της επικοινωνιακής διαπλοκής, όπου η πρώτη επιφέρει ιδιωτικοποίηση δημόσιων αγαθών, ενώ η δεύτερη προάγει όχι την προώθηση του δημοσίου συμφέροντος, αλλά τουναντίον την υπαγωγή του δημόσιου συμφέροντος στην ικανοποίηση ιδιωτικών συμφερόντων. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι και η υπόθεση Novartis, όπου τα εμπλεκόμενα πρόσωπα ήταν πολιτικοί και ιατροί που φέρεται να είχαν διαπράξει το αδίκημα της ενεργητικής και παθητικής δωροδοκίας, προς εξυπηρέτηση ιδίων συμφερόντων και άντλησης υψηλού οικονομικού οφέλους. Εν τέλει, όλα τα εμπλεκόμενα πολιτικά πρόσωπα απαλλάχτηκαν, καθώς δεν βρέθηκαν αποχρώσεις ενδείξεις ενοχής και επαρκή αποδεικτικά στοιχεία, πλην 15 ιατρών που παραπέμφθηκαν στο ακροατήριο.

Στην παρούσα εργασία, θα αναλυθεί το φαινόμενο της διαφθοράς, την ποινική αντιμετώπιση του εν λόγω φαινομένου, ενώ τέλος θα αναλυθεί το ιστορικό της υπόθεσης Novartis, παραθέτοντας και σχόλια επ' αυτής από τον Τύπο, καθώς και από τα εμπλεκόμενα πρόσωπα.

⁷ Γ. Κοντογιώργης, Το πρόβλημα της διαφθοράς και το πολιτικό σύστημα, Η Καθημερινή, 8 Ιουνίου 2003. Ανάκτηση από <https://www.kathimerini.gr/politics/153146/to-provlima-tis-diafthoras-kai-to-politiko-systima/>

1. ΔΙΑΦΘΟΡΑ ΚΑΙ ΔΙΑΠΛΟΚΗ

1.1 Η συνταγματική προσέγγιση της διαφθοράς και της διαπλοκής

Γενικά, η έννοια της διαφθοράς είναι γνωστή λόγω της πολυπλοκότητάς της και της συνθετότητας της, ενώ δεν αντιμετωπίζεται με ενιαίο τρόπο από όλα τα κράτη, αφού το κάθε κράτος, προβλέπει το δικό του ορισμό. Αυτό από μόνο του αποτελεί αιτία διάφορων προβλημάτων, όπως για παράδειγμα δημιουργείται ζήτημα για το ποια εν τέλει πράξη ή παράλειψη λογίζεται ως πράξη διαφθοράς, που με τη σειρά της δημιουργεί πρόβλημα στο δημόσιο και στην κοινή γνώμη.

Κατόπιν τούτων, έχουν διατυπωθεί διάφοροι ορισμοί περί του φαινομένου της διαφθοράς. Σύμφωνα με την πρώτο ορισμό που δόθηκε το επίκεντρο της διαφθοράς είναι η κατοχή ενός δημόσιου αξιώματος. Δηλαδή, ως διαφθορά νοείται η συμπεριφορά εκείνη που αποσκοπεί στην ικανοποίηση κάποιου ιδιωτικού συμφέροντος, ενώ υπάρχει δημόσια θέση. Εν προκειμένω εντάσσονται υπάλληλοι που απασχολούνται σε κάποια θέση του δημοσίου ή έχουν κάποιο δημόσιο αξίωμα και δωροδοκούνται προκειμένου να πάρουν μια συγκεκριμένη απόφαση ή να αλλάξουν μια απόφαση που έχουν πάρει προς μια συγκεκριμένη κατεύθυνση. Σύμφωνα δε με το δεύτερο ορισμό, η διαφθορά συνίσταται στη διάθεσή των πολιτών να παρακάμψουν τις πολιτικές κυρώσεις, προκειμένου να επιτευχθεί ένα οικονομικό – ιδιωτικό όφελος. Εξ αυτού συνάγεται ότι ο δημόσιος τομέας εμπορευματοποιείται, ανάλογα με την προσφορά και τη ζήτηση και ότι προτεραιότητα εν τέλει δεν έχει το δημόσιο συμφέρον, αλλά η ικανοποίηση των εκάστοτε ιδιωτικών συμφερόντων.

Αυτή η αποτύπωση του ορισμού της διαφθοράς, δηλαδή στην απόκλιση του δημοσίου συμφέροντος με σκοπό τη διεκδίκηση του ιδιωτικού συμφέροντος, συναντιέται εδώ και πολλά χρόνια, ενώ έχει ενισχυθεί ακόμα πιο έντονα λόγω της παγκοσμιοποίησης, της ταχείας οικονομικής ανάπτυξης και του εκσυγχρονισμού. Επιπλέον, αυτή η παραγκώνιση του δημοσίου συμφέροντος οδηγεί με τη σειρά του στην απαξίωση των θεσμών και του πολιτεύματος της δημοκρατίας. Ειδικά, τώρα, την περίοδο της παγκοσμιοποίησης και του σκληρού ανταγωνισμού και της διαπλοκής των δημόσιων και ιδιωτικών συμφερόντων, έχει ως αποτέλεσμα τη σύγκρουση των συμφερόντων, πολιτικών και οικονομικών, που αντιμάχονται μεταξύ τους. Από τη μια τα ιδιωτικά συμφέροντα και από την άλλη η προστασία της κοινωνίας και του κοινού καλού.

Με δεδομένο ότι ο αποκλειστικός χώρος εμφάνισης και ανάπτυξης της διαφθοράς είναι ο χώρος της δημόσιας διοίκησης, έχουν αναπτυχθεί διάφορες θεωρίες σχετικά με την ανάπτυξη και εξάπλωση του φαινομένου. Ως κοινή διαπίστωση προβάλλει η διόγκωση του δημόσιου τομέα, η γραφειοκρατία, η νομοτεχνικά άστοχη και γενικά ασαφής νομοθεσία, οι αδύνατοι θεσμοί, ο εθισμός της κοινωνίας στις πελατειακές σχέσεις ιδιώτη δημοσίου, η αναξιοκρατία στη δημόσια διοίκηση, οι χαμηλοί μισθοί των δημοσίων υπαλλήλων, η έλλειψη παιδείας του λαού και τέλος το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο⁸. Με τα πρώτα δύο ως βασικά αίτια, εκφράστηκε η άποψη ότι ο ένας από τους πλέον αποτελεσματικούς τρόπους αντιμετώπισης του φαινομένου θα ήταν η ακόμη περισσότερο συρρίκνωση της δημόσιας διοίκησης, ώστε να περιορισθεί η δυνατότητα συναλλαγής του υπαλλήλου με τον ιδιώτη⁹. Ωστόσο όμως μία τέτοια προοπτική θέτει σε σοβαρό κίνδυνο την ουσιαστική λειτουργία του κοινωνικού κράτους, αφού θα οδηγήσει σε συρρίκνωση του κράτους πρόνοιας και των κοινωνικών πόρων. Θα ερχόταν επιπλέον σε σύγκρουση με την συνταγματικά κατοχυρωμένη στο άρθρο 25 § 2 κρατική παρέμβαση στην κοινωνία και την οικονομία. Επίσης, δεν θα πρέπει να παραβλέπεται το γεγονός, ότι τα σκανδιναβικά κράτη που έχουν έναν πολύ εκτεταμένο δημόσιο τομέα και ιδιαίτερα αυξημένο πλαίσιο κρατικών παρεμβάσεων στην οικονομία και στον τομέα της κοινωνικής πρόνοιας έχουν ελάχιστη διαφθορά¹⁰. Κατά συνέπεια δεν μπορεί να συνδεθεί η διαφθορά αποκλειστικά με το κράτος, αφού το φαινόμενο έχει πεδίο ανάπτυξης και στις ιδιωτικές επιχειρήσεις. Δεν μπορεί να ταυτιστεί με το ρόλο και την ειδική αποστολή του κράτους, αφού είναι κίνδυνος τον οποίο αντιμετωπίζει ο κάθε οργανισμός οποιοδήποτε και αν είναι το νομικό του καθεστώς. Σίγουρα οι κρατικές δραστηριότητες και οι αντίστοιχες της δημόσιας διοίκησης ενέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο, σε σχέση με τον ιδιωτικό τομέα. Αυτό όμως δεν μπορεί να δικαιολογήσει την αμερικανικής προέλευσης άποψη ότι η διαφθορά είναι συνδεδεμένη και ταυτισμένη με το κράτος¹¹.

Περαιτέρω η πολυπλοκότητα της νομοθέτησης, η κακή νομοτεχνική διατύπωση των κανονιστικών ρυθμίσεων καθώς και η πληθώρα των κανονιστικών καθεστώτων σε

⁸ Μ. Μηλιώνης, Διαφθορά και Δημόσια Διαχείριση, Διδικ 2003 σ. 273 επ., Γ. Λάζος, Διαφθορά και Αντιδιαφθορά, 2005, σ. 26 επ.,

⁹ Α. Ανδριανόπουλος, Διαφθορά και κράτος και το Ελληνικό Πολιτικό Σύστημα σε Κράτος και Διαφθορά, 1998, σ. 57 επ. (64), Φ. Κοζύρης, Η μάστιγα της «δημόσιας» διαφθοράς, ό.π., σ. 394 επ.

¹⁰ Π. Μαντζούφας, Ο λόγος περί διαφθοράς και η ποινική ευθύνη των υπουργών, σε www.constitutionalism.gr.

¹¹ D. Ricardo, Αρχές Πολιτικής Οικονομίας και Φορολογίας, μετφ. Ν. Σταματάκης, 2000, σ. 102 επ.

συνδυασμό με την σπάνια εισαγωγή κωδικοποιήσεων έδωσε χωρίς αμφιβολία αυξημένη δυνατότητα δράσης στα διοικητικά όργανα που κλήθηκαν να υλοποιήσουν τις επιταγές του νομοθέτη. Όπως χαρακτηριστικά υποστηρίζεται, ο συγκεκριμένος τρόπος άσκησης της νομοθέτησης οδήγησε σε μια μορφή «*νομικού τελειοθρητισμού*» με αποτέλεσμα την ακόμη μεγαλύτερη χορήγηση διακριτικής ευχέρειας στα διοικητικά όργανα και άρα αυξημένη δυνατότητα συναλλαγής προς ευόδωση ιδιωτικών μη νόμιμων ωφελημάτων¹². Σε ένα τέτοιο περιβάλλον η διαφθορά βρίσκει διάυλους ανάπτυξης και επέκτασης. Στα προηγούμενα αίτια δεν θα πρέπει να παραλειφθεί η γραφειοκρατία αφενός και η ανοχή που επιδεικνύουν οι πολίτες στο φαινόμενο αφετέρου. Και ενώ η γραφειοκρατία, ως διάχυση των κρατικών αρμοδιοτήτων μπορούσε πράγματι να αποτελέσει εμπόδιο στη διαφθορά, αφού η εξουσία ουσιαστικά διαχέεται, στην πραγματικότητα συνέβη το αντίθετο. Δεν αναπτύχθηκε μια αυτοτελής διοικητική γραφειοκρατία, η οποία τηρώντας την αρχή της νομιμότητας θα διασφάλιζε την εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος. Τουναντίον η γενόμενη κατάτμηση των αρμοδιοτήτων ουσιαστικά επέφερε δυσλειτουργία στη δημόσια διοίκηση, η οποία με την σειρά της επίδρασε καταλυτικά στην εξάπλωση της διαφθοράς, αφού αυξήθηκε η δυνατότητα συναλλαγής. Ο αρμόδιος, που κάθε φορά είναι δύσκολο να ανευρεθεί μέσα από την διάσπαση των αρμοδιοτήτων, αποτελεί το πλέον πρόσφορο έδαφος για την ανέλεγκτη παράνομη δραστηριότητα μεταξύ οργάνου και ιδιώτη. Όπως τονίζεται από την GRECO, η εθνική μας νομοθεσία εξακολουθεί να είναι «*υπερβολικά πολύπλοκη*». Αυτό επιτείνεται από ένα χαμηλό επίπεδο επιβολής του νόμου, καθώς από το γεγονός ότι ενίοτε μεγάλος αριθμός θεσμικών οργάνων έχει επικαλυπτόμενες αρμοδιότητες στο πλαίσιο των πολιτικών καταπολέμησης της διαφθοράς, ενώ η αξιολόγηση κινδύνου δεν φαίνεται να αποτελεί συνήθη πρακτική για τον καθορισμό. Δεν αναπτύχθηκε μια αυτοτελής διοικητική γραφειοκρατία, η οποία τηρώντας την αρχή της νομιμότητας θα διασφάλιζε την εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος. Τουναντίον η γενόμενη κατάτμηση των αρμοδιοτήτων ουσιαστικά επέφερε δυσλειτουργία στη δημόσια διοίκηση, η οποία με την σειρά της επίδρασε καταλυτικά στην εξάπλωση της διαφθοράς, αφού αυξήθηκε η δυνατότητα συναλλαγής.

¹² Η. Θεοδωράτος, Η εννοιοκρατική κρίση της αρχής της νομιμότητας, ΔιΔικ 2004, σ. 1019 επ (1031), Δ. Ράικος, Δημόσια Διοίκηση και Διαφθορά, ό.π., σ. 83 επ.,

Με την προσέγγιση που προηγήθηκε ως λύση στο ζήτημα προβάλλει, αφενός η στρατηγική της λήψης μέτρων καταστολής και αφετέρου η ουσιαστική λειτουργία των θεσμών και των οργάνων αυτοελέγχου της διοίκησης πριν από τη δικαστική παρέμβαση. Αντιμετωπίζοντας την διαφθορά μέσα από την ποινική της διάσταση η θέσπιση ενός πολύ αυστηρού πλαισίου ποινικών και πειθαρχικών διατάξεων αποτελεί ενδεχόμενα μια αποτελεσματική αντιμετώπιση του ζητήματος. Ένα τέτοιο σύστημα ενδεχόμενα να αποτελούσε τροχοπέδη στους μελλοντικούς παραβάτες- φορείς των διοικητικών οργάνων. Ωστόσο, το ζήτημα της διαφθοράς δεν εστιάζεται μόνο στην καταστολή. Άλλωστε, όλα αυτά τα ποινικής φύσεως μέτρα αναπτύσσουν την αποτελεσματική τους δράση κυρίως μετά την διαπίστωση της διαφθοράς και την προσωποποίηση του δράστη, τα οποία με τη σειρά τους μπορεί να μην επιφέρουν ένα ουσιαστικό τελικό αποτέλεσμα. Αυτό που χρειάζεται είναι η διοίκηση μέσα από τους ελεγκτικούς της μηχανισμούς να μην επιτρέψει ουσιαστικά την επέλευση των αποτελεσμάτων της διεφθαρμένης δράσης του διοικητικού οργάνου, που θα προσπαθήσει να αναπτυχθεί στο αρχικό στάδιο της έκδοσης της διοικητικής πράξης. Οι κατασταλτικές διατάξεις σίγουρα είναι αναγκαίες και επιβεβλημένες, ωστόσο έπονται της διαπίστωσης της παράνομης συμπεριφοράς. Από μόνες τους δεν φαίνεται να έχουν το αναμενόμενο αποτέλεσμα και εκτός των άλλων, αν δεν συνοδευτούν από θεσμικές παρεμβάσεις στο θέμα του αυτοελέγχου της διοικητικής δράσης δεν θα επιτύχουν το τελικό τους σκοπό. Εκτός αυτού η αποσπασματική αυστηροποίηση της ποινικής η πειθαρχικής αντιμετώπισης στο επίπεδο των επίορκων υπαλλήλων και λειτουργών ενέχει σοβαρά ζητήματα αντισυνταγματικότητας¹³.

Στο βαθμό που το φαινόμενο της διαφθοράς συνδέεται με το κράτος, ως προερχόμενο από τη διαπλοκή της κρατικής εξουσίας με τα διάφορα οικονομικά συμφέροντα, η διαφάνεια στη δράση των οργάνων της κρατικής και δημόσιας διοίκησης μπορεί να συμβάλει ουσιαστικά στην πάταξη του φαινομένου¹⁴. Η διαφθορά βρίσκει έδαφος εφαρμογής στα πλαίσια της ευρείας διακριτικής ευχέρειας άσκησης της

¹³ Χαρακτηριστική είναι η τροποποίηση του άρθρου 103 ΥΚ (ν. 3528/2007) με το ν. 4093/2012 όπου πλέον προβλέπει την αυτοδίκαιη θέση του υπαλλήλου σε αργία αν έχει παραπεμφθεί σε ποινική δίκη, κατά παράβαση του άρθρου 6 § 2 της ΕΣΔΑ που επιβάλλει τον σεβασμό στο τεκμήριο αθωότητας, «... 2. Παν πρόσωπον κατηγορούμενον επί αδικήματι τεκμαίρεται ότι είναι αθών μέχρι της νομίμου αποδείξεως της ενοχής του...»

¹⁴ Β. Τσουδερού, Τι ορίζεται ως διαφθορά σε: Καταπολέμηση της διαφθοράς των Κρατικών Λειτουργιών και Υπαλλήλων, 2001, σ. 18 επ., Γ. Σωτηρέλης, Σύνταγμα και Δημοκρατία στην εποχή της «παγκοσμιοποίησης», 2000, σ. 130 επ., Μ. Μηλιώνης, Διαφθορά και Δημόσια Διαχείριση, ό.π., 278 επ.

εξουσίας και λόγω της έλλειψης ουσιαστικών μηχανισμών ελέγχου. Η καταστολή με την εφαρμογή πολύ αυστηρών διατάξεων του ποινικού δικαίου σίγουρα συμβάλει στη μείωση του φαινομένου αφού λειτουργεί αποτρεπτικά για μελλοντικούς παραβάτες φορέων διοικητικών οργάνων, ωστόσο όμως αν δεν συνδυαστεί με την εφαρμογή και ανάπτυξη ενός αποτελεσματικού συστήματος ελέγχων στο χώρο της δημόσιας διοίκησης, δεν θα έχει τα επιθυμητά αποτελέσματα.

1.2 Ποινική αντιμετώπιση της διαφθοράς: Διασφάλιση της Δικαιοσύνης και ενίσχυση του Κράτους Δικαίου

Όπως προαναφέρθηκε, η διαφθορά είναι ένα σύνθετο κοινωνικό φαινόμενο που υπονομεύει τα θεμέλια της δημοκρατίας, παρεμποδίζει την οικονομική ανάπτυξη και διαβρώνει την εμπιστοσύνη του κοινού στους θεσμούς. Ενώ η διαφθορά μπορεί να εκδηλωθεί με διάφορες μορφές, η κατανόηση της εισαγγελικής της διάστασης είναι ζωτικής σημασίας για την αντιμετώπιση των ποινικών και νομικών πτυχών αυτού του διάχτου προβλήματος. Η εισαγγελική έρευνα διαδραματίζει ζωτικό ρόλο στην καταπολέμηση της διαφθοράς με τη διερεύνηση, την απαγγελία κατηγοριών και την παραπομπή των διεφθαρμένων ατόμων στη δικαιοσύνη. Σε αυτό το υποκεφάλαιο εξετάζεται η ποινική διάσταση της διαφθοράς, αναδεικνύοντας τη σημασία της, τις προκλήσεις και τα μέτρα που απαιτούνται για την ενίσχυση της αποτελεσματικότητάς της.

Η διαφθορά αποτελεί σημαντική απειλή για τις κοινωνίες παγκοσμίως, υπονομεύοντας το κράτος δικαίου, διαβρώνοντας τη δημόσια εμπιστοσύνη και εμποδίζοντας την οικονομική ανάπτυξη. Στον αγώνα κατά της διαφθοράς, ο ρόλος της εισαγγελικής δίωξης είναι υψίστης σημασίας. Οι εισαγγελείς αποτελούν τη ραχοκοκαλιά του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης, επιφορτισμένοι με την ευθύνη να καθιστούν τα διεφθαρμένα άτομα υπεύθυνα για τις πράξεις τους. Το παρόν δοκίμιο διερευνά τον πολύπλευρο ρόλο της εισαγγελίας στην καταπολέμηση της διαφθοράς, δίνοντας έμφαση στη σημασία της για τον εντοπισμό, τη διερεύνηση και τη δίωξη υποθέσεων διαφθοράς. Επιβάλλοντας τη νομοθεσία κατά της διαφθοράς, οι εισαγγελείς ενεργούν ως φύλακες της δικαιοσύνης, διασφαλίζοντας τους δημόσιους πόρους και αποτρέποντας τους δυνητικούς παραβάτες. Η παρούσα ανάλυση εμβαθύνει στις

διάφορες πτυχές του εισαγγελικού ρόλου, επισημαίνοντας τις προκλήσεις του, τις στρατηγικές για την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας και την κρίσιμη αλληλεπίδραση μεταξύ της εισαγγελίας και άλλων ενδιαφερομένων μερών στον αγώνα κατά της διαφθοράς.

1.2.1 Η σημασία της εισαγγελικής δίωξης στην καταπολέμηση της διαφθοράς

Το κράτος δικαίου αποτελεί το θεμέλιο των δημοκρατικών κοινωνιών, διασφαλίζοντας ότι οι νόμοι εφαρμόζονται εξίσου σε όλα τα άτομα και τους θεσμούς. Η προάσπιση του κράτους δικαίου αποτελεί θεμελιώδη αρχή για την καταπολέμηση της διαφθοράς και οι εισαγγελείς διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο στη διαδικασία αυτή. Ακολουθεί μια βαθύτερη ανάλυση του τρόπου με τον οποίο οι εισαγγελικές αρχές συμβάλλουν στην προάσπιση του κράτους δικαίου κατά την καταπολέμηση της διαφθοράς:

- **Ισότιμη εφαρμογή του νόμου:** Οι εισαγγελικές αρχές είναι επιφορτισμένες με την εφαρμογή της νομοθεσίας κατά της διαφθοράς αμερόληπτα και χωρίς διακρίσεις. Αντιμετωπίζοντας όλα τα άτομα ισότιμα ενώπιον του νόμου, ανεξάρτητα από την κοινωνική τους θέση, τις πολιτικές τους διασυνδέσεις ή την οικονομική τους επιρροή, οι εισαγγελείς αποδεικνύουν ότι η διαφθορά δεν θα γίνει ανεκτή και ότι όλοι υπόκεινται στα ίδια νομικά πρότυπα.
- **Αμεροληψία και ανεξαρτησία:** Οι εισαγγελείς πρέπει να εκτελούν τα καθήκοντά τους με αμεροληψία, χωρίς καμία εξωτερική επιρροή ή προκατάληψη. Η ανεξαρτησία από πολιτικές, οικονομικές ή κοινωνικές πιέσεις είναι ζωτικής σημασίας για να διασφαλιστεί ότι οι αποφάσεις σχετικά με την απαγγελία κατηγοριών, τη δίωξη ή την απόρριψη υποθέσεων διαφθοράς βασίζονται αποκλειστικά στην ουσία των αποδεικτικών στοιχείων και του νόμου. Αυτή η αμεροληψία ενισχύει την εμπιστοσύνη του κοινού στο σύστημα δικαιοσύνης και προάγει το αίσθημα της δικαιοσύνης και της ισότητας.
- **Νομική βεβαιότητα και προβλεψιμότητα:** Οι εισαγγελικές αρχές συμβάλλουν στο κράτος δικαίου παρέχοντας ασφάλεια δικαίου και προβλεψιμότητα. Μέσω της τήρησης των καθιερωμένων νομικών διαδικασιών, της διαφάνειας στη λήψη αποφάσεων και της συνέπειας στην εφαρμογή του νόμου, οι εισαγγελείς

δημιουργούν ένα πλαίσιο που επιτρέπει σε άτομα και οργανισμούς να κατανοήσουν τις συνέπειες της συμμετοχής σε διεφθαρμένες δραστηριότητες. Αυτή η προβλεψιμότητα λειτουργεί αποτρεπτικά και ενθαρρύνει τη συμμόρφωση με τους νόμους κατά της διαφθοράς.

- Λογοδοσία και διαφάνεια: Οι εισαγγελικές αρχές καθιστούν τα διεφθαρμένα άτομα υπεύθυνα για τις πράξεις τους, διασφαλίζοντας ότι θα αντιμετωπίσουν τις συνέπειες της παράνομης συμπεριφοράς τους. Μέσω δίκαιων και διαφανών δικών, οι εισαγγελείς αποδεικνύουν ότι η διαφθορά δεν θα μείνει ατιμώρητη, ενισχύοντας την αρχή ότι κανείς δεν είναι υπεράνω του νόμου. Η λογοδοσία τόσο των δημόσιων λειτουργών όσο και των ιδιωτών για διεφθαρμένες πράξεις συμβάλλει στην αποκατάσταση της εμπιστοσύνης του κοινού στους θεσμούς και προάγει μια κουλτούρα ακεραιότητας.
- Αποκατάσταση της δημόσιας εμπιστοσύνης: Η διαφθορά διαβρώνει τη δημόσια εμπιστοσύνη στους κυβερνητικούς θεσμούς και υπονομεύει την πίστη των πολιτών στη δικαιοσύνη και την αποτελεσματικότητα του νομικού συστήματος. Οι εισαγγελικές αρχές έχουν την ευθύνη να αποκαταστήσουν τη δημόσια εμπιστοσύνη αποδεικνύοντας ότι οι διεφθαρμένες πράξεις θα διερευνηθούν διεξοδικά και θα διωχθούν ποινικά. Παρέχοντας διαφανείς και υπεύθυνες διαδικασίες δίωξης, οι εισαγγελείς συμβάλλουν στην αποκατάσταση της εμπιστοσύνης του κοινού και στην ενίσχυση της νομιμότητας του κράτους δικαίου.
- Καταπολέμηση της ατιμωρησίας: Η δίωξη διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο στην καταπολέμηση της ατιμωρησίας, η οποία συμβαίνει όταν διεφθαρμένα άτομα αποφεύγουν να λογοδοτήσουν για τις πράξεις τους. Με τη σθεναρή διερεύνηση και δίωξη υποθέσεων διαφθοράς, οι εισαγγελείς στέλνουν σαφές μήνυμα ότι η διαφθορά δεν θα γίνει ανεκτή και οι δράστες θα λογοδοτήσουν. Αυτό αποθαρρύνει την κουλτούρα της ατιμωρησίας, ενσταλάζοντας ένα αίσθημα δικαιοσύνης και αποτρέποντας μελλοντικές διεφθαρμένες δραστηριότητες.

Ο ρόλος των εισαγγελικών αρχών στην τήρηση του κράτους δικαίου κατά την καταπολέμηση της διαφθοράς δεν μπορεί να υπερτιμηθεί. Οι εισαγγελείς, ως θεματοφύλακες της δικαιοσύνης, διασφαλίζουν ότι οι νόμοι κατά της διαφθοράς εφαρμόζονται χωρίς προκαταλήψεις ή διακρίσεις. Μέσω της αμεροληψίας, της ανεξαρτησίας και της δέσμευσής τους στις νομικές διαδικασίες, συμβάλλουν στην

ασφάλεια δικαίου, την προβλεψιμότητα και τη διαφάνεια. Θέτοντας τα διεφθαρμένα άτομα προ των ευθυνών τους και καταπολεμώντας την ατιμωρησία, οι εισαγγελείς συμβάλλουν στην αποκατάσταση της εμπιστοσύνης του κοινού στους θεσμούς και στην προώθηση μιας κουλτούρας ακεραιότητας. Η υπεράσπιση του κράτους δικαίου μέσω της αποτελεσματικής δίωξης χρησιμεύει ως ισχυρό εργαλείο στην καταπολέμηση της διαφθοράς, ενισχύοντας τις αρχές της δικαιοσύνης, της ισότητας και της ισότητας στην κοινωνία.

1.2.2 Διασφάλιση δημόσιων πόρων

Η διαφθορά αποτελεί σημαντική απειλή για τους δημόσιους πόρους, εκτρέποντας κεφάλαια από βασικές υπηρεσίες, αναπτυξιακά έργα και τη συνολική ευημερία της κοινωνίας. Οι εισαγγελικές αρχές διαδραματίζουν καίριο ρόλο στη διαφύλαξη των δημόσιων πόρων με την επιμελή διερεύνηση και δίωξη υποθέσεων διαφθοράς. Ακολουθεί μια εκτενέστερη ανάλυση του τρόπου με τον οποίο η ποινική αντιμετώπιση της διαφθοράς μέσω των εισαγγελικών αρχών συμβάλλει σε αυτή τη σημαντική πτυχή:

- Έρευνα και ανάκτηση περιουσιακών στοιχείων: Οι εισαγγελικές αρχές διεξάγουν ενδελεχείς έρευνες σε υποθέσεις διαφθοράς για να εντοπίσουν τη ροή των υπεξαιρεμένων κεφαλαίων και περιουσιακών στοιχείων. Χρησιμοποιώντας χρηματοοικονομική ανάλυση, τεχνικές εγκληματολογικής λογιστικής και συνεργασία με εξειδικευμένες μονάδες, οι εισαγγελείς εντοπίζουν κρυμμένα περιουσιακά στοιχεία, αποκαλύπτουν παράνομες οικονομικές συναλλαγές και εργάζονται για την ανάκτηση κλεμμένων δημόσιων πόρων. Τα αποτελεσματικά μέτρα ανάκτησης περιουσιακών στοιχείων λειτουργούν αποτρεπτικά και συμβάλλουν στην αποκατάσταση των κεφαλαίων στη νόμιμη χρήση τους.
- Πρόληψη περαιτέρω απωλειών: Η ποινική δίωξη λειτουργεί αποτρεπτικά, αποτρέποντας μελλοντικές απώλειες δημόσιων πόρων. Ο φόβος των νομικών συνεπειών και η προοπτική αντιμετώπισης της ποινικής δίωξης αποθαρρύνουν τα άτομα από το να εμπλέκονται σε πρακτικές διαφθοράς. Με την ενεργό δίωξη υποθέσεων διαφθοράς, οι εισαγγελικές αρχές στέλνουν ένα ισχυρό μήνυμα ότι οι δημόσιοι πόροι προστατεύονται, αποτρέποντας τους δυνητικούς παραβάτες

και διασφαλίζοντας κεφάλαια που μπορούν να διατεθούν προς όφελος της κοινωνίας.

- Περιορισμός της συστημικής διαφθοράς: Η δίωξη διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο στον περιορισμό της συστημικής διαφθοράς, όπου η διαφθορά εδραιώνεται εντός των θεσμών. Με τη διερεύνηση και τη δίωξη υποθέσεων διαφθοράς υψηλού προφίλ, συμπεριλαμβανομένων εκείνων στις οποίες εμπλέκονται σημαίνοντα πρόσωπα ή δημόσιοι υπάλληλοι, οι εισαγγελείς σπάνε τον κύκλο της ατιμωρησίας και στέλνουν το μήνυμα ότι κανείς δεν είναι υπεράνω του νόμου. Αυτό συμβάλλει στην εξυγίανση των θεσμών, στην ανοικοδόμηση της εμπιστοσύνης του κοινού και στη δημιουργία ενός περιβάλλοντος που ευνοεί τη χρηστή διακυβέρνηση και τη λογοδοσία.
- Ενίσχυση των οικονομικών ελέγχων: Μέσω των ερευνών τους, οι εισαγγελείς εντοπίζουν αδυναμίες στους οικονομικούς ελέγχους και τις διαδικασίες που επιτρέπουν τη διαφθορά να ευδοκιμήσει. Οι γνώσεις που αποκτώνται από τις υποθέσεις διαφθοράς επιτρέπουν στους εισαγγελείς να προτείνουν βελτιώσεις στα οικονομικά συστήματα και διαδικασίες, συμβάλλοντας στην ενίσχυση της διαφάνειας, της λογοδοσίας και της ακεραιότητας στη διαχείριση των δημόσιων πόρων. Η ενίσχυση των οικονομικών ελέγχων μειώνει την ευπάθεια των δημόσιων πόρων στην υπεξαίρεση και τη διαφθορά.
- Ενίσχυση της εμπιστοσύνης του κοινού: Η εισαγγελική έρευνα διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο στην ενίσχυση της εμπιστοσύνης του κοινού στη διαχείριση των δημόσιων πόρων. Με την ενεργό διερεύνηση και δίωξη υποθέσεων διαφθοράς, οι εισαγγελείς αποδεικνύουν ότι το σύστημα δικαιοσύνης ανταποκρίνεται, δεσμεύεται να προστατεύει τα δημόσια συμφέροντα και καθιστά τα άτομα υπεύθυνα για τις πράξεις τους. Αυτό ενισχύει την εμπιστοσύνη του κοινού στους θεσμούς, ενθαρρύνει τη συμμετοχή των πολιτών και προωθεί μια κουλτούρα διαφάνειας και λογοδοσίας.

1.2.3 Αποτροπή και πρόληψη

Η ποινική δίωξη λειτουργεί ως ισχυρό αποτρεπτικό μέσο κατά της διαφθοράς, αποθαρρύνοντας τα άτομα από το να εμπλέκονται σε διεφθαρμένες πρακτικές και

αποτρέποντας μελλοντικές περιπτώσεις διαφθοράς. Ο ρόλος των εισαγγελέων στην αποτροπή της διαφθοράς και στην προώθηση μιας κουλτούρας ακεραιότητας και λογοδοσίας είναι πολύπλευρος. Ακολουθεί εκτενέστερη ανάλυση του τρόπου με τον οποίο η αποτελεσματική δίωξη συμβάλλει στην αποτροπή και την πρόληψη:

- Διατύπωση ισχυρού μηνύματος: Με τη δίωξη και την επίτευξη καταδικαστικών αποφάσεων σε υποθέσεις διαφθοράς, οι εισαγγελείς στέλνουν ένα ισχυρό μήνυμα ότι η διεφθαρμένη συμπεριφορά δεν θα γίνει ανεκτή. Η δημόσια προβολή των επιτυχημένων διώξεων δημιουργεί ευαισθητοποίηση σχετικά με τις νομικές συνέπειες της διαφθοράς, λειτουργώντας αποτρεπτικά για τους δυνητικούς παραβάτες. Ο φόβος της αντιμετώπισης της ποινικής δίωξης και των συναφών ποινών λειτουργεί ως σημαντικός αποτρεπτικός παράγοντας, αποθαρρύνοντας τα άτομα από το να εμπλέκονται σε πρακτικές διαφθοράς.
- Επίδειξη υπευθυνότητας: Η δίωξη καταδεικνύει ότι τα άτομα που καταχρώνται τη θέση τους στην εξουσία για προσωπικό όφελος θα λογοδοτήσουν. Με τη διερεύνηση και τη δίωξη υποθέσεων διαφθοράς, οι εισαγγελείς δείχνουν ότι κανείς δεν είναι υπεράνω του νόμου, ανεξάρτητα από την κοινωνική του θέση, τις πολιτικές του διασυνδέσεις ή την οικονομική του επιρροή. Αυτή η λογοδοσία στέλνει ένα σαφές μήνυμα ότι η διαφθορά θα αντιμετωπιστεί με σοβαρές νομικές επιπτώσεις, αποτρέποντας έτσι τα άτομα από το να προβαίνουν σε διεφθαρμένες πράξεις.
- Οικοδόμηση δημόσιας εμπιστοσύνης: Η δίωξη συμβάλλει στην οικοδόμηση της εμπιστοσύνης του κοινού στο σύστημα δικαιοσύνης και στην καταπολέμηση της διαφθοράς. Όταν τα διεφθαρμένα άτομα διώκονται με επιτυχία, αποδεικνύεται ότι το σύστημα ανταποκρίνεται και δεσμεύεται να τηρεί το κράτος δικαίου. Αυτό ενισχύει την εμπιστοσύνη του κοινού στα θεσμικά όργανα που είναι υπεύθυνα για την καταπολέμηση της διαφθοράς και ενθαρρύνει τους πολίτες να καταγγέλλουν διεφθαρμένες δραστηριότητες, ενισχύοντας περαιτέρω την προληπτική πτυχή της καταπολέμησης της διαφθοράς.
- Οικονομικός αντίκτυπος: Η διαφθορά έχει επίσημο αντίκτυπο στην οικονομική μεγέθυνση, τις επενδύσεις και την ανάπτυξη. Η αποτελεσματική δίωξη των διεφθαρμένων ατόμων συμβάλλει στην οικονομική αποτροπή με την εξάλειψη των κινήτρων για διεφθαρμένες πρακτικές. Όταν οι δυνητικοί παραβάτες

βλέπουν τις νομικές συνέπειες και την πιθανή ζημία στην προσωπική και επαγγελματική τους ζωή που προκύπτει από καταδίκες για διαφθορά, είναι πιθανότερο να απέχουν από τέτοιες δραστηριότητες, διατηρώντας πόρους για παραγωγικές οικονομικές προσπάθειες.

- Αλλαγή των αντιλήψεων και των κανόνων: Με την ενεργό δίωξη υποθέσεων διαφθοράς, οι εισαγγελείς συμβάλλουν στη διαμόρφωση κοινωνικών προτύπων και αντιλήψεων γύρω από τη διεφθαρμένη συμπεριφορά. Η συνεπής επιβολή των νόμων κατά της διαφθοράς σηματοδοτεί ότι οι διεφθαρμένες πράξεις δεν είναι κοινωνικά αποδεκτές και δεν θα γίνουν ανεκτές. Με την πάροδο του χρόνου, αυτό συμβάλλει στη δημιουργία μιας κουλτούρας ακεραιότητας και λογοδοσίας, όπου οι διεφθαρμένες πρακτικές στιγματίζονται και αποθαρρύνονται. Ο φόβος του κοινωνικού εξοστρακισμού και της ζημίας της φήμης ενισχύει περαιτέρω το αποτρεπτικό αποτέλεσμα.

1.3 Ποινική / εισαγγελική διαδικασία για την καταπολέμηση της διαφθοράς

Οι εισαγγελικές αρχές διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο στην εισαγγελική διαδικασία κατά την καταπολέμηση της διαφθοράς. Οι αρμοδιότητές τους περιλαμβάνουν τον εντοπισμό και τη διερεύνηση υποθέσεων διαφθοράς, την απαγγελία κατηγοριών και τη δίωξη των παραβατών, καθώς και τη διασφάλιση δίκαιων δικών και της δέουσας διαδικασίας. Ακολουθεί μια εκτενέστερη ανάλυση κάθε σταδίου της εισαγγελικής διαδικασίας:

- Ανίχνευση και διερεύνηση: Οι εισαγγελείς είναι υπεύθυνοι για τον εντοπισμό και τη διερεύνηση υποθέσεων διαφθοράς. Συνεργάζονται στενά με τις υπηρεσίες επιβολής του νόμου, τους φορείς καταπολέμησης της διαφθοράς και άλλους αρμόδιους φορείς για τη συλλογή αποδεικτικών στοιχείων και τη δημιουργία ισχυρών υποθέσεων. Αυτό περιλαμβάνει τη χρήση εξειδικευμένων τεχνικών έρευνας, όπως η παρακολούθηση, η οικονομική ανάλυση και η ψηφιακή εγκληματολογία, για την αποκάλυψη πολύπλοκων δικτύων διαφθοράς. Η διεξοδικότητα και η αποτελεσματικότητα της ερευνητικής διαδικασίας καθορίζουν τη δύναμη της υπόθεσης και την πιθανότητα επιτυχούς δίωξης.

- Απαγγελία κατηγοριών και δίκωξη: Μόλις ολοκληρωθεί η έρευνα και συγκεντρωθούν επαρκή αποδεικτικά στοιχεία, οι εισαγγελείς αξιολογούν τη δύναμη της υπόθεσης και αποφασίζουν αν θα απαγγείλουν κατηγορίες κατά του κατηγορουμένου. Η απόφαση αυτή βασίζεται σε νομικές εκτιμήσεις, στην επάρκεια των αποδεικτικών στοιχείων και στο δημόσιο συμφέρον. Οι εισαγγελείς συντάσσουν κατηγορητήρια, περιγράφοντας τις κατηγορίες και παρουσιάζοντας τα αποδεικτικά στοιχεία που τις στηρίζουν. Διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο στην καθοδήγηση της δικαστικής διαδικασίας και στην παρουσίαση της υπόθεσης κατά του κατηγορουμένου. Η επιδέξια παρουσίαση των αποδεικτικών στοιχείων, τα πειστικά νομικά επιχειρήματα και η αποτελεσματική επικοινωνία με το δικαστήριο συμβάλλουν στην επιτυχία της ποινικής δίκωξης.
- Δίκαιες δίκες και δέουσα διαδικασία: Οι εισαγγελείς είναι υπεύθυνοι για τη διασφάλιση ότι οι δίκες για διαφθορά είναι δίκαιες και τηρούν τις αρχές της δέουσας διαδικασίας. Πρέπει να διασφαλίζουν τα δικαιώματα των κατηγορουμένων, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος νομικής εκπροσώπησης, του τεκμηρίου αθωότητας και του δικαιώματος σε δίκαιη και δημόσια ακρόαση. Οι εισαγγελείς έχουν ηθικό καθήκον να παρουσιάζουν τα αποδεικτικά στοιχεία δίκαια, χωρίς προκατάληψη ή διαστρέβλωση. Οφείλουν επίσης να αποκαλύπτουν κάθε αθωωτικό στοιχείο που μπορεί να είναι ευνοϊκό για τον κατηγορούμενο, διασφαλίζοντας ότι όλα τα μέρη έχουν πρόσβαση στις σχετικές πληροφορίες. Με την τήρηση αυτών των αρχών, οι εισαγγελείς ενισχύουν τη νομιμότητα της εισαγγελικής διαδικασίας και προάγουν την εμπιστοσύνη του κοινού στα αποτελέσματα.
- Διαχείριση υποθέσεων και στρατηγική: Οι εισαγγελείς ασχολούνται με τη διαχείριση της υπόθεσης και την ανάπτυξη στρατηγικής καθ' όλη τη διάρκεια της εισαγγελικής διαδικασίας. Αυτό περιλαμβάνει τον προσδιορισμό των καταλληλότερων νομικών κατηγοριών, τη συγκέντρωση και οργάνωση αποδεικτικών στοιχείων, τον εντοπισμό βασικών μαρτύρων και τη διαμόρφωση στρατηγικής για τη δίκη. Η αποτελεσματική διαχείριση της υπόθεσης περιλαμβάνει το συντονισμό με τις υπηρεσίες έρευνας, την ανάλυση των νομικών προηγούμενων και την πρόβλεψη πιθανών αμφισβητήσεων ή υπερασπίσεων που προβάλλει ο κατηγορούμενος. Η λήψη στρατηγικών

αποφάσεων είναι ζωτικής σημασίας για τη μεγιστοποίηση των πιθανοτήτων επιτυχούς δίωξης και τη διασφάλιση της απονομής δικαιοσύνης.

- Συνεργασία και ανταλλαγή πληροφοριών: Οι εισαγγελείς συνεργάζονται με διάφορους ενδιαφερόμενους φορείς καθ' όλη τη διάρκεια της εισαγγελικής διαδικασίας. Αυτό περιλαμβάνει στενή συνεργασία με τις υπηρεσίες επιβολής του νόμου, τους φορείς καταπολέμησης της διαφθοράς, τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και τους διεθνείς εταίρους. Η συνεργασία επιτρέπει την ανταλλαγή πληροφοριών, εμπειρογνωμοσύνης και πόρων, ενισχύοντας την αποτελεσματικότητα των ερευνών και των διώξεων κατά της διαφθοράς. Η ανταλλαγή πληροφοριών βοηθά επίσης στον εντοπισμό μοτίβων, τάσεων και συνδέσεων μεταξύ διαφορετικών υποθέσεων διαφθοράς, επιτρέποντας στους εισαγγελείς να στοχεύουν στη συστημική διαφθορά και να εξαρθρώνουν τα δίκτυα διαφθοράς.
- Προστασία μαρτύρων και πληροφοριοδοτών: Οι εισαγγελείς έχουν την ευθύνη να προστατεύουν τους μάρτυρες και τους πληροφοριοδότες που καταθέτουν πληροφορίες για διαφθορά. Πρέπει να δημιουργούν ένα ασφαλές περιβάλλον για τα άτομα που παρέχουν μαρτυρία και να διασφαλίζουν την εμπιστευτικότητα και τη σωματική τους ακεραιότητα. Για την προστασία των μαρτύρων μπορούν να χρησιμοποιηθούν προγράμματα προστασίας μαρτύρων και νομικά μέτρα, όπως εντολές ανωνυμίας και ακροάσεις κεκλεισμένων των θυρών. Με την προστασία όσων είναι πρόθυμοι να συνεργαστούν, οι εισαγγελείς ενθαρρύνουν τα άτομα που έχουν γνώση της διαφθοράς να εμφανιστούν, ενισχύοντας τις πιθανότητες επιτυχούς δίωξης.
- Παρακολούθηση και αξιολόγηση: Οι εισαγγελείς προβαίνουν σε παρακολούθηση και αξιολόγηση για να εκτιμήσουν την αποτελεσματικότητα των προσπαθειών τους κατά της διαφθοράς. Αναλύουν τα αποτελέσματα των υποθέσεων διαφθοράς, εντοπίζουν τομείς για βελτίωση και προσαρμόζουν ανάλογα τις στρατηγικές τους. Η τακτική αξιολόγηση συμβάλλει στην τελειοποίηση των τεχνικών διερεύνησης, στον εξ ορθολογισμό των διαδικασιών και στην ενίσχυση της συνολικής αποτελεσματικότητας της εισαγγελικής διαδικασίας για την καταπολέμηση της διαφθοράς.

1.4 Νομικές προκλήσεις κατά την καταπολέμηση της διαφθοράς

Οι εισαγγελείς που ασχολούνται με την καταπολέμηση της διαφθοράς αντιμετωπίζουν διάφορες προκλήσεις που μπορούν να εμποδίσουν τις προσπάθειές τους να καταστήσουν υπεύθυνα τα διεφθαρμένα άτομα. Η αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων είναι απαραίτητη για τη διασφάλιση της επιτυχούς δίωξης υποθέσεων διαφθοράς και την προώθηση μιας κουλτούρας ακεραιότητας και λογοδοσίας. Ακολουθεί εκτενέστερη ανάλυση ορισμένων βασικών προκλήσεων που αντιμετωπίζουν οι εισαγγελείς κατά την καταπολέμηση της διαφθοράς:

- Πολιτικές παρεμβάσεις: Η διαφθορά συχνά διαπερνά τα πολιτικά συστήματα, γεγονός που την καθιστά ευάλωτη σε πολιτικές παρεμβάσεις. Οι εισαγγελείς ενδέχεται να αντιμετωπίσουν πιέσεις ή χειραγώγηση από άτομα με επιρροή που επιδιώκουν να προστατεύσουν τα συμφέροντά τους ή να παρεμποδίσουν τις έρευνες. Οι διορισμοί, μεταθέσεις ή απολύσεις με πολιτικά κίνητρα μπορούν να υπονομεύσουν την ανεξαρτησία της εισαγγελίας και να διαβρώσουν την εμπιστοσύνη του κοινού. Η διαφύλαξη της ανεξαρτησίας της εισαγγελίας και η διασφάλιση της αμεροληψίας είναι ζωτικής σημασίας για την αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων. Η θέσπιση ισχυρών νομικών πλαισίων που απομονώνουν τους εισαγγελείς από πολιτικές παρεμβάσεις και η παροχή μηχανισμών για την αντιμετώπιση των παρεμβάσεων αυτών είναι ουσιώδους σημασίας για την αποτελεσματική καταπολέμηση της διαφθοράς.
- Ανεπαρκείς πόροι: Οι επαρκείς πόροι, συμπεριλαμβανομένης της χρηματοδότησης, του προσωπικού και της εξειδικευμένης εμπειρογνομosύνης, είναι απαραίτητοι για την αποτελεσματική δίωξη. Η ανεπάρκεια πόρων μπορεί να εμποδίσει τη διερεύνηση και τη δίωξη πολύπλοκων υποθέσεων διαφθοράς, περιορίζοντας την ικανότητα συλλογής αποδεικτικών στοιχείων, διενέργειας οικονομικών αναλύσεων και δημιουργίας ισχυρών υποθέσεων. Τα περιορισμένα επίπεδα προσωπικού, ο μεγάλος φόρτος εργασίας και οι ανεπαρκείς προϋπολογισμοί μπορούν να υπονομεύσουν την αποδοτικότητα και την αποτελεσματικότητα των εισαγγελέων. Οι κυβερνήσεις πρέπει να δώσουν προτεραιότητα στη διάθεση επαρκών πόρων στις υπηρεσίες καταπολέμησης της διαφθοράς και στα εισαγγελικά όργανα, ώστε να διασφαλίσουν ότι

διαθέτουν τα απαραίτητα εργαλεία και τις ικανότητες για την αποτελεσματική καταπολέμηση της διαφθοράς.

- Προστασία μαρτύρων: Οι μάρτυρες διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο σε υποθέσεις διαφθοράς, παρέχοντας μαρτυρίες και αποδεικτικά στοιχεία. Ωστόσο, οι μάρτυρες μπορεί να αντιμετωπίσουν εκφοβισμό, απειλές ή φόβο αντιποίνων, καθιστώντας τη συνεργασία τους δύσκολη. Οι εισαγγελείς πρέπει να διασφαλίζουν την ασφάλεια και την προστασία των μαρτύρων μέσω προγραμμάτων προστασίας μαρτύρων, συμπεριλαμβανομένων της μετεγκατάστασης, της ανωνυμίας και των μέτρων ασφαλείας. Τα προγράμματα αυτά πρέπει να είναι ολοκληρωμένα και να παρέχουν τόσο φυσική όσο και ψυχολογική υποστήριξη στους μάρτυρες. Η συνεργασία με υπηρεσίες επιβολής του νόμου, οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών και διεθνείς εταίρους μπορεί να ενισχύσει την αποτελεσματικότητα των προσπαθειών προστασίας μαρτύρων.

1.5 Η θεσμική προσέγγιση της διαφθοράς στους διεθνείς οργανισμούς

Η διαφθορά αποτελεί σημαντική πρόκληση για τη λειτουργία και τη νομιμότητα των διεθνών οργανισμών. Αναγνωρίζοντας τις επιζήμιες επιπτώσεις της διαφθοράς στη διακυβέρνηση, την ανάπτυξη και τη λογοδοσία, πολλοί διεθνείς οργανισμοί έχουν υιοθετήσει μια θεσμική προσέγγιση για την αποτελεσματική καταπολέμηση της διαφθοράς. Η προσέγγιση αυτή περιλαμβάνει τη θέσπιση ισχυρών πλαισίων, πολιτικών και μηχανισμών για την πρόληψη, τον εντοπισμό και την αντιμετώπιση της διαφθοράς εντός των δικών τους δομών και λειτουργιών. Ακολουθεί μια ανάλυση της θεσμικής προσέγγισης της διαφθοράς στους διεθνείς οργανισμούς:

- Πολιτικές κατά της διαφθοράς και κώδικες δεοντολογίας: Οι διεθνείς οργανισμοί αναπτύσσουν ολοκληρωμένες πολιτικές κατά της διαφθοράς και κώδικες δεοντολογίας για να θέσουν σαφείς προσδοκίες και πρότυπα για τα μέλη του προσωπικού τους και τα ενδιαφερόμενα μέρη. Οι πολιτικές αυτές περιγράφουν τις απαγορευμένες δραστηριότητες, τις συγκρούσεις συμφερόντων και τις ηθικές κατευθυντήριες γραμμές, δίνοντας έμφαση στη διαφάνεια, τη λογοδοσία και την ακεραιότητα. Με τη θέσπιση ενός ισχυρού

ηθικού πλαισίου, οι διεθνείς οργανισμοί προωθούν μια κουλτούρα ακεραιότητας και παρέχουν καθοδήγηση στο προσωπικό τους σχετικά με τον τρόπο εντοπισμού και αντιμετώπισης των πρακτικών διαφθοράς.

- Προληπτικά μέτρα: Οι διεθνείς οργανισμοί δίνουν προτεραιότητα στα προληπτικά μέτρα για την ελαχιστοποίηση του κινδύνου διαφθοράς στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων τους. Αυτό περιλαμβάνει την εφαρμογή εσωτερικών ελέγχων, συστημάτων οικονομικής διαχείρισης και διαδικασιών σύναψης συμβάσεων που προωθούν τη διαφάνεια και τη λογοδοσία. Οι τακτικοί έλεγχοι, οι αξιολογήσεις κινδύνου και οι εσωτερικές αναθεωρήσεις βοηθούν στον εντοπισμό των τρωτών σημείων και επιτρέπουν στους οργανισμούς να εφαρμόζουν τα απαραίτητα μέτρα για τον μετριασμό των κινδύνων διαφθοράς. Στιβαροί εσωτερικοί μηχανισμοί αναφοράς, όπως τηλεφωνικές γραμμές ή προγράμματα προστασίας των πληροφοριοδοτών, ενθαρρύνουν τα μέλη του προσωπικού να αναφέρουν υποψίες διαφθοράς χωρίς το φόβο αντιποίνων.
- Εξωτερική εποπτεία και αξιολογήσεις από ομότιμους: Οι διεθνείς οργανισμοί μπορούν να υποβληθούν σε εξωτερική εποπτεία και αξιολογήσεις από ομότιμους για να ενισχύσουν τη διαφάνεια και τη λογοδοσία στις προσπάθειές τους κατά της διαφθοράς. Ανεξάρτητοι φορείς εποπτείας, όπως γενικοί επιθεωρητές ή εξωτερικοί ελεγκτές, αξιολογούν την αποτελεσματικότητα των μέτρων κατά της διαφθοράς και παρέχουν συστάσεις για βελτίωση. Οι αξιολογήσεις από ομότιμους περιλαμβάνουν την ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών, εμπειριών και διδαγμάτων μεταξύ διεθνών οργανισμών για τη συλλογική ενίσχυση των στρατηγικών κατά της διαφθοράς. Η εξωτερική εποπτεία και οι αξιολογήσεις από ομότιμους συμβάλλουν στην αξιοπιστία και την ακεραιότητα των προσπαθειών καταπολέμησης της διαφθοράς και βοηθούν στον εντοπισμό των τομέων όπου απαιτούνται περαιτέρω μεταρρυθμίσεις ή βελτιώσεις.
- Ανάπτυξη ικανοτήτων και τεχνική βοήθεια: Οι διεθνείς οργανισμοί υποστηρίζουν την ανάπτυξη ικανοτήτων και παρέχουν τεχνική βοήθεια στα κράτη μέλη και σε άλλους ενδιαφερόμενους φορείς για την καταπολέμηση της διαφθοράς. Βοηθούν τις χώρες στην ανάπτυξη και εφαρμογή αποτελεσματικών νομικών πλαισίων, θεσμών και πολιτικών για την αντιμετώπιση της διαφθοράς σε εθνικό επίπεδο. Τα προγράμματα ανάπτυξης ικανοτήτων επικεντρώνονται

στην ενίσχυση των γνώσεων και των δεξιοτήτων των υπηρεσιών επιβολής του νόμου, του δικαστικού σώματος, των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών και των φορέων καταπολέμησης της διαφθοράς. Με την προώθηση της ανάπτυξης ικανοτήτων, οι διεθνείς οργανισμοί συμβάλλουν στην οικοδόμηση βιώσιμων μηχανισμών καταπολέμησης της διαφθοράς και στην προώθηση της χρηστής διακυβέρνησης σε παγκόσμιο επίπεδο.

- Συμμόρφωση και επιβολή: Οι διεθνείς οργανισμοί επιβάλλουν τη συμμόρφωση με τις πολιτικές καταπολέμησης της διαφθοράς μέσω παρακολούθησης, έρευνας και πειθαρχικών μέτρων. Ιδρύονται μονάδες συμμόρφωσης ή γραφεία δεοντολογίας για να επιβλέπουν την τήρηση των πολιτικών κατά της διαφθοράς και να διεξάγουν έρευνες σχετικά με ισχυρισμούς περί διαφθοράς. Οι έρευνες μπορεί να περιλαμβάνουν συνεργασία με εξωτερικές οντότητες, όπως υπηρεσίες επιβολής του νόμου ή εξειδικευμένους φορείς καταπολέμησης της διαφθοράς. Λαμβάνονται πειθαρχικά μέτρα, συμπεριλαμβανομένων κυρώσεων, καταγγελίας ή δικαστικής δίωξης, κατά ατόμων που κρίνονται ένοχα για συμμετοχή σε πρακτικές διαφθοράς. Αυτό αποδεικνύει τη δέσμευση του οργανισμού για την καταπολέμηση της διαφθοράς και λειτουργεί αποτρεπτικά για τους δυνητικούς παραβάτες.
- Διεθνής συνεργασία: Οι διεθνείς οργανισμοί συνεργάζονται μεταξύ τους, με τις εθνικές κυβερνήσεις, τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών και άλλους ενδιαφερόμενους φορείς για την προώθηση της διεθνούς συνεργασίας στην καταπολέμηση της διαφθοράς. Διευκολύνουν την ανταλλαγή πληροφοριών, ανταλλάσσουν βέλτιστες πρακτικές και συντονίζουν τις προσπάθειες για την αντιμετώπιση της διακρατικής διαφθοράς, της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και των παράνομων χρηματοοικονομικών ροών. Οι κοινές έρευνες, η αμοιβαία νομική συνδρομή και τα αιτήματα έκδοσης αποτελούν παραδείγματα μηχανισμών διεθνούς συνεργασίας που χρησιμοποιούνται για την αποτελεσματική αντιμετώπιση διασυνοριακών υποθέσεων διαφθοράς. Οι διεθνείς οργανισμοί συμμετέχουν επίσης σε εκστρατείες συνηγορίας και ευαισθητοποίησης για την κινητοποίηση της παγκόσμιας υποστήριξης των προσπαθειών καταπολέμησης της διαφθοράς.
- Λογοδοσία και διαφάνεια: Οι διεθνείς οργανισμοί προσπαθούν να διασφαλίσουν τη δική τους λογοδοσία και διαφάνεια στην καταπολέμηση της διαφθοράς. Δημοσιοποιούν οικονομικές πληροφορίες, προϋπολογισμούς και

αξιολογήσεις έργων για την προώθηση της διαφάνειας στις δραστηριότητές τους. Οι εξωτερικές αξιολογήσεις και οι ανεξάρτητοι έλεγχοι παρέχουν αντικειμενική αξιολόγηση των προσπαθειών τους κατά της διαφθοράς. Οι διεθνείς οργανισμοί συνεργάζονται επίσης με τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, την ακαδημαϊκή κοινότητα και τα μέσα ενημέρωσης για την ενίσχυση του δημόσιου ελέγχου και την ενθάρρυνση της ενεργού συμμετοχής στην μάχη ενάντια στην διαφθορά.

2. Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΘΕΣΜΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

2.1 Η ποινική νομοθεσία υπό το πρίσμα της Κριτικής Εγκληματολογίας

Σύμφωνα με την κριτική εγκληματολογία, οι νόμοι δεν εξυπηρετούν το κοινό καλό, αλλά τα συμφέροντα των ισχυρών. Παράλληλα, οι εκτελεστές του νόμου, δηλαδή οι δικαστικοί λειτουργοί συνήθως μεροληπτούν υπέρ των ατόμων που ανήκουν στα υψηλά κοινωνικοοικονομικά στρώματα, συγκαλύπτοντας τους ή δεν τους επιβάλλουν καμία ποινή ή τους επιβάλλουν τη χαμηλότερη δυνατή. Παρατηρούμε, δηλαδή ότι υπάρχει μια επιλεκτικότητα του ποινικοκατασταλτικού συστήματος¹⁵.

Η επιλεκτικότητα του ποινικοκατασταλτικού συστήματος γίνεται ακόμα περισσότερο κατανοητή μέσα από τις θεωρίες του Θετικισμού και της Συγκρουσιακής Θεωρίας. Σύμφωνα με τη θεωρία του Θετικισμού η έννοια του εγκλήματος διαμορφώνεται μέσα από αντικειμενικά δεδομένα. Οι υποστηρικτές του νομικού θετικισμού απορρίπτουν τη σύνδεση του δικαίου με την ηθική και αρνούνται την ύπαρξη του φυσικού δικαίου, υποστηρίζοντας την ύπαρξη και την εφαρμογή μόνο των κανόνων του γραπτού/θετού δικαίου. Ο νομικός θετικισμός εστιάζει στην ασφάλεια δικαίου και θεωρεί ότι το δίκαιο στηρίζεται σε εκ των προτέρων θεσπισμένους και γνωστούς κανόνες, που θεσπίζουν δικαιώματα και γεννούν υποχρεώσεις για τα μέλη του κοινωνικού συνόλου και από τους οποίους δεν μπορεί να εγκαταλείψει ο εφαρμοστής του δικαίου, επικαλούμενος αντίθεση του νόμου αυτού προς υπερκείμενες αρχές. Η θετικοποίηση των θεμελιωδών και υπερθετικών αξιών του κράτους δικαίου¹⁶ και η ενσωμάτωσή τους στο Σύνταγμα έχει υποβαθμίσει τη διαμάχη μεταξύ του νομικού θετικισμού και του νομικού ιδεαλισμού και, συγκεκριμένα, το δίλημμα για το προβάδισμα της ιδέας της δικαιοσύνης ή της ασφάλειας δικαίου. Μέσα, λοιπόν, από το Θετικισμό δεν δημιουργούνται αμφιβολίες σχετικά με το ποιες συμπεριφορές

¹⁵ Σταμάτης, Κ., Κριτική θεωρία της δικαιοσύνης, σελ. 407 επ. χρησιμοποιεί τον όρο «μεταξίωση», που αναφέρεται στη διαδικασία θεσμικής αναγνώρισης των αρχών και της αναγωγής τους σε συνταγματικές αρχές.

¹⁶ Σταμάτης, Κ., Κριτική θεωρία της δικαιοσύνης, σελ. 407 επ. χρησιμοποιεί τον όρο «μεταξίωση», που αναφέρεται στη διαδικασία θεσμικής αναγνώρισης των αρχών και της αναγωγής τους σε συνταγματικές αρχές.

λογίζονται ως εγκλήματα και για ποιο λόγο¹⁷. Ουσιαστικά, εν προκειμένω, με το θετικιστικό μοντέλο όλα τα μέλη της κοινωνίας συναινούν, ώστε να μπορέσει να υπάρξει και να διασφαλιστεί η κοινωνική τάξη και η συνοχή της κοινωνικής δομής. Σε περίπτωση που εκδηλωθεί κάποια συμπεριφορά που παραβιάζει τους κανόνες, αυτό αντιμετωπίζεται ως ένα μεμονωμένο περιστατικό παθογένειας και όχι ως μια γενική μορφή δυσλειτουργίας της κοινωνίας¹⁸.

Από την άλλη πλευρά έχουμε το Συγκρουσιακό Μοντέλο, σύμφωνα με το οποίο στην κοινωνία δεν υπάρχει συναίνεση, αλλά παρατηρούνται συγκρούσεις σχετικά με το ποιος θα επικρατήσει/κυριαρχήσει εντός της κοινωνικής δομής. Άλλωστε, μια κοινωνία απαρτίζεται από διάφορες κοινωνικές ομάδες, η κάθε μια από τις οποίες προσπαθεί να κυριαρχήσει και να επιβάλλει τις αξίες και τις αρχές της μέσα από το νομοθετικό σύστημα και τις πιέσεις που ασκεί προς αυτό. Αυτή η τάση κάποιων ομάδων να κυριαρχήσουν έναντι κάποιων άλλων, έχοντας διαφορετικές αξίες και αρχές, δημιουργεί σύγκρουση μεταξύ τους και διασπά εκ των πραγμάτων την κοινωνική συνοχή. Μάλιστα, τα συμφέροντα των κοινωνικών ομάδων που εντάσσονται στα χαμηλά κοινωνικά στρώματα ρυθμίζονται από τις ισχυρές κοινωνικά και πολιτικά ομάδες. Αυτό δε σημαίνει, όμως, ότι δεν υπάρχουν νόμοι, όπου ποινικοποιούν και τιμωρούν και τους δράστες των ισχυρών τάξεων, οι οποίοι, όμως τις περισσότερες φορές είτε παραμένουν ανεφάρμοστοι είτε δεν εφαρμόζονται με την ίδια αυστηρότητα, όπως θα εφαρμοζόταν σε περίπτωση που το αυτό έγκλημα τελούνταν από άτομα των χαμηλών κοινωνικά και οικονομικά στρωμάτων. Αυτό το γεγονός από μόνο του δημιουργεί αμφιβολίες μεροληπτικής συμπεριφοράς του ίδιου του νομοθέτη¹⁹.

Η θεωρία του χαρακτηρισμού της ετικέτας περιγράφεται από τον Becker, βάσει της θεωρίας της κοινωνικής αλληλεπίδρασης του Mead²⁰. Ειδικότερα, σύμφωνα με τη θεωρία της «ετικέτας» ή του «στιγματισμού», ο δράστης μιας πρώτης παραβατικής συμπεριφοράς χαρακτηρίζεται (στιγματίζεται) ως παραβατικός και στη συνέχεια,

¹⁷ Γ. Λάζος, Κριτική εγκληματολογία, εκδόσεις, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2019, σελ. 27.

¹⁸ Α. Χουλιάρης, Η λειτουργία του Ποινικού Δικαίου υπό την έποψη της συγκρουσιακής θεωρίας για το έγκλημα («conflict criminology»), σε Στράγγας, Ι., Χάνος, Α., Παπαχαλαράμπος, Χ. και Τσούκα, Χ. (επιμ.), Αγαθό, Συμφέρον και Δίκαιο, Εκδόσεις Σάκκουλα – Nomos – L' Harmattan, 2012, σ. 859-860.

¹⁹ Α. Κουκουτσάκη, Κοινωνιολογικές προσεγγίσεις της παρέκκλισης και του εγκλήματος, 2013, διαθέσιμο στο: https://crimevssocialcontrol.blogspot.com/2013/05/blog-post_3331.html

²⁰ Μ. Αρχιμανδρίτου, Εισαγωγή στην εγκληματολογία, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2022, σελ. 43 επ.

κατηγοριοποιείται και εντάσσεται στην κατηγορία των παραβατικών, αυτό δε έχει ως συνέπεια να δημιουργείται η προσδοκία στην κοινωνία ότι θα συμπεριφερθεί ως παραβατικός, και ως εκ τούτου, εξωθείται στην παραβατικότητα και εγκλωβίζεται μέσα σε ένα φαύλο κύκλο²¹.

2.2 Η διεθνοποίηση του ποινικού δικαίου μέσα από την επισκόπηση του διεθνούς και του ευρωπαϊκού ποινικού δικαίου

Η διεθνοποίηση του ποινικού δικαίου και η θέσπιση διαφόρων διεθνών και περιφερειακών συμβάσεων οδήγησαν σε ταχεία ανάπτυξη στον τομέα αυτό. Μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα θεσπίστηκαν πολυάριθμες νέες διεθνείς και εγχώριες ποινικές διατάξεις, κανονισμοί, θεσμοί και μηχανισμοί για την αντιμετώπιση του εγκλήματος σε παγκόσμια κλίμακα και την προώθηση της αλληλεγγύης στην καταπολέμησή του. Αξιοσημείωτα παραδείγματα αποτελούν τα καταστατικά των διεθνών ποινικών δικαστηρίων, όπως αυτά για τη Γιουγκοσλαβία, τη Ρουάντα, το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο (ΔΠΔ), καθώς και μικτά δικαστήρια, όπως αυτά για την Καμπότζη και τη Σιέρα Λεόνε. Επιπλέον, έχουν θεσπιστεί σημαντικές συμφωνίες και κανονισμοί, όπως η Σύμβαση έκδοσης μεταξύ των ΗΠΑ και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης, η Σύμβαση PIF και αντίστοιχες εθνικές ρυθμίσεις όπως ο νόμος 2803/2000. Ωστόσο, παρά την πληθώρα νομικών διατάξεων, υπάρχει έλλειψη ολοκληρωμένης δογματικής υποδομής. Οι νέοι κανονισμοί εξυπηρετούν συχνά εργαλειακούς σκοπούς χωρίς επαρκές τεχνικό και εννοιολογικό βάθος. Έτσι, ενώ υπάρχει πληθώρα διατάξεων, υπάρχει έλλειψη καινοτόμων ιδεών.

Στο πλαίσιο αυτό, οι νεοεισαχθείσες διατάξεις βασίζονται σε καθιερωμένες έννοιες της ποινικής διδασκαλίας, όπως η "συμμετοχή", το "πταίσμα", η "παραπλάνηση" και η "απάτη". Ωστόσο, η αξιοποίηση αυτών των εννοιών δεν είναι πάντοτε επιτυχής ή δεν εφαρμόζεται με συνέπεια λόγω της ποικιλόμορφης φύσης των κανόνων και των προκλήσεων που συνεπάγεται η ενσωμάτωσή τους σε διεθνή κείμενα. Κατά συνέπεια, μπορεί να υπάρξουν περιπτώσεις οπισθοδρόμησης αντί για πρόοδο και επικάλυψης

²¹ Ν. Ιντζεσίλογλου, Κοινωνικοποίηση των νέων και παραβατικότητα, σε: Σ. Κ. Βαϊραμίδου (επιμ.), Παραβατικότητα και σχολείο, 2007, σελ. 51 επ.

αντί για σαφήνεια. Παρ' όλα αυτά, είναι σημαντικό να αναγνωριστεί ότι οι νέες διεθνείς διατάξεις δοκιμάζουν επίσης τη δύναμη των παραδοσιακών εννοιών στο πλαίσιο της ποινικής διδασκαλίας. Κατά συνέπεια, μόνο οι έννοιες που αποδεικνύονται πραγματικά χρήσιμες διατηρούνται. Αντιθέτως, ο πλούτος της παράδοσης του ποινικού δόγματος προσφέρει ένα μέσο για την αντιμετώπιση των προβλημάτων που προκύπτουν από αυτές τις εξελίξεις.

Μεταξύ των προβλημάτων που αντιμετωπίζει η διεθνής ποινική δικαιοσύνη, ορισμένα είναι πιο εμφανή από άλλα. Ακολουθούν ορισμένα από τα βασικά ζητήματα:

- Κάθετη και οριζόντια ανισότητα της διεθνούς ποινικής δικαιοσύνης: Πρόκειται για ανισότητες στη δίωξη εγκλημάτων με βάση παράγοντες όπως ο χρόνος και ο τόπος. Για παράδειγμα, τα εγκλήματα που διαπράχθηκαν από τους Ερυθρούς Χμερ αντιμετωπίστηκαν μόλις πρόσφατα, ενώ οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν δεσμεύονται από τη δικαιοδοσία του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου.
- Διαφορές στην ερμηνεία και την εφαρμογή ποινικών εννοιών: Τα διάφορα Διεθνή Ποινικά Δικαστήρια έχουν διαφορετικές προσεγγίσεις όσον αφορά την ερμηνεία και την εφαρμογή ποινικών εννοιών. Για παράδειγμα, η έννοια της συμμετοχής αξιολογείται διαφορετικά στο πλαίσιο του δικαστηρίου της Ρουάντα σε σύγκριση με το Καταστατικό του ΔΠΔ.
- Ανάπτυξη κοινών ποινικών κανόνων από διαφορετικές ομάδες εργασίας: Η εκπόνηση κοινών πρωτογενών ποινικών κανόνων περιλαμβάνει ομάδες εργασίας που αποτελούνται από εκπροσώπους διαφόρων νομικών συστημάτων. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε προκλήσεις λόγω των διαφορετικών νομικών υποβάθρων και προοπτικών, όπως διαπιστώθηκε στην περίπτωση της Σύμβασης PIF.
- Διεθνοποίηση των πρωτογενών ποινικών κανόνων σε διαφορετικά νομικά συστήματα: Η θέσπιση κοινών πρωτογενών ποινικών κανόνων αποσκοπεί στη λειτουργία εντός διαφορετικών νομικών πλαισίων. Ωστόσο, αυτό μπορεί να δημιουργήσει δυσκολίες λόγω των διαφορών στις έννομες τάξεις και τη συμβατότητά τους με τους εν λόγω κανόνες.
- Επικαλυπτόμενοι διεθνείς ποινικοί κανόνες: Μπορεί να υπάρχουν περιπτώσεις όπου πολλαπλοί διεθνείς ποινικοί κανόνες καλύπτουν το ίδιο αντικείμενο, όπως η δωροδοκία. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε σύγχυση και ασυνέπεια στην εφαρμογή τους.

- Παραπομπή σε διαφορετικές νομικές αρχές: Το Καταστατικό του ΔΠΔ παραπέμπει ενίοτε σε νομικές αρχές των κρατών μελών του, οι οποίες μπορεί να έχουν διαφορετικό περιεχόμενο. Ως αποτέλεσμα, ενδέχεται να προκύψουν διαφορετικές ερμηνείες και λύσεις, γεγονός που θέτει προκλήσεις για τη συνοχή και τη συνέπεια.
- Παράλληλα συστήματα γενικής δικαιοδοσίας: Η συνύπαρξη διεθνών και εθνικών συστημάτων ποινικής δικαιοσύνης δημιουργεί μια κατάσταση όπου δύο ξεχωριστά συστήματα λειτουργούν ταυτόχρονα. Αυτό μπορεί να δημιουργήσει δυσκολίες στην εφαρμογή θεμελιωδών κανόνων, όπως αυτοί που αφορούν τη συμμετοχή, την παραπλάνηση και τη συνωμοσία.
- Προβλήματα δικαιοδοσίας που βασίζονται σε έννοιες του νόμου: Ζητήματα δικαιοδοσίας ανακύπτουν κατά τον καθορισμό του πεδίου εφαρμογής ορισμένων εννοιών στο πλαίσιο του καταστατικού του ΔΠΔ. Για παράδειγμα, ενδέχεται να υπάρχουν αποκλίσεις στη δικαιοδοσία του ΔΠΔ με βάση την ιθαγένεια, με αποτέλεσμα ορισμένοι δράστες να εμπίπτουν στη δικαιοδοσία του, ορισμένοι άλλοι να μην εμπίπτουν, κ.ο.κ.

2.2.1 Οι Διεθνείς Συμβάσεις

Ένα από τα πιο σημαντικά διεθνή κείμενα που ασχολούνται με την αντιμετώπιση της διαφθοράς είναι ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στο άρθρο 42 του Χάρτη, επισημαίνεται η σημασία της χρηστής διοίκησης. Αρχικά, το δικαίωμα αυτό είχε περιληφθεί στο άρθρο 41 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΧΘΔ) και αργότερα ενσωματώθηκε στο Μέρος II του σχεδίου Συνθήκης για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης (ΣυνθΣΕ). Σύμφωνα με το εν λόγω άρθρο, κάθε άτομο έχει το δικαίωμα να υποβάλλει τις υποθέσεις του για αντικειμενική, δίκαιη και έγκαιρη εξέταση από τα όργανα, τους οργανισμούς και τους φορείς της ΕΕ. Το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, το δικαίωμα του ατόμου να ακούγεται προηγουμένως πριν ληφθεί ατομικό μέτρο εις βάρος του, το δικαίωμα πρόσβασης στο αρχείο του (με επιφύλαξη των νόμιμων συμφερόντων εμπιστευτικότητας και του επαγγελματικού και επιχειρηματικού απορρήτου), καθώς και την υποχρέωση των διοικητικών αρχών να

αιτιολογούν τις αποφάσεις τους. Επιπλέον, κάθε άτομο έχει το δικαίωμα να αποζημιώνεται από την Ένωση για τυχόν ζημιές που προκλήθηκαν από τα όργανα ή τους υπαλλήλους της κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους, σύμφωνα με τις γενικές αρχές που ισχύουν στα δίκαια των κρατών μελών. Τέλος, κάθε άτομο έχει το δικαίωμα να απευθύνεται στα όργανα της Ένωσης στη γλώσσα του Συντάγματος και να λαμβάνει απάντηση στην ίδια γλώσσα. Το δικαίωμα της χρηστής διοίκησης βρίσκεται στο Κεφάλαιο V του Χάρτη, το οποίο αφορά τα Δικαιώματα των Πολιτών. Μεταξύ αυτών περιλαμβάνονται επίσης το δικαίωμα εκλογής και συμμετοχής στις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (άρθρο 39) και στις δημοτικές και κοινοτικές εκλογές (άρθρο 40), το δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα (άρθρο 42), το δικαίωμα προσφυγής στον Ευρωπαϊό Διαμεσολαβητή (άρθρο 43), το δικαίωμα αναφοράς προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (άρθρο 44), το δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής στο έδαφος των κρατών μελών (άρθρο 45) και το δικαίωμα διπλωματικής και προξενικής προστασίας στο έδαφος τρίτων χωρών (άρθρο 46).

Το δικαίωμα της χρηστής διοίκησης συνδέεται άμεσα με άλλα θεμελιώδη δικαιώματα, όπως το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής και αμερόληπτου δικαστηρίου (άρθρο 47) και το δικαίωμα προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (άρθρο 8). Επίσης, συνδέεται με τα άρθρα 21 εδ. γ' (δικαίωμα επικοινωνίας), 253 (αιτιολογία), 286 (δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα), 287 (υποχρέωση εχεμύθειας) και 288 (εξωσυμβατική ευθύνη της Κοινότητας) της κωδικοποιημένης Συνθήκης για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης (ΣυνθΣΕ). Ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναδεικνύει τη σημασία του δικαιώματος της χρηστής διοίκησης ως ένα από τα θεμελιώδη δικαιώματα των πολιτών. Αυτό το δικαίωμα εξασφαλίζει ότι κάθε άτομο έχει το δικαίωμα να υποβάλλει τις υποθέσεις του σε αμερόληπτη, δίκαιη και εντός εύλογης προθεσμίας εξέταση από τα όργανα, τους οργανισμούς και τους φορείς της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει σημαντικές πτυχές, όπως το δικαίωμα του κάθε ατόμου σε προηγούμενη ακρόαση πριν ληφθεί ατομικό μέτρο εις βάρος του, το δικαίωμα πρόσβασης στον φάκελό του, λαμβάνοντας υπόψη την εμπιστευτικότητα και το επαγγελματικό απόρρητο, καθώς και την υποχρέωση της διοίκησης να αιτιολογεί τις αποφάσεις της.

Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι το δικαίωμα της χρηστής διοίκησης συνδέεται άρρηκτα με άλλα θεμελιώδη δικαιώματα που εξασφαλίζονται από τον Χάρτη, όπως το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής και αμερόληπτου δικαστηρίου, το δικαίωμα προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και το δικαίωμα επικοινωνίας. Επιπλέον, υπάρχουν και άλλα άρθρα στην Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση που συνδέονται με το δικαίωμα της χρηστής διοίκησης και παρέχουν νομική βάση για την προστασία των πολιτών.

Ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποτελεί ένα σύνολο αρχών και αξιών που καθορίζουν τα θεμελιώδη δικαιώματα που προστατεύονται στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο Χάρτης είναι νομικά δεσμευτικός και εφαρμόζεται σε όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ, ενισχύοντας την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων των πολιτών της Ένωσης.

Ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων περιλαμβάνει τα δικαιώματα που προσφέρουν προστασία στους πολίτες σε διάφορους τομείς. Στον τομέα της διοίκησης, το άρθρο 41 αναφέρεται στο δικαίωμα της χρηστής διοίκησης, ενώ το άρθρο 42 αναφέρεται στο δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα. Αυτά τα δικαιώματα εξασφαλίζουν ότι οι πολίτες έχουν το δικαίωμα να απευθύνονται στα όργανα, τους οργανισμούς και τους φορείς της ΕΕ και να λαμβάνουν δίκαιη και αμερόληπτη αντιμετώπιση στις υποθέσεις τους.

2.2.2 Η Σύμβαση του ΟΟΣΑ

Η σύμβαση του ΟΟΣΑ απεικονίζει την προσπάθεια των ΗΠΑ, ώστε να περιορίσουν τα μειονεκτήματα που μπορεί να αντιμετώπιζαν οι επιχειρήσεις της Αμερικής κατά τη διάρκεια του διεθνούς εμπορίου, εστιαζόμενη κυρίως στο ζήτημα της δωροδοκίας, ως επιμέρους εκδήλωση του φαινομένου της διαφθοράς. Αρχικά, προ της εν λόγω συμβάσεως, υπήρχε μια σύμβαση του 1977, γνωστή και ως «Foreign Corrupt Practices Act», σύμφωνα με την οποία απαγορεύονταν στις δημόσιες επιχειρήσεις, προκειμένου να αντλήσουν κέρδος να χρησιμοποιούν μέσα διαφθοράς, γεγονός, όμως, που τους έφερνε σε μειονεκτικότερη θέση σε σχέση με τις άλλες εταιρίες στις διεθνείς συναλλαγές. Έτσι, η εν λόγω σύμβαση θεσπίστηκε στις 21-11-

1997 και τέθηκε εν ισχύει στις 15-02-1999. Στη χώρα μας δε κυρώθηκε με το Ν. 2656/1998²².

Στις εκθέσεις που δημοσιεύει η Ομάδα Εργασίας, εκφράστηκε η ανησυχία για την πραγματική καθυστέρηση κατά την απονομή της δικαιοσύνης²³ που καθιστά την πρόβλεψη πενταετούς παραγραφής, μόνη της ή σε συνδυασμό με την τριετή αναστολή της, «ανεπαρκή στην πράξη»²⁴. Τέλος, σε μεταγενέστερη έκθεσή της του 2015, διαπιστώθηκε η μη τήρηση της παραπάνω σύστασης και παράλληλα επισημάνθηκε η καθυστέρηση που προκύπτει κατά κόρον στις υποθέσεις δωροδοκίας αλλοδαπών δημόσιων λειτουργών λόγω της ανάγκης αμοιβαίας δικαστικής συνδρομής, όπου η μη πρόβλεψη της παραγραφής στις περιπτώσεις αυτές επιτείνει τον κίνδυνο ατιμωρησίας²⁵.

Στο πλαίσιο της έκθεσης του ΟΟΣΑ του 2011 είχε επισημανθεί ο κίνδυνος συμπράξεων μεταξύ οικονομικών φορέων στο πεδίο των δημοσίων συμβάσεων, σε περίπτωση που η διαφάνεια της διαδικασίας υπερβαίνει το αναγκαίο μέτρο²⁶.

Το 2012, ακολούθησε η έκδοση δύο συστάσεων από τον ΟΟΣΑ, της «Σύστασης του Συμβουλίου για τις αρχές στη Δημόσια Διακυβέρνηση των Συμπράξεων Δημοσίου - Ιδιωτικού Τομέα»²⁷ και της «Σύστασης του Συμβουλίου για την πάταξη της νοθείας

²² ΦΕΚ Α' 265/1-12-1998.

²³ Έκθεση 3ης φάσης της Ομάδας Εργασίας του ΟΟΣΑ για την Καταπολέμηση της Δωροδοκίας, 15ης Ιουνίου 2012, Νο Φ092.22/4315, σελ. 55.

²⁴ Έκθεση 3ης φάσης της Ομάδας Εργασίας του ΟΟΣΑ, ό.π., σελ.56.

²⁵ Έκθεση της φάσης 3α της Ομάδας Εργασίας του ΟΟΣΑ για την Καταπολέμηση της Δωροδοκίας, 12ης Μαρτίου 2015, Νο Φ092.22/5079, σελ. 66-68.

²⁶ Ίδια μετάφραση στα ελληνικά του ακόλουθου αποσπάσματος της Έκθεσης του ΟΟΣΑ: "Strategies to address collusion and corruption in public procurement must address a fundamental tension: while transparency of the process is considered to be indispensable to corruption prevention, excessive and unnecessary transparency in fact facilitates the formation and successful implementation of bid rigging cartels. The extent to which transparency is a desirable aspect of a procurement process therefore depends on the circumstances, and may require trade-offs between best practice approaches to avoidance of collusion and corruption", OECD, "Competition and Procurement: Key Findings- 19" (OECD Policy Roundtables, 2011). [<http://www.oecd.org/regreform/liberalisationandcompetitioninterventioninregulatedsectors/48315205.pdf>] 5 November 2013 (τελευταία επίσκεψη ιστοσελίδας 01.06.2021). Όσον αφορά στην δεσμευτικότητα των συστάσεων του ΟΟΣΑ σε επίπεδο ενωσιακού δικαίου βλ. και Χ. Μουκίου, Διαφάνεια, Ακεραιότητα & Εντιμότητα στις Δημόσιες Συμβάσεις,, σελ. 132-134.

²⁷ Recommendation of the Council on Principles for Public Governance of Public - Private Partnerships, διαθέσιμο σε <https://www.oecd.org/governance/budgeting/PPP-Recommendation.pdf>

κατά την υποβολή προσφορών στις Δημόσιες Συμβάσεις Προμηθειών»²⁸. Αντίστοιχα, στο κείμενο της Επιτροπής Ανταγωνισμού του ΟΟΣΑ «Διαδικαστική δικαιοσύνη και Διαφάνεια: Βασικά σημεία»²⁹ επισημαίνεται η αναγκαιότητα, οι διαδικασίες που ρυθμίζουν τις σχέσεις μεταξύ των πολιτικών και του δημοσίου τομέα να είναι δίκαιες και διαφανείς.

Ακολούθησε, στη συνέχεια, το 2015 η έκδοση της «Σύστασης του Συμβουλίου για τις Δημόσιες Συμβάσεις Προμηθειών»³⁰, αντικαθιστώντας προηγούμενη σύσταση του 2008, η οποία αναγνωρίζει τη σημασία των δημοσίων συμβάσεων ως ενός βασικού πυλώνα για την εγκαθίδρυση καλής διακυβέρνησης. Αντίστοιχα, και σε έκθεση του ΟΟΣΑ του 2018 γίνεται μνεία ότι μία από τις προτεραιότητες της Επιτροπής Ανταγωνισμού είναι η ανατροπή της χειραγώγησης προσφορών σε διαγωνισμούς δημοσίων συμβάσεων. Γίνεται δε ακροθιγώς αναφορά σε διεξαχθείσες ex officio έρευνες αφενός σε υπόθεση σύμπραξης κατασκευαστικών εταιριών³¹ και αφετέρου σε διαγωνισμούς δημοσίων έργων³²

Η Επιτροπή Ανταγωνισμού έχει, επίσης, δημοσιεύσει το 2014 Οδηγό για τις αναθέτουσες αρχές δημοσίων συμβάσεων, με σκοπό να συνδράμει στην ανίχνευση ύποπτων συμπαιγνιακών συμπεριφορών (καρτέλ) στους δημόσιους διαγωνισμούς

²⁸ Recommendation of the Council on Fighting Bid Ridding in Public Procurement, διαθέσιμο σε <https://www.oecd.org/daf/competition/RecommendationOnFightingBidRidding2012.pdf>

²⁹ Procedural Fairness and Transparency: Key Points. Paris: Competition Committee, Organisation for Economic Co-operation and Development, σελ. 23, διαθέσιμο σε <https://www.oecd.org/daf/competition/mergers/50235955.pdf>. Βλ. σχετικά και P. Gugler, Transparency and Competition Policy in a Imperfectly Competitive World, σε J. Forrbaeck - L. Oxelheim, The Oxford Handbook of Economic and Institutional Transparency, 2015, (144-165) 158.

³⁰ Recommendation of the Council on Public Procurement, διαθέσιμη σε <https://www.oecd.org/gov/public-procurement/OECD-Recommendation-on-Public-Procurement.pdf>

³¹ Έκθεση ΟΟΣΑ - ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΟΜΟΤΙΜΟΥΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΥ, ό.π., σελ. 33. Η Απόφαση ΕΑ 642/2017, διαθέσιμη στο <https://www.epant.gr/Pages/DecisionDetail?ID=1824>

³² Έκθεση ΟΟΣΑ - ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΟΜΟΤΙΜΟΥΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΥ, ό.π., σελ. 35, όπου αναφέρει ότι «Σε μια άλλη ex-officio έρευνα σχετικά με διαγωνισμούς δημοσίων έργων, η ΕΑ επέβαλε πρόστιμο περίπου EUR 305 000 σε κατασκευαστικές εταιρείες οι οποίες συμμετείχαν σε χειραγώγηση προσφορών διαγωνισμού σε νομαρχία της Βόρειας Ελλάδας. Η έρευνα ξεκίνησε το 2011 και ολοκληρώθηκε με απόφαση το 2017. Κατά την απόφαση, η πλειοψηφία των εμπλεκόμενων κατασκευαστικών εταιρειών συμμετείχε σε συμφωνία χειραγώγησης προσφορών και/ή σε εναρμονισμένη πρακτική με σκοπό τον συντονισμό των απαντήσεων στην πρόσκληση υποβολής προσφορών για ένα διαγωνισμό, συμφωνώντας συγκεκριμένα μεταξύ τους ποιος θα υπέβαλε τη νικητήρια προσφορά, και προχωρώντας σε υποβολή δεύτερης καλύτερης προσφοράς ή σε καταστολή προσφορών». Βλ. δελτίο τύπου για την απόφαση, 29 Ιουνίου 2017, στην Ελληνική γλώσσα στο www.epant.gr/en/ Απόφαση της ΕΑ 644/2017, διαθέσιμη στο www.epant.gr/pages/DecisionDetail?ID=1815

προμηθειών³³. Όπως επισημαίνει η Χ. Μουκίου, παρατηρείται στο παγκόσμιο στερέωμα «η τάση ενός σταδιακά διευρυνόμενου consensus σε διεθνές επίπεδο» όσον αφορά στην εφαρμογή κανόνων με στόχο την ουσιαστική διαφάνεια, την ακεραιότητα και την αποτροπή της διαφθοράς³⁴ με αποτέλεσμα τη δημιουργία μιας κοινής συνισταμένης διεθνοποιημένης προσέγγισης του δικαίου των δημοσίων συμβάσεων³⁵, γεγονός το οποίο συμβάλλει στην εμπέδωση και εφαρμογή των κανόνων που συνδράμουν στην εγκαθίδρυση της διαφάνειας και την καταπολέμηση της διαφθοράς.

2.2.3 Η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης στον τομέα της διαφθοράς

Το Συμβούλιο της Ευρώπης προσπάθησε και αυτό με τη σειρά του μετά τη Σύμβαση του ΟΟΣΑ να συμβάλλει με τις δικίες του κατευθυντήριες γραμμές στην καταπολέμηση της διαφθοράς. Η εν λόγω σύμβαση υπογράφηκε το 1999, ενώ τέθηκε σε ισχύ τρία χρόνια αργότερα, ήτοι το 2002, μέσα στα πλαίσια της αρμοδιότητας του περί προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Μέσα από την εν λόγω Σύμβαση, το περιεχόμενο της οποίας είναι περισσότερο διευρυμένο σε σχέση με την Σύμβαση του ΟΟΣΑ υπογράμμισε την ανάγκη τα κράτη να ποινικοποιήσουν την πράξη της δωροδοκίας είτε ενεργητικής είτε παθητικής στο δημόσιο τομέα, όπως για παράδειγμα μεταξύ των δικαστικών λειτουργιών, στον τομέα των δημοσίων συμβάσεων ή στους διεθνείς οργανισμούς. Στο δημόσιο τομέα η σύμβαση κάνει λόγω πέραν της δωροδοκίας και τη λεγόμενη εμπορευματοποίηση της επιρροής στη διάταξη του άρθρου 1236. Για πρώτη δε φορά, μέσω της εν λόγω συμβάσεως και δη στις διατάξεις

³³ Βλ. Έκθεση της ΕΕ για την καταπολέμηση της διαφθοράς της 3.2.2014 με αριθ. COM(2014) 38 final, σελ. 25-26, δημοσιευμένη στο <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2014/EL/1-2014-38-EL-F1-1.Pdf>

³⁴ Χ. Μουκίου, Διαφάνεια, Ακεραιότητα & Εντιμότητα στις Δημόσιες Συμβάσεις, ο.π., σελ. 138.

³⁵ Χ. Μουκίου, Διαφάνεια, Ακεραιότητα & Εντιμότητα στις Δημόσιες Συμβάσεις, ο.π., σελ. 137-140, όπου καταλήγει ότι ο κανόνας της διαφάνειας ως κανόνας του διεθνούς δικαίου δεσμεύει τα κράτη-μέλη και τα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

³⁶ Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 12 σχετικά με την εμπορευματοποίηση της επιρροής, ορίζεται ότι: «1. Τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών και χρηματική ποινή αυτός που υπόσχεται, παρέχει ή προσφέρει άμεσα ή έμμεσα οποιοδήποτε μη οφειλόμενο οικονομικό αντάλλαγμα σε οποιοδήποτε ισχυρίζεται, αληθώς ή αναληθώς ή επιβεβαιώνει, ότι μπορεί να ασκήσει παράνομη και εκτός αρμοδιότητας του επιρροή στη διαδικασία λήψης απόφασης ή στη σύναψη οποιασδήποτε σύμβασης, οποιουδήποτε από τα πρόσωπα που αναφέρονται στα άρθρα τρίτο έως και πέμπτο του παρόντος νόμου, σε ανταμοιβή της επιρροής, ανεξάρτητα αν η επιρροή ασκείται ή όχι ή αν η υποτιθέμενη επιρροή οδηγεί στο σκοπούμενο αποτέλεσμα ή όχι. 2. Με την ίδια ποινή τιμωρείται και αυτός που αξιώνει, λαμβάνει ή αποδέχεται προσφορά ή υπόσχεση ενός τέτοιου ανταλλάγματος σε

7-8, η ανάγκη ποινικοποίησης της δωροδοκίας επεκτείνεται πέραν του δημοσίου τομέα και στον ιδιωτικό τομέα.

Μέσα από τη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης έγιναν δύο σημαντικές προσπάθειες για την καταπολέμηση της διαφθοράς. Αρχικά, μέσα από το κείμενο της σύμβασης απαιτήθηκε να ποινικοποιηθεί ολικά η δωροδοκία, είτε ενεργητική είτε παθητική, τόσο στο δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα. Επίσης, μέσω των κατευθυντήριων γραμμών σχετικά με τη δωροδοκία σε όλους τους τομείς – ενόψει και των συνεχώς αυξανόμενων φαινομένων ιδιωτικοποίησης δημόσιων οργανισμών – η τελευταία θεωρήθηκε ότι αποτελεί επιμέρους εκδήλωση του φαινομένου της δωροδοκίας.

Η Σύμβαση αποτελείται από 71 άρθρα και καλύπτει τρεις μεγάλους τομείς για την αντιμετώπιση της διαφθοράς: i) την πρόληψη, ii) την ποινικοποίηση, και iii) τη διεθνή συνεργασία. Στο τρίτο κεφάλαιο, από τα κράτη - μέλη απαιτείται να υιοθετήσουν νομοθετικά και άλλα μέτρα ώστε να ποινικοποιείται όχι μόνο ο πυρήνας της διαφθοράς, δηλαδή η δωροδοκία και ομοειδείς συμπεριφορές.

Ο ν. 3666/2008 δεν ορίζει ότι ο ανακριτής ή άλλη δικαστική αρχή είναι η αρμόδια αρχή για τον χειρισμό των αιτήσεων της αμοιβαίας δικαστικής συνδρομής κατ' εφαρμογή του νόμου αυτού. Εν τούτοις, κρίθηκε ότι προκειμένου να καταστεί δυνατή η εκτέλεση αιτήματος δικαστικής συνδρομής αλλοδαπής αρχής δυνάμει της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών κατά της Διαφθοράς της 9.12.2003, πρέπει να ερμηνευθούν και να εφαρμοσθούν οι λοιπές διατάξεις της ισχύουσας νομοθεσίας υπό το πρίσμα της ως άνω Σύμβασης, δηλαδή να αξιοποιηθεί η αρμοδιότητα του ανακριτή για την κατάσχεση, δέσμευση κλπ. περιουσιακών στοιχείων με βάση τις διατάξεις του ΚΠΔ, Ν.Δ. 4281/1962 (Ευρωπαϊκή Σύμβαση περί αμοιβαίας δικαστικής συνδρομής του 1959) και 48 ν. 3691/2008 (ήδη 42 ν. 4557/2018). Ερειδόμενος ο ανακριτής στην αρμοδιότητά του βάσει αυτών των διατάξεων, απεφάνθη ότι ήταν αρμόδιος να διατάξει την απαγόρευση εκποίησης ακινήτων κατ' εφαρμογή των άρθρων 31, 46, 54 και 55 της ως άνω Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών³⁷. Η περίπτωση αυτή υπενθυμίζει ότι το

ανταμοιβή αυτής της επιρροής, ανεξάρτητα αν η επιρροή ασκείται ή όχι ή αν η υποτιθέμενη επιρροή οδηγεί στο σκοπούμενο αποτέλεσμα ή όχι»

³⁷ ΔιατΑνακρΡεθμ 108/2015 ΠΧρ 2016, σελ. 391.

περιεχόμενο του άρθρου 459 παρ. 1 ΚΠΔ, σύμφωνα με το οποίο ο ανακριτής είναι αρμόδιος για την εκτέλεση ανακριτικών πράξεων που ζητούνται με αιτήσεις ξένων αρχών στο πλαίσιο δικαστικής συνδρομής βάσει των διεθνών υποχρεώσεων της χώρας, προσφέρει τη γενική νομική υποδοχή για την εκτέλεση των αιτήσεων δικαστικής συνδρομής αλλοδαπών αρχών, ακόμη και όταν ο εθνικός νομοθέτης κυρώνει κάποια διεθνή σύμβαση, με την οποία θεσμοθετείται η διεθνής ποινική συνεργασία, χωρίς να ορίζει ρητά τον ανακριτή ως αρμόδια αρχή για την εκτέλεση των αιτήσεων, που πρόκειται να υποβάλλουν οι αλλοδαπές δικαστικές αρχές στο πλαίσιο ισχύος της σύμβασης. Με τις ίδιες σκέψεις και κατ' ανάλογη εφαρμογή των ιδίων διατάξεων ενεργοποιείται η αρμοδιότητα του ανακριτή, όταν η αίτηση της αλλοδαπής δικαστικής αρχής για παροχή δικαστικής συνδρομής, όπως χαρακτηριστικά για τη συλλογή αποδείξεων ή τη λήψη καταθέσεων από πρόσωπα, διενέργεια ερευνών, κατασχέσεων και δεσμεύσεων, εξέταση αντικειμένων και τόπων και παροχή πληροφοριών, αποδεικτικών στοιχείων και εκτιμήσεων εμπειρογνομόνων, θεμελιώνεται στις διατάξεις και της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών κατά του διεθνικού οργανωμένου εγκλήματος, που υπεγράφη στο Παλέρμο τη 12/15.12.2000 και κυρώθηκε με το ν. 3875/2010 (βλ. ιδίως τα άρθρα 12, 13 και 18 του νόμου).

3. Η ΠΟΙΝΙΚΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ ΣΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗ ΕΝΝΟΜΗΤΑΞΗ ΚΑΙ Ο Ν. 4619/2019

3.1 Η νομική προσέγγιση των αδικημάτων της Δωροδοκίας και Δωροληψίας στον δημόσιο τομέα

Στο δημόσιο τομέα συναντάται περισσότερο συχνά σε σχέση με άλλους τομείς το φαινόμενο της διαφθοράς. Και τούτο οφείλεται στον τρόπο που διοικείται το δημόσιο σύστημα διοίκησης. Η διαφθορά στο δημόσιο τομέα μπορεί να διακριθεί σε ενεργητική και σε παθητική, αναλόγως με το εάν η πράξη της διαφθοράς είναι από εκείνον που διαφθείρει ή από εκείνον που δέχεται την πράξη και το προϊόν της διαφθοράς.

Μεγάλη συζήτηση γίνεται τα τελευταία χρόνια για τη διαφθορά στη δημόσια διοίκηση. Ο διάλογος είναι διεθνής και αφορά σε ένα θέμα, που πάντοτε υπήρχε αλλά που μερικά χρόνια πριν το σκέπαζε πέπλο σιωπής, για λόγους που αφορούσαν την εποχή εκείνη. Η συζήτηση αυτή αναζωπυρώνεται κάθε φορά που κάποιο σκάνδαλο – πραγματικό ή φανταστικό – κάνει την εμφάνισή του στη δημόσια ζωή, είτε στην πατρίδα μας είτε στον ευρωπαϊκό και γενικότερα στο διεθνή χώρο. Δηλώσεις που υπογραμμίζουν το πρόβλημα, αναφορές στη διαφθορά και τη διαπλοκή, επισημάνσεις των αιτίων και υποδείξεις για την αντιμετώπιση του φαινομένου, εκκλήσεις προς εκείνους που είναι αρμόδιοι και μπορούν να εξυγιάνουν την κατάσταση και αναζητήσεις ευθυνών και υπαιτιών, ηλεκτρίζουν κάθε τόσο την ατμόσφαιρα της κοινωνικής μας ζωής. Τα μέσα ενημέρωσης – έντυπα και ηλεκτρονικά – αφιερώνουν πολύ χώρο στις σελίδες τους και ικανό χρόνο από τα προγράμματά τους, για να ασχοληθούν με το φαινόμενο της διαφθοράς στη δημόσια διοίκηση. Οι καταγγελίες για τη χρησιμοποίηση αθέμιτων μέσων πίεσης προς επίτευξη αποτελεσμάτων που δεν θα εξασφαλιζόνταν με τις τακτικές και νόμιμες διαδικασίες, πολλαπλασιάζονται μέρα με την ημέρα. Μέσα σε μια τέτοια ατμόσφαιρα, και κυρίως για το λόγο ότι τα φαινόμενα διαφθοράς αποτελούν χαρακτηριστικές περιπτώσεις «κρυφής εγκληματικότητας», είναι φυσικό να δημιουργείται κάποτε ένα κλίμα αμφιβολίας, ή και αμφισβήτησης ακόμα, σε σχέση με το μέχρι πού φθάνουν οι διαπιστώσεις συγκεκριμένων γεγονότων και αν αυτές ανταποκρίνονται στην αλήθεια. Έτσι αναρωτιέται κανείς από ποιο σημείο και ύστερα εισερχόμαστε στο πεδίο της υπερβολής ή και της γενίκευσης μεμονωμένων περιπτώσεων ή συμβάντων. Και αυτό το κλίμα επιτείνεται φυσικά στην Ελλάδα από την έλλειψη επισήμων στοιχείων σε σχέση με τη διαφθορά της δημόσιας διοίκησης,

όπως επισημαίνεται και από την Ομάδα Αξιολόγησης στην έκθεση GRECO που προαναφέρθηκε στο κεφάλαιο 2.

Το πιο συνηθισμένο αδίκημα διαφθοράς που παρατηρείται στο δημόσιο τομέα είναι το αδίκημα της ενεργητικής και παθητικής δωροδοκίας. Στον πυρήνα του εν λόγω αδικήματος βρίσκεται μια παράνομη συναλλαγή, μεταξύ ενός (δημοσίου) υπαλλήλου και κάποιου άλλου προσώπου. Με την αναφορά στη συναλλαγή αυτή της διαφθοράς δεν υπονοείται ότι τα δύο μέρη θα πρέπει να συμφωνήσουν, όπως λ.χ. αν κατήρτιζαν μια σύμβαση αστικού δικαίου. Αν συμφωνήσουν, υπό τους όρους των άρθρων 235 και 236 ΠΚ, θα είναι αμφοτέρωθεν αξιόποιντοι, ο υπάλληλος για το γνήσιο ιδιαίτερο έγκλημα της δωροληψίας και το άλλο πρόσωπο για το έγκλημα της (ενεργητικής) δωροδοκίας.

Η αξιόποινη συμπεριφορά του υπαλλήλου, κατά το άρθρο 235 παρ. 1 ΠΚ, συνίσταται σε απαίτηση, λήψη ή αποδοχή της υπόσχεσης αθέμιτου ωφελήματος (για τον ίδιο ή για τρίτο), και η συμπεριφορά του δράστη της ενεργητικής δωροδοκίας κατά το άρθρο 236 παρ. 1 ΠΚ, σε υπόσχεση, προσφορά ή παροχή του αθέμιτου ωφελήματος σε δημόσιο υπάλληλο. Σε αμφοτέρωθεν τις περιπτώσεις όμως το ωφέλημα θα πρέπει να απαιτείται ή αντίστοιχα να προσφέρεται σε αντάλλαγμα για μια πράξη ή παράλειψη του υπαλλήλου, μελλοντική ή τελειωμένη, σε σχέση με την άσκηση των καθηκόντων του. Με άλλα λόγια, θα πρέπει να υφίσταται ανταλλακτική σχέση μεταξύ λ.χ. της απαίτησης ή της υπόσχεσης του ωφελήματος και μιας συγκεκριμένης υπηρεσιακής ενέργειας του υπαλλήλου. Η συγκεκριμένη αυτή πράξη ή παράλειψη του υπαλλήλου αποτελεί αντικείμενο πώλησης στη δωροληψία και αντικείμενο εξαγοράς στην ενεργητική δωροδοκία. Εξάλλου, με την αναφορά σε πράξεις ή παραλείψεις σε σχέση με τα καθήκοντα του υπαλλήλου εννοούνται τόσο αυτές που υπάγονται στις αρμοδιότητές του, όσο και αυτές που χωρίς να εμπίπτουν στον κύκλο των αρμοδιοτήτων του, τελούνται πάντως με αφορμή τα καθήκοντά του.

Εξάλλου, όταν η υπηρεσιακή αυτή πράξη ή παράλειψη του υπαλλήλου είναι μελλοντική, δεν χρειάζεται να πραγματοποιηθεί, προκειμένου το έγκλημα της δωροδοκίας, παθητικής ή ενεργητικής, να είναι τελειωμένο. Αλλά και ο δημόσιος υπάλληλος δράστης της δωροληψίας, δεν χρειάζεται να έχει πρόθεση για την πραγμάτωσή της. Αρκεί να καλύπτει με (ενδεχόμενο) δόλο την ανταλλακτική σχέση για την οποία ήδη έγινε λόγος, όπως και όλα τα υπόλοιπα στοιχεία της αντικειμενικής υπόστασης, ενώ το ίδιο ισχύει αντίστοιχα και για τον δράστη της ενεργητικής δωροδοκίας. Όπως

προκύπτει από τα παραπάνω, προϋπόθεση για το αξιόποινο της δωροδοκίας δεν είναι ο παράνομος χαρακτήρας της υπηρεσιακής ενέργειας που αποτελεί αντικείμενο της συναλλαγής διαφθοράς. Στην περίπτωση όμως που πωλείται ή εξαγοράζεται μια υπηρεσιακή ενέργεια που αντίκειται στα καθήκοντα του υπαλλήλου, θεμελιώνονται διακεκριμένα εγκλήματα δωροληψίας και ενεργητικής δωροδοκίας.

Η δε άντληση ωφελήματος οιαδήποτε φύσεως ως σκοπός της ως άνω εγκληματικής δράσης αναφέρεται σε οποιοδήποτε περιουσιακό αγαθό «μεταβαίνει από την περιουσία του δότη στην περιουσία του λήπτη, χωρίς κάποια ή χωρίς τη συνήθη αντιπαροχή εκ μέρους του δεύτερου»³⁸ ή ακόμα και σε κάποιο μη περιουσιακό αγαθό, αρκεί να βελτιώνει με αυτόν τον τρόπο τη διαβίωση και τον τρόπο ζωής του. Το δε ωφέλημα, είτε περιουσιακό είτε μη περιουσιακό, πρέπει να περιορίζεται είτε για τον ίδιο το δράστη είτε για κάποιον άλλον. Ειδικά, όμως, για την τελευταία περίπτωση, που άμεσα επωφελείται τρίτος, έχει υποστηριχτεί³⁹, ότι ακόμα και ο δράστης θα πρέπει να αντλεί έμμεσο όφελος, όπως για παράδειγμα μέσα από την ενέργειά του αυτή να εκπληρώνει μια υποχρέωση που είχε απέναντι στον τρίτο, που επωφελείται άμεσα. Επίσης, το ωφέλημα θα πρέπει να έχει αθέμιτο χαρακτήρα, χωρίς δηλαδή να είναι προϊόν νόμιμης αξίωσης. Επιπλέον όμως, με τον όρο «αθέμιτο» επιδιώκεται να τεθούν εκτός αξιοποίησης παροχές ή χειρονομίες ελάχιστης αξίας ή συμβολικού χαρακτήρα, στις οποίες ο πολίτης ενδέχεται να προβεί, στο πλαίσιο κοινωνικά πρόσφορων εκδηλώσεων φιλοφροσύνης ή ευπρέπειας. Βέβαια, η οριοθέτηση αυτών των περιπτώσεων δεν είναι εύκολη. Σε κάθε περίπτωση, όπως σωστά γίνεται δεκτό⁴⁰, για να πρόκειται για μη αξιόποινη συμπεριφορά, το “συμβολικό” σε αξία δώρο θα πρέπει να αφορά μια τελειωμένη (αφού μόνο τότε μπορεί να γίνει λόγος για ευγνωμοσύνη ως αναγνώριση μιας ευεργεσίας) και ασφαλώς νόμιμη υπηρεσιακή ενέργεια. Εξάλλου, επιδεκτικές ευγνωμοσύνης είναι μόνο δραστηριότητες της λεγόμενης παροχικής διοίκησης (λ.χ. παροχή υπηρεσιών υγείας), και όχι όσες συνιστούν άσκηση κρατικής εξουσίας (όπως π.χ. η έκδοση μιας άδειας)⁴¹.

³⁸ Ν. Μπιτζιλέκης, Υπηρεσιακά Εγκλήματα, Άρθρα 235-263^{Α'} ΠΚ, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2001, σελ. 142 επ

³⁹ Ν. Μπιτζιλέκης, Υπηρεσιακά Εγκλήματα, Άρθρα 235-263^{Α'} ΠΚ, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2001, σελ. 142 επ.

⁴⁰ Ν. Μπιτζιλέκης, Υπηρεσιακά Εγκλήματα, Άρθρα 235-263^{Α'} ΠΚ, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2001, σελ. 142 επ.

⁴¹ Ν. Μπιτζιλέκης, Η σύγχρονη διαμόρφωση των εγκλημάτων δωροδοκίας κατά τον Ποινικό Κώδικα, ΠοινΧρ 2013, σελ. 321 επ

3.2 Η νομική προσέγγιση των αδικημάτων της Δωροληψίας και της Δωροληψίας στον ιδιωτικό τομέα

Οι συμπεριφορές της παθητικής και της ενεργητικής δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα τυποποιήθηκαν για πρώτη φορά ως αξιόποινες πράξεις⁴² στο πέμπτο άρθρο του ν. 3560/2007, με τον οποίο κυρώθηκε η Σύμβαση Ποινικού Δικαίου του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη διαφθορά. Με το νόμο 4254/2014 οι σχετικές νομοτυπικές μορφές μεταφέρθηκαν στο άρθρο 237B' του Ποινικού Κώδικα, στο κεφάλαιο για τα εγκλήματα σχετικά με την υπηρεσία, προκειμένου να καταστούν πιο προσιτές στον εφαρμοστή του δικαίου. Με την πρόσφατη τροποποίηση του Ποινικού Κώδικα, το καλοκαίρι του 2020, μεταφέρθηκαν εκ νέου στο άρθρο 396, στο κεφάλαιο πλέον των εγκλημάτων κατά των περιουσιακών αγαθών.

Όπως αναφέρεται στην αιτιολογική έκθεση του νέου Ποινικού Κώδικα, η ένταξη της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα στο κεφάλαιο για τα υπηρεσιακά εγκλήματα εξηγούνταν βέβαια για λόγους ιστορικούς, ήταν όμως συστηματικώς αντικανονική, αφού οι σχετικές συμπεριφορές προσβάλλουν διαφορετικά συμφέροντα από την καλή λειτουργία της δημόσιας υπηρεσίας. Βέβαια, όπως παραδέχονται οι συντάκτες του νέου Ποινικού Κώδικα, και η ένταξή της στο 23ο κεφάλαιο δεν είναι στην πραγματικότητα συστηματικά ορθόδοξη, αφού η βλάβη της περιουσίας δεν αποτελεί στοιχείο της αντικειμενικής της υπόστασης. Πράγματι, οι συμπεριφορές δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα μπορεί κατά περίπτωση να οδηγήσουν σε προσβολή του υγιούς ανταγωνισμού, των οικονομικών συμφερόντων του ιδιωτικού φορέα για λογαριασμό του οποίου δραστηριοποιείται ο διεφθαρμένος ιδιωτικός υπάλληλος, και εμμέσως των οικονομικών συμφερόντων των καταναλωτών. Η ένταξη του εγκλήματος στο κεφάλαιο αυτό «συγχωρείται» πάντως, κατά τη διατύπωση της αιτιολογικής έκθεσης, προκειμένου να αποφευχθεί η δημιουργία ξεχωριστού κεφαλαίου, αφού

⁴² Για τα εγκλήματα της δωροληψίας και της ενεργητικής δωροδοκίας στο δημόσιο τομέα βλ. Μπιτζιλέκη, Υπηρεσιακά εγκλήματα, Άρθρα 235-263Α' ΠΚ, 2001, ίδιο, Η διαφθορά ως νομικό και πολιτικό πρόβλημα, ΠοινΧρ 2009, σελ. 97 επ., ίδιο, Η σύγχρονη διαμόρφωση των εγκλημάτων δωροδοκίας κατά τον Ποινικό Κώδικα, ΠοινΧρ 2013, σελ. 321 επ., Χατζηκώστα, Η καταπολέμηση της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα με τα μέσα του ποινικού δικαίου, με έμφαση στη δωροδοκία ως κύρια μορφή διαφθοράς στην Ελλάδα, ΠοινΔικ 2016, σελ. 373 επ.

μάλιστα στο άρθρο 395 ΠΚ τυποποιούνταν ήδη το έγκλημα της παρακώλυσης συναγωνισμού, το οποίο επίσης δεν προϋποθέτει την επέλευση περιουσιακής βλάβης.

Η ευρύτητα με την οποία τυποποιούνται οι συμπεριφορές δωροδοκίας και στη νέα διάταξη του άρθρου 396 ΠΚ (η οποία ελάχιστα διαφοροποιήθηκε από τις προηγούμενες, στο άρθρο 237B' του παλαιού Ποινικού Κώδικα και στο άρθρο πέμπτο του ν. 3560/2070) επιτρέπει το συμπέρασμα ότι τελικώς το μέγεθος που επέλεξε να προστατεύσει ο νομοθέτης, είναι η υποχρέωση πίστης του εργαζόμενου έναντι του εργοδότη του.

3.3 Η κατάργηση του Ν. 1608/1950 για τους καταχραστές του δημοσίου

Μετά τις αλλαγές του ποινικού κώδικα για πρώτη φορά μετά από εβδομήντα (70) χρόνια καταργήθηκε ο νόμος περί καταχραστών του Ελληνικού Δημοσίου (Ν. 1608/1950).

Τα βασικά χαρακτηριστικά του εν λόγω νόμου ήταν ότι η δημόσια περιουσία είχε αναχθεί σε υπέρτατο αγαθό προστασίας του ποινικού νομοθέτη, φθάνοντας στο σημείο να εξομοιώνεται με τα βασικά αγαθά της ζωής και της σωματικής ακεραιότητας, τα οποία άνευ αμφιβολίας συνιστούν τα υπέρτατα αγαθά που χρήζουν τη μέγιστη προστασία. Παράλληλα, η ποινή που προβλεπόταν ήταν πολύ αυστηρή, καθώς μπορούσε να φτάσει μέχρι και την ισόβια κάθειρξη, παραβιάζοντας με αυτό τον τρόπο την αρχή της αναλογικότητας και την αρχή της ισότητας, όπως κατοχυρώνεται στο Σύνταγμα στη διάταξη του άρθρου 25 παρ. 1. Από τις ακραίες – κατά τη γνώμη του γράφοντος – εξελίξεις είναι ότι το πεδίο εφαρμογής διευρύνθηκε ακόμα και σε ιδιωτικό επίπεδο, δηλαδή σε ιδιωτικές περιουσίες, σύμφωνα με την διάταξη του άρθρου 263 Α ΠΚ. Αυτά τα βασικά χαρακτηριστικά είχαν δημιουργήσει πολύ έντονους προβληματισμούς τόσο στη θεωρία όσο και στη νομολογία, καθώς αφής στιγμής που δεν τηρούνταν η αρχή της αναλογικότητας και της ισότητας, ο ποινικός κώδικας έχασε τον εγγυητικό του χαρακτήρα. Βέβαια, είναι γνωστό ότι ο εν λόγω νόμος και οι

τροποποιήσεις αυτού χρησιμοποιούνταν από την εκάστοτε πολιτική εξουσία ως ένα μέσο καταστολής της διαφθοράς σε περιόδους έντονων πολιτικών αναταράξεων⁴³.

Αναλυτικότερα, όπως ήδη αναφέρθηκε, η ψήφιση του ισχύοντος ΠΚ σηματοδότησε την κατάργηση του ν. 1608/50 (μέσω της μεταβατικής διάταξης του άρθρου 462 ΠΚ), ενός νομοθετήματος αδικαιολόγητης ευρύτητας κατά το υποκειμενικό και αντικειμενικό πεδίο εφαρμογής του⁴⁴ και εν ταυτώ υπέρμετρα δυσανάλογου κατά τις κυρωτικές του διαστάσεις υπό το πρίσμα του –αληθώς– χρίζοντας μείζονος προστασίας εννόμου αγαθού ως προς αμφότερες τις παραμέτρους⁴⁵. Το νομοθετικό τοπίο της επόμενης μέρας θα διαμορφωνόταν ανάλογα με τις απαντήσεις επί ορισμένων κομβικών ερωτημάτων, συναφών με την εξακολούθηση της ανάγκης για ισχυρότερη θωράκιση της δημόσιας περιουσίας εν συγκρίσει με την προσφερόμενη δια των υφισταμένων, ούτως ή άλλως, στο ειδικό μέρος του ΠΚ κακουργηματικών παραλλαγών των αδικημάτων που ενέπιπταν στο άρ. 1 § 1 ν. 1608/50⁴⁶ και –επί καταφατικής εκδοχής– με την έκταση εφαρμογής της αυξημένης ποινικής προστασίας, τη βαρύτητα των κυρώσεων και τελικά τη νομοτεχνική αποτύπωση της προκρινόμενης επιλογής.

Οι αλλαγές που μετά ταύτα προέκυψαν θα μπορούσαν να συνοψιστούν ως εξής:

α) Ασφαλέστατα υιοθετήθηκε η ενισχυμένη θωράκιση της δημόσιας περιουσίας, αφού πρωτύτερα, όμως, επαναπροσδιορίστηκαν τα κυριολεκτικά της όρια, έτσι ώστε να

⁴³ Ε. Καστανίδου – Συμεωνίδου, Η «κακουργηματοποίηση» του εγκλήματος της απιστίας: πολιτική ρητορεία και ασταθής επιστημονικός λόγος, ΠοινΔικ 2004, σελ. 636 επ

⁴⁴ Δίως κατά το μέτρο που διασταυρωνόταν με το –επίσης καταργηθέν– άρ. 263α πρΠΚ.

⁴⁵ Η. Αναγνωστόπουλο, Το Ελληνικόν Δημόσιον και οι καταχραστές του (Παρατηρήσεις στο Ν. 1608/50), ΠΧρ 1995, σ. 882 επ. (5), Λ. Μαργαρίτη, Δημόσια περιουσία και ποινική της προστασία: Από το παρελθόν στο παρόν, ΠΔικ 2007, σ. 1169 επ. (V),

⁴⁶ Υπενθυμίζεται ότι το άρ. 1 § 1 ν. 1608/50 δεν τυποποιούσε πρωτογενώς αξιόποινο, αλλά επέτεινε (υπέρμετρα-μέχρι και την ισόβια κάθειρξη) το θεσπισθέν στις κατ' ιδίαν διατάξεις του ειδικού μέρους του ΠΚ και ήδη σε ένα πρώτο επίπεδο επαυξηθέν δια της ενσωματώσεως στο περιεχόμενο τούτων και κακουργηματικών παραλλαγών (βλ. π.χ. άρ. 216 § 3 ~ § 1, 242 § 3 ~ § 1 & 2, 375 § 1 εδ. β' & § 2 ~ § 1 εδ. α', 386 § 3 ~ § 1 εδ. α' πρΠΚ), εφόσον τα κρίσιμα εγκλήματα στρέφονταν κατά του δημοσίου, των ΝΠΔΔ και μιας σειράς (αναρίθμητων) άλλων φορέων που (υπό εξαιρετικά χαλαρές προϋποθέσεις ή και κατά τρόπο απολύτως ασύμβατο προς τη νομική τους φύση) απολάμβαναν της ίδιας προστασίας με βάση το κείμενο του τότε ισχύοντος άρ. 263Α πρΠΚ και εφόσον, επίσης, είτε το (επιτευχθέν ή επιδιωχθέν) όφελος, είτε η (προξενηθείσα ή απειληθείσα) ζημία υπερέβαιναν το ποσό (εν τέλει) των 150.000,00 € [βλ. συναφώς Η. Αναγνωστόπουλο, Ζητήματα απιστίας, Άρθρα 390 & 256 ΠΚ², 2003, σ. 113-114, Λ. Μαργαρίτη, Ο νόμος 1608/1950 και οι καταχραστές δημοσίου και (παρα)τραπεζικού χρήματος, 2000, σ. 16, Μ. Ρηγοπούλου, Καταχραστές του Δημοσίου, Ν. 1608/1950, άρθρα 16, 22 ν.δ. 2576/1953 σε ΕΠΝ², 2013, σ. 29-30, αρ. 41 -πρβλ. επίσης Α. Παπαδαμάκη, Τα Τα περιουσιακά εγκλήματα, Άρθρα 385-406Α ΠΚ², 2016, σ. 160, Θ. Παπακυριάκου σε Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι (επιστ. εποπτ.), Οικονομικό έγκλημα και διαφθορά στο δημόσιο τομέα, Τόμ. Ι, Αξιολόγηση του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου, 2014, σ. 4, Σ. Παύλου, όπ.π. (4.1)].

καταληφθεί από τις καινούργιες ρυθμίσεις μόνον ο στενός πυρήνας του δημόσιου τομέα⁴⁷ αποκλειόμενων εφεξής όσων άλλων νομικών προσώπων προστατεύονταν από τις διατάξεις του ν. 1608/50 δυνάμει του –ωσαύτως απαλειφθέντος– άρ. 263α πρΠΚ^{48β}). Τα εγκλήματα του άρ. 1 ν. 1608/50 εντάχθηκαν ως ιδιαιτέρως διακεκριμένες παραλλαγές στις κατ’ ιδίαν διατάξεις του ειδικού μέρους του ΠΚ, ως τιμωρούμενα, δηλαδή, έτι αυστηρότερα σε σύγκριση με τις –αδιακρίτως παθητικού υποκειμένου– τυποποιούμενες κακουργηματικές εκδοχές των αντίστοιχων βασικών αδικημάτων, προηγήθηκε βέβαια, επανέλεγχος του σχετικού καταλόγου της παλαιάς ρύθμισης και προκρίθηκαν κάποιες αναγκαίες διορθωτικές κινήσεις προς την κατεύθυνση της αφαίρεσης⁴⁹ και της ευθυγράμμισης με την ορθότερη συστηματική κατάταξη⁵⁰ ενώ καθιερώθηκε το πρώτον ανάλογη ρύθμιση και για το αδίκημα της απάτης με υπολογιστή (άρ. 386Α § 3 εδ. α’ ΠΚ), γ) Οι νέες διατάξεις, κοινές ως προς τη δομή και το περιεχόμενό τους, ενεργοποιούνται από χαμηλότερο κατώφλι εν σχέση με το άρ. 1 ν. 1608/50, καθότι αρκεί πλέον η υπέρβαση του ποσού των 120.000,00 € αντί για τις 150.000,00 € και επομένως κατά το περιγραφικό-προ υποθετικό τους σκέλος είναι δυσμενέστερες από το άλλο μέρος, σε ό,τι αφορά στο κυρωτικό τμήμα οι κατ’ ιδίαν ιδιαιτέρως διακεκριμένες παραλλαγές του ΠΚ επισύρουν αδιαβάθμητη ποινική κύρωση, με άλλα λόγια δεν επιφυλάσσουν περαιτέρω κλιμάκωση στο πλαίσιο της αυστηρότερης τιμώρησης, όπως συνέβαινε με το άρ. 1 ν. 1608/50, έτσι κατά το μέτρο που αποτελεί παρελθόν δυσανάλογα επαχθής ποινή της ισόβιας κάθειρξης, επαπειλούμενη επί των επιβαρυντικών περιστάσεων στην καταργηθείσα παλαιά

⁴⁷ Δηλαδή το νομικό πρόσωπο του ελληνικού Δημοσίου, τα ΝΠΔΔ και οι ΟΤΑ -βλ. και ανωτ. σ. 75· πρβλ. επίσης Ι. Ναζίρη, Διαχρονικό Ποινικό Δίκαιο, Τα χρονικά όρια εφαρμογής των διατάξεων του νέου ΠΚ και του νέου ΚΠΔ, 2020, σ. 25.

⁴⁸ Όπως, όλως ενδεικτικώς, των τραπεζών με έδρα στην ημεδαπή κατά το νόμο η το καταστατικό τους [άρ. 263α § 1 περ. β’ πρΠΚ -βλ. και ΑΠ 2012/19, ΤΝΠ ΔΣΑ -βλ. επίσης ευσύννοπη ερμηνευτική προσέγγιση της πιο πάνω καταργηθείσας διάταξης σε Σ. Παύλου, όπ.π. (4.2),

⁴⁹ Τούτο συνέβη κατά βάση με τα αδικήματα των άρ. 235-237 ΠΚ. Η δωροληψία και η δωροδοκία υπαλλήλου δεν πλήττουν, πράγματι, καθαυτές τη δημόσια περιουσία (τελούνται συνήθως με την προοπτική της απιστίας σε βάρος αυτής) και είναι, άλλωστε, χαρακτηριστικό ότι στο άρ. 1 § 1 ν. 1608/50 δεν είχαν εξ αρχής περιληφθεί, αλλά ενσωματώθηκαν το πρώτον δια του άρ. 5 § 4 ν. 1738/87 [για τη δογματική αστοχία της συγκεκριμένης ρύθμισης, που έπρεπε ήδη να αντιμετωπίζεται ως ανενεργός βλ. ενδεικτικά Λ. Μαργαρίτη, όπ.π. σ. 150-134, Μ. Ρηγοπούλου, όπ.π. σ. 43-46, αρ. 64-69

⁵⁰ Έτσι, η ‘μεταστέγαση’ της υπηρεσιακής απιστίας (άρ. 256 πρΠΚ -με ήδη περιορισμένο εύρος εφαρμογής και υπό το καθεστώς του ν. 1608/50 -για τις παλινωδίες μέχρι την αποκρυστάλλωση της νομοθετικής αντιμετώπισής του ζητήματος βλ. Μ. Ρηγοπούλου, όπ.π. σ. 48-50, αρ. 73-76, με περαιτέρω παραπομπές) και υπεξαίρεσης (άρ. 258 πρΠΚ) στις οικείες γενικές διατάξεις των άρ. 390 και 375 ΠΚ αντιστοίχως.

ρύθμιση⁵¹, οι τωρινές προβλέψεις εμφανίζονται ευνοϊκότερες, αντίθετα επειδή η καθορισθείσα σήμερα πρόσκαιρη κάθειρξη εμφανίζει χαμηλότερο maximum από εκείνη της καταργηθείσας διάταξης, ταυτόχρονα, όμως, υψηλότερο minimum⁵², ενώ, παράλληλα, επισωρεύει το πρώτον και χρηματική ποινή έως χίλιες ημερήσιες μονάδες⁵³, διαμορφώνεται στο πεδίο αυτό εν μέρει ηπιότερη και εν μέρει δυσμενέστερη διάταξη που μόνο in concreto μπορεί να αποσαφηνιστεί αν είναι τελικά εφαρμοστέα ως επιεικέστερη.

Όπως καθίσταται αντιληπτό, όλες οι εκτεθείσες νομοθετικές μεταβολές, επενεργώντας στις προϋποθέσεις υπαγωγής των αδικημάτων του άρ. 1 ν. 1608/50 στις νυν διατάξεις για την ενισχυμένη προάσπιση της δημόσιας περιουσίας και μεταρρυθμίζοντας περαιτέρω και την κυρωτική αντιμετώπιση στο πλαίσιο τούτων, έχουν νομοτελειακά αναμορφώσει τις προσδιοριστικές παραμέτρους για τη διάρκεια του χρόνου παραγραφής του αξιοποίνου (αρ. 111 παρ. 2 και 3 ΠΚ). Ταυτόχρονα, όμως, με αυτή την έμμεση επίδραση καταγράφεται και ευθύτατη διαφοροποίηση στο προκείμενο μέγεθος, καθόσον, όπου προκρίθηκε η μεταφορά στο ειδικό μέρος του ΠΚ και η θέσπιση ιδιαίτερας διακεκριμένης παραλλαγής εντός των κατ' ιδίαν διατάξεων, καθιερώθηκε ανεξαιρέτα εικοσαετής παραγραφή με την προσθήκη ακροτελεύτιου σχετικού εδαφίου αμέσως μετά την τυποποίηση της συναφούς αξιόποινης συμπεριφοράς. Με τον τρόπο αυτό, ενώ τα υπό συζήτησιν εγκλήματα θα παραγράφονταν σε 15 έτη, αφού πλέον ισόβια κάθειρξη πουθενά δεν επαπειλείται ο νομοθέτης εξέφρασε τη σαφή βούληση να μην εκδηλωθεί η πιο πάνω παρακολουθηματική συνέπεια, ώστε αφενός μεν να αποσοβηθεί η σημαντική συρρίκνωση της προθεσμίας παραγραφής για τα αδικήματα που ενέπιπταν στις ιδιαζόντως επιβαρυντικές περιστάσεις του άρ. 1 § 1 ν. 1608/50, αφετέρου, δε, να εξασφαλιστεί και εφεξής μείζων προστασία της πραγματικής δημόσιας περιουσίας.

⁵¹ Επί μακρόχρονης, δηλαδή, εξακολούθησης τέλεσης του εγκλήματος ή επί αντικειμένου ιδιαίτερα μεγάλης αξίας -για τα σοβαρά προβλήματα συμβατότητας (κυρίως) με το άρ. 7 § 1 Σ από την παραπομπή της γραμματικής διατύπωσης του άρ. 1 § 1 ν. 1608/50 σε ενδεικτική απαρίθμηση («ιδίως»), αλλά και για την εν γένει ασάφεια των πιο πάνω εννοιών βλ. Μ. Ρηγοπούλου, ο.π., σελ. 65-68 επ.

⁵² 10 έτη έναντι 5 ετών (βλ. και άρ. 52 §§ 2, 3 πρΠΚ).

⁵³ Βλ. άρ. 216 § 4 εδ. α' (κ.ο.κ). Η υπέρβαση του ανώτατου ύψους της χρηματικής ποινής ερείδεται στην ευχέρεια διαφορετικής ειδικής πρόβλεψης που το ίδιο το συναφές άρ. 57 § 2 ΠΚ χορηγεί.

3.4 Το αδίκημα της απιστίας (390 ΠΚ) και η νομική εξέλιξή του σύμφωνα με τις πρόνοιες του Ν. 4637/2019

Η προστασία της περιουσίας από διαχειριστικές πράξεις που είναι επιζήμιες είχε γίνει ήδη αντιληπτή από το 1911, όπου με το Ν. Ν. ΓΨ4Ε'/1911. Αυτή, λοιπόν, η διάταξη ίσχυσε έκτοτε χωρίς τροποποιήσεις μέχρι το 1993, οπότε και πραγματοποιείται η πρώτη νομοθετική επέμβαση (ν. 2172/1993), η οποία όρισε ότι για την απιστία απαιτείται άμεσος δόλος⁵⁴. Ο νέος ΠΚ ακολούθησε την ίδια αντικειμενική διάρθρωση στην τυποποίηση του εγκλήματος της απιστίας με δύο ουσιώδεις προσθήκες: την αποδεδειγμένη παράβαση των κανόνων επιμελούς διαχείρισης και την βεβαιωμένη προκαλούμενη ζημία στην περιουσία άλλου.

Σύμφωνα με την προ ισχύουσα διάταξη του ποινικού κώδικα περί του αδικήματος της απιστίας το βασικό ζητούμενο ήταν η ζημία της αλλότριας περιουσίας. Ωστόσο, η έννοια της ζημίας της περιουσίας τρίτου, όπως ίσχυε πριν, ήταν αρκετά μη στοιχειώδης, με αποτέλεσμα να δημιουργείται καχυποψία ακόμα και για την παραμικρή επιχειρηματική κίνηση, αγνοώντας ότι σε κάθε επιχείρηση υπάρχει το επιχειρηματικό ρίσκο. Συναίσθηση πάντως της ευρύτητας της διάταξης για την απιστία καθώς και της ανάγκης προσδιορισμού του περιεχομένου της, είχαν όλες οι κατά καιρούς καταγραφείσες ερμηνευτικές προσεγγίσεις⁵⁵. Εκείνο που προκάλεσε προβληματισμούς όλα αυτά τα χρόνια ήταν η έλλειψη ορίων σχετικά με το ποια ζημιώδη συμπεριφορά μπορεί να λογιστεί ως εγκληματική. Το περιεχόμενο, δηλαδή, του αδικήματος της απιστίας ήταν ιδιαίτερα ρευστό. Σταδιακά, άρχισε να γίνεται αντιληπτό, ιδιαίτερα από τη νομολογία ότι η ζημιώδης ενέργεια, ως κεντρικό πρόβλημα της απιστίας, υπόκειται σε περιορισμούς και υπακούει σε μια αλληλουχία δεδομένων⁵⁶. Κατά τη θεωρία, όμως, διατυπώθηκαν δύο θεωρητικές προσεγγίσεις: Αρχικά είναι η θεωρία της καταχρήσεως σύμφωνα με την οποία το αδίκημα της απιστίας στοιχειοθετείται όταν η ζημία είναι αποτέλεσμα της καταχρηστικής εκμετάλλευσης μιας αντιπροσωπευτικής εξουσίας που έχει ο δράστης προς τρίτους. Δηλαδή, απαιτείται ο δράστης να έχει αντιπροσωπευτική

⁵⁴ Α. Λιούρδη, Διαχείριση (ή επιμέλεια) ξένης περιουσίας και απιστία κατ' άρθρο 390 ΠΚ, Ποιν.Χρον. 1994, σελ. 722, Αναγνωστόπουλου, Ζητήματα απιστίας (άρθρα 390 και 256 ΠΚ), 1996, σελ. 16.

⁵⁵ Βλ. σχετ. Μπουρόπουλου, Ερμηνεία του Ποινικού Κώδικος, Γ', 1964, σελ. 98, Ανδρουλάκη, Η απιστία – άγραφον ουσιώδες συστατικόν του εγκλήματος της «Απιστίας» (άρ. 390 ΠΚ), Ποιν.Χρον. 1975. 170 επ.

⁵⁶ Α. Παπαδαμάκης, Τα περιουσιακά εγκλήματα 45 κώδικας Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2022, σελ. 168 επ.

εξουσία που θεμελιώνεται είτε εκ του νόμου είτε κάποιας σύμβασης είτε κάποιου καταστατικού, να έχει δικαιοπρακτική ενέργεια αντιπροσώπου, να έχει προβεί σε καταχρηστική εκμετάλλευση της θέσης – εξουσίας που του έχει δοθεί με νόμιμο τρόπο, η οποία (καταχρηστική εκμετάλλευση) συνίσταται σε υπέρβαση ορίων επί τη βάση μιας εσωτερικής σχέσης, καθώς και λόγω της εν λόγω συμπεριφοράς του να προκλήθηκε ζημία σε ξένη περιουσία. Δηλαδή, ο δράστης ενεργεί υπό το πρίσμα της υπό κρίση θεωρίας στα όρια της αντιπροσωπευτικής του εξουσίας⁵⁷. Σύμφωνα με την έτερη θεωρητική προσέγγιση της αθετήσεως πίστης, ως απιστία θεωρήθηκε κάθε ενέργεια ή παράλειψη του διαχειριστή, η οποία συνιστά παράβαση του καθήκοντος πίστης απέναντι στο φορέα της διαχειριζόμενης περιουσίας και όταν ακόμα η συμπεριφορά του δράστη έχει χαρακτήρα εσωτερικό και μη αντιπροσωπευτικό⁵⁸.

Για τη διαμόρφωση του προ ισχύσαντος άρθρου 390 πρΠΚ υιοθετήθηκε η θεωρία της κατάχρησης, όπως εκτέθηκε ανωτέρω. Σύμφωνα με τη σχετική επίκληση της Αιτ. Έκθεσης (άρθρο 363 Σχεδίου 1933) «... η ζημία προξενείται διά καταχρήσεως της εξουσίας ην έχει ο υπαίτιος προς διάθεσιν της ζημιουμένης περιουσίας». Έπειτα η λογική του πράγματος επιβάλλει τον περιορισμό της απιστίας στις περιπτώσεις εκείνες όπου ο δράστης υπερβαίνει τα προδιαγεγραμμένα όρια της αντιπροσωπευτικής του σχέσης, μια υπέρβαση που αποτελεί συγχρόνως και παράβαση των κανόνων της επιμελούς διαχείρισης της ξένης περιουσίας. Υπό αυτά τα δεδομένα η προσθήκη στο άρ. 390 ΠΚ της «παράβασης των κανόνων επιμελούς διαχείρισης» πέραν του ότι δεν αφήνει καμιά αμφιβολία για σύνδεση της αξιόποινης απιστίας με την «καταχρηστική διαχείριση», λειτουργεί και ως πρόχωμα ασφάλειας για τη μη διολίσθηση σε ερμηνευτικές παρεκκλίσεις που θα ταύτιζαν την απιστία με μια απλή ζημιώδη συμπεριφορά.

Σήμερα, πλέον, κατόπιν των σχετικών τροποποιήσεων, υπάρχει ενιαία τυποποίηση του κοινού αδικήματος της απιστίας και του αδικήματος της απιστίας στην υπηρεσία εντός της διάταξης του άρθρου 390 ΠΚ. Συνεπώς, εάν η ζημία που προκλήθηκε είναι μέχρι 120.000 ευρώ, αντιμετωπίζονται με τον ίδιο τρόπο οι ζημιές που προκλήθηκαν είτε εις βάρος του δημοσίου είτε εις βάρος της ιδιωτικής περιουσίας, ενώ εάν η ζημία υπερβαίνει τις 120.000 ευρώ και στρέφεται κατά του Δημοσίου, ΝΠΔΔ ή ΟΤΑ τότε θα αποταθούμε στην παράγραφο 2 του άρθρου 390 ΠΚ.⁵⁹ Με το Ν. 4619/2019 τελέστηκε

⁵⁷ Α. Παπαδαμάκης, ο.π., σελ. 168επ. και τις παραπομπές εις αυτό.

⁵⁸ Α. Παπαδαμάκης, ο.π., σελ. 168 επ. και τις παραπομπές εις αυτό.

⁵⁹ Η. Αναγνωστόπουλος, Ζητήματα Απιστίας, 2^η έκδοση, σελ. 4 επ.

σημαντική τομή στο αδίκημα της απιστίας, ως ανωτέρω εκτέθηκε, ενώ με το Ν. 4855/2021 τροποποιήθηκε το πλαίσιο ποινής, καθώς προστέθηκε η περίπτωση της πρόκλησης ζημίας ιδιαίτερα μεγάλης αξίας με το αντίστοιχο πλαίσιο ποινής. Μέσα από τις αλλαγές του εν λόγω αδικήματος, ο νομοθέτης προσπάθησε να καλύψει κενά, που υπήρχαν στις προηγούμενες νομοθετικές προβλέψεις, καθώς οι αρχικές ρυθμίσεις έφταναν στα όρια της αοριστίας και της αντισυνταγματικότητας⁶⁰. Σήμερα, λοιπόν, κατόπιν των σχετικών αλλαγών, ο νομοθέτης προέβλεψε κατά τρόπο ρητό και σαφή τα στοιχεία της αντικειμενικής υπόστασης, καταργώντας τόσο τη διάταξη του άρθρου 256 ΠΚ όσο και το ν. 1608/1950 περί των καταχραστών του δημοσίου.

Το αδίκημα της απιστίας είναι ένα γνήσιο ιδιαίτερο έγκλημα, αφού το αδίκημα δεν μπορεί να τελεστεί από οιονδήποτε, αλλά από αυτόν που είναι επιφορτισμένος με την ιδιότητα του διαχειριστή ξένης περιουσίας. Παράλληλα, το αδίκημα της απιστίας λογίζεται ως έγκλημα αποτελέσματος, αφού με μια συγκεκριμένη συμπεριφορά του διαχειριστή επέρχεται ζημία στην ξένη περιουσία⁶¹.

Με την παρούσα διάταξη του νέου ΠΚ επαναλαμβάνεται σχεδόν αυτούσια η προ ισχύουσα διάταξη, προστίθεται νέα διάταξη στην παρ. 2 και προστατεύεται το έννομο αγαθό της περιουσίας. Επί του εγκλήματος της απιστίας δεν έχει ούτε είχε εφαρμογή ο καταργηθείς Ν. 1608/1950. Το άρθρο 390 ΠΚ αφαιρέθηκε από τον κατάλογο των εγκλημάτων του άρ. 1 του Ν. 1608/1950 περί καταχραστών του Δημοσίου κ.λπ., με το Ν. 2172/1993. Οι αλλαγές, όμως, που προστέθηκαν είναι ότι οι κανόνες επιμελούς διαχείρισης πρέπει να έχουν παραβιαστεί αποδεδειγμένα από το δράστη, χωρίς να αρκεί η απλή πιθανολόγηση, καθώς και η ζημία που προκλήθηκε σε περιουσία τρίτου να είναι βέβαιη⁶².

Για να στοιχειοθετηθεί το έγκλημα της απιστίας, πρέπει να πληρούνται ορισμένες προϋποθέσεις. Ο δράστης, ο οποίος έχει τη νόμιμη ή συμβατική επιμέλεια της περιουσίας κάποιου άλλου, πρέπει να προκαλέσει ζημία σε αυτήν με σκόπιμες πράξεις ή αμέλεια, χωρίς να έχει πρόθεση να ιδιοποιηθεί την περιουσία. Η ζημία πρέπει να προκύπτει από εξωτερική ενέργεια ή παράλειψη, καθώς οι εσωτερικές πράξεις, όπως η υπεξαίρεση, θεωρούνται ξεχωριστά αδικήματα. Η κατάχρηση των αντιπροσωπευτικών

⁶⁰ Ανδρουλάκη, Η απιστία, σελ. 164 επ.

⁶¹ Α. Χαραλαμπάκης, Σύνοψη Ποινικού Δικαίου – Γενικό Μέρος, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2010, σελ. 23 επ.

⁶² Βλ. Α. Παπαδαμάκης, ο.π., σελ. 171-172.

εξουσιών του δράστη έναντι τρίτων αποτελεί βασική πτυχή, όταν η ζημία προκαλείται από διοικητική πράξη ή παράλειψη.

Για να θεωρηθεί διαχειριστής ξένης περιουσίας, ο δράστης πρέπει να εκτελεί όχι μόνο φυσικές πράξεις αλλά και νομικές πράξεις για λογαριασμό του εντολέα, με την εξουσία να λαμβάνει αποφάσεις και να αναλαμβάνει κινδύνους για λογαριασμό του. Η ιδιότητα του διαχειριστή μπορεί να απορρέει από νομική συμφωνία (όπως σύμβαση εντολής, πληρεξούσιο, καταπίστευμα ή εργασία) ή από τον ίδιο τον νόμο (π.χ. εκπρόσωπος ή διαχειριστής νομικού προσώπου, σύνδικος πτώχευσης) και πρέπει να υφίσταται κατά τον χρόνο του αδικήματος. Η επιμέλεια ή η διαχείριση μπορεί να αφορά το σύνολο της περιουσίας ή μόνο ένα τμήμα της, ή ακόμη και μια μεμονωμένη πράξη. Για να στοιχειοθετηθεί το αδίκημα της απιστίας, η ζημία που προκλήθηκε πρέπει να είναι συγκεκριμένη. Προηγουμένως, ο νόμος δεν προέβλεπε συγκεκριμένα κριτήρια για την αξιολόγηση της ζημίας, γεγονός που οδηγούσε σε ασάφεια. Ωστόσο, μέσω της νομολογίας και της νομικής ερμηνείας, προσδιορίστηκαν τρεις βασικοί παράγοντες: α) η εξωτερική και νομική φύση της ζημιογόνου συμπεριφοράς, β) η παραβίαση του καθήκοντος εμπιστοσύνης και η κατάχρηση εξουσίας και γ) η ζημία που προκύπτει από την παραβίαση των κανόνων επιμελούς διαχείρισης, η οποία πλέον αναφέρεται ρητά στην αναθεωρημένη διάταξη. Όσον αφορά τον εξωτερικό και νομικό χαρακτήρα της ζημιογόνου συμπεριφοράς, εφαρμόστηκε η θεωρία της κατάχρησης εξουσίας και της παραβίασης του καθήκοντος εμπιστοσύνης για να αποφευχθεί η περιττή επανάληψη. Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή, η συμπεριφορά δεν πρέπει μόνο να επηρεάζει τις περιουσιακές σχέσεις με τρίτους, αλλά και να αποτελεί νομική εκδήλωση της αντιπροσωπευτικής εξουσίας του διαχειριστή κατά την άσκηση των καθηκόντων του.

Προ της αλλαγής της διάταξης του Ν. 4619/2019 στη διάταξη περιγραφόταν μόνο ότι θα έπρεπε η εγκληματική συμπεριφορά να προκαλέσει ζημία στην ξένη περιουσία. Αυτή η περιγραφή ήταν αρκετά αόριστη, καθότι ακόμα και το παραμικρό επιχειρηματικό ρίσκο, που θα μπορούσε να λάβει ο διαχειριστής θα μπορούσε να αξιολογηθεί ως ζημιογόνο συμπεριφορά. Η νομολογία και η θεωρία⁶³ προσπάθησαν να άρουν την εν λόγω αοριστία του νομοθέτη μέσα από την επεξεργασία τριών δεδομένων: α) τον εξωτερικό χαρακτήρα της ζημίας και της ζημιογόνου συμπεριφοράς,

⁶³ Η. Αναγνωστόπουλος, ο.π., σελ. 13 επ.

β) τον δικαιοπρακτικό χαρακτήρα της ζημίας και της ζημιογόνου συμπεριφοράς και γ) η ζημία να είναι αποτέλεσμα της παράβασης των κανόνων επιμελούς διαχείρισης, γεγονός το οποίο πλέον προβλέπεται ρητώς στη νέα διάταξη. Για τον εξωτερικό και δικαιοπρακτικό χαρακτήρα της ζημιογόνου συμπεριφοράς παραπέμπω στις ανωτέρω θεωρίες της κατάχρησης εξουσίας και της αθέτησης της πίστης που αναφερθήκαμε παραπάνω, προς αποφυγή περιττών επαναλήψεων. Από τη αρχή η νομολογία μας ακολουθούσε τη θεωρία της κατάχρησης εξουσίας, δηλαδή προκειμένου να θεωρηθεί μια συμπεριφορά ως ζημιώδης απαιτούσε η πράξη να επηρεάζει τις περιουσιακές σχέσεις με τους τρίτους και μάλιστα αυτή η συμπεριφορά να είναι δικαιοπρακτική, δηλαδή να αποτελεί επιμέρους εκδήλωση της αντιπροσωπευτικής εξουσίας του διαχειριστή κατά την άσκηση των καθηκόντων του⁶⁴. Συνεπώς, οι εσωτερικές πράξεις και οι απλές υλικές πράξεις δεν συνιστούν πράξεις απιστίας και άρα άδικη πράξη. Σύμφωνα με τη νομολογία, όταν γίνεται λόγος για δικαιοπρακτική πράξη, περιλαμβάνεται τόσο οι *stricto sensu* δικαιοπραξίες (όπως για παράδειγμα η πώληση) όσο και οι οιονεί δικαιοπραξίες (π.χ. καταγγελία, όχληση κτλ), ενώ εξαιρούνται οι απλές υλικές πράξεις. Ο νέος ΠΚ επέφερε μια έτερη σημαντική αλλαγή, καθώς σε αυτήν αναφέρεται ρητώς το τρίτο στοιχείο της αξιόποινης συμπεριφοράς, δηλαδή ότι κάθε ζημιογόνος πράξης θα πρέπει να παραβιάζει τους κανόνες της επιμελούς διαχείρισης.

Ως προς το βέβαιο της ζημίας, αυτή πρέπει να έχει όντως προκληθεί και να είναι απειλούμενη ή σε αμφιβολία πρόκλησης. Συνεπώς, αν ο δικαστής δεν είναι σίγουρος και δεν σχηματίζει πλήρη δικανική πεποίθηση ότι η ζημία όντως έχει προκληθεί και υφίσταται, τότε είναι υποχρεωμένος να προβεί σε αθώωση του κατηγορουμένου.

3.5.1. Η δίωξη κατ' έγκληση της κακουργηματικής απιστίας και η τετράμηνη προθεσμία για την άσκηση δίωξης.

Πριν την ανάλυση της κατ' έγκληση δίωξης της τραπεζικής απιστίας, θα ήταν σκόπιμο να εξεταστεί με ποια κριτήρια ο νομοθέτης επιλέγει να καταστήσει ένα έγκλημα κατ' έγκληση διωκόμενο. Η κατ' έγκληση δίωξη αποτελεί την εξαίρεση προς

⁶⁴ Α. Καραδήμος, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, 6^η έκδοση, σελ. 56 επ.

τον δημόσιο χαρακτήρα του ποινικού δικαίου, χωρίς, όμως, αυτό να σημαίνει ότι η ποινική δίωξη αποβάλλει τον δημόσιο χαρακτήρα, αφού δεν αποτελεί πράξη του ιδιώτη αλλά έργο του Εισαγγελέα. Τα κατ' έγκληση διωκόμενα αδικήματα έχουν ήδη από το παρελθόν ταξινομηθεί σε τρεις κατηγορίες ανάλογα με τους λόγους δικαιολόγησης της νομοθετικής επιλογής για την κατ' έγκληση δίωξη. Στην πρώτη κατηγορία αδικημάτων εντάσσονται οι πράξεις ελάσσονος βαρύτητας, ήτοι οι πράξεις εκείνες, για τις οποίες το δημόσιο συμφέρον για τη δίωξη τους δεν είναι επαρκές και γι' αυτό εξαρτάται η κίνηση της ποινικής δίωξης και η επιβολή της ποινής από τη βούληση του παθόντος ότι επιθυμεί τη δίωξη και την τιμωρία του δράστη. Στη δεύτερη κατηγορία αδικημάτων ανήκουν τα αδικήματα, που έχουν ως κοινό χαρακτηριστικό ότι εκτυλίσσονται στο πλαίσιο στενών, προσωπικών, οικογενειακών συνήθως σχέσεων μεταξύ του δράστη και του αμέσως παθόντος. Στις περιπτώσεις αυτές κρίνεται ότι το ενδιαφέρον της πολιτείας για κίνηση ποινικής δίωξης κρίνεται μόνο μετά τη βούληση του θύματος, διότι οι σχέσεις αυτές θα κινδύνευαν να κλονιστούν, να διαταραχθούν με την αυτεπάγγελτη κίνηση ποινικής δίωξης. Γι' αυτό και σε ορισμένες περιπτώσεις κρίνεται προτιμότερη η διατήρηση της οικογενειακής ισορροπίας από το να εκτίθενται σε δημόσια συζήτηση οι μεταξύ συγγενών συμβαίνουσες κλοπές ή υπεξαιρέσεις περιουσίας. Στην τρίτη κατηγορία, εντάσσονται οι πράξεις εκείνες, που μπορεί να δημιουργήσουν στον παθόντα αρνητικές συνέπειες από την αυτεπάγγελτη δίωξη του αδικήματος. Τέτοιες περιπτώσεις αποτελούν σημαντικά εγκλήματα (συνήθως γενετήσιου χαρακτήρα), στα οποία, όμως, η τιμωρία του δράστη, χωρίς τη θέληση του παθόντος, θα ήταν περισσότερο επιβλαβής για τον παθόντα από την καταδίκη του δράστη, λόγω της πίεσης του θύματος από την ποινική διαδικασία. Η κατάταξη αυτή των αδικημάτων βοηθά τον νομοθέτη στο να επιλέξει αν θα καταστήσει ένα έγκλημα κατ' έγκληση διωκόμενο, όταν αυτό εντάσσεται σε μία από τις ανωτέρω κατηγορίες. Κοινή συνισταμένη και των τριών παραπάνω κατηγοριών είναι ότι τα κατ' έγκληση διωκόμενα αδικήματα αφορούν κατά κύριο λόγο ιδιωτικά συμφέροντα. Βέβαια, η διάκριση αυτή των αδικημάτων σε κατηγορίες παραμένει επιβοηθητική και ενδεικτική για τον νομοθέτη, χωρίς να δεσμεύεται από τις ανωτέρω κατηγορίες για το αν θα καταστήσει μία πράξη ή μία κατηγορία αδικημάτων ως κατ' έγκληση διωκόμενη. Με αυτή την σκέψη και με έμφαση στην ατομικότητα ενός εννόμου αγαθού, στον νέο ΠΚ φαίνεται να διαπλάστηκε μία νέα κατηγορία κατ' έγκληση διωκόμενων αδικημάτων. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν τα αδικήματα, τα οποία στρέφονται κατά της ιδιοκτησίας ή/και της περιουσίας, για τα οποία επιλέχθηκε η κατ' έγκληση δίωξη λόγω

του ατομικού χαρακτήρα του εννόμου αγαθού της ιδιοκτησίας και της περιουσίας. Μάλιστα, η κατ' έγκληση δίωξη επιλέχθηκε ακόμα και για σημαντικής απαξίας εγκλήματα, όπως η κακουργηματική υπεξαίρεση, η κακουργηματική απάτη και η κακουργηματική απιστία σε βάρος τραπεζικών ή χρηματοδοτικών ιδρυμάτων. Η επιλογή αυτή φαίνεται να έρχεται σε αντίφαση με την απαξία της κακουργηματικής μορφής ενός εγκλήματος και με την πρώτη από τις παραπάνω κατηγορίες, στην οποία κρίσιμη είναι η χαμηλή απαξία, η βαρύτητα του αδικήματος. Ήδη η άποψη αυτή ότι η κατ' έγκληση δίωξη δεν αρμόζει σε πράξεις κακουργηματικού χαρακτήρα και εμφανίζεται ιδιαίτερα προβληματική είχε ακουστεί στη νομοπαρασκευαστική επιτροπή για τον νέο ΠΚ, αλλά ήταν μειοψηφούσα. Γι' αυτό ο ατομικός χαρακτήρας του εννόμου αγαθού της περιουσίας δεν θεωρείται ότι συνιστά επαρκή δικαιολογητική βάση για την επιλογή της κατ' έγκληση δίωξης, ειδικά για τις κακουργηματικές μορφές των περιουσιακών αδικημάτων, καθώς αυτές αποτελούν πράξεις με ιδιαίτερα μεγάλη απαξία και έτσι η δίωξη τους δεν θα έπρεπε να εξαρτάται από τη βούληση του παθόντος. Συνεπώς, η βαρύτητα των κακουργημάτων πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπ' όψη για την επιλογή του τρόπου δίωξης των περιουσιακών αδικημάτων και γι' αυτό ήδη προτείνεται να επανέλθει η αυτεπάγγελτη δίωξη για τις κακουργηματικές μορφές εγκλημάτων, όπως η απάτη και η απιστία.

Μετά την τροποποίηση του άρθρου 405 παρ. 1 του νέου ΠΚ, με το άρθρο 12 παρ. 3 του ν. 4637/2019, υιοθετήθηκε η κατ' έγκληση δίωξη μόνο για την περίπτωση της κακουργηματικής απιστίας σε βάρος τραπεζικών, χρηματοδοτικών ιδρυμάτων και επιχειρήσεων του χρηματοπιστωτικού τομέα. Αυτή η νομοθετική επιλογή προκάλεσε αντιδράσεις στη νομολογία κατά την εφαρμογή της, προκαλώντας μάλιστα την έκδοση αντίθετων βουλευμάτων. Ειδικότερα, με την έκδοση πέντε βουλευμάτων του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών Αθηνών, η διάταξη του άρθρου 405 παρ. 1 εδ. β' του ΠΚ, κρίθηκε αντισυνταγματική. Αντίθετα, έχουν εκδοθεί βουλεύματα και αποφάσεις, που εφαρμόζουν κανονικά τη συγκεκριμένη διάταξη και παύουν οριστικά ποινικές διώξεις για κακουργηματική τραπεζική απιστία, σε περιπτώσεις, που δεν είχαν υποβληθεί δηλώσεις συνέχισης της διαδικασίας εντός της τετράμηνης προθεσμίας. Αντίστοιχα και σε όλα τα βουλεύματα, που έχουν κρίνει αντισυνταγματική την παρούσα διάταξη, οι εισαγγελικές προτάσεις είναι αντίθετες και προτείνεται να παύσει οριστικά η ποινική δίωξη, εφαρμόζοντας κανονικά το άρθρο 405 παρ. 1 εδ. β'. Το ζήτημα της συνταγματικότητας ή όχι της ρύθμισης αυτής παραμένει ανοικτό και

αναμένεται να εκδοθούν κι άλλες σχετικές αποφάσεις του Αρείου Πάγου επ' αυτού, καθώς όσα βουλεύματα και αποφάσεις παύουν οριστικά την ποινική δίωξη έχουν αναιρεσιβληθεί με το σκεπτικό ότι η διάταξη αυτή είναι αντισυνταγματική.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΥΠΟΘΕΣΗ NOVARTIS

4.1. Το ιστορικό της υπόθεσης Novartis

Η NOVARTIS είναι μια πολυεθνική εταιρία, η οποία ιδρύθηκε το έτος 1996 με έδρα την Ελβετία, κατόπιν σχετικών συγχωνεύσεων δύο ελβετικών εταιριών, ήτοι των Giba – Geigy και Saldoz Laboratories. Η εν λόγω εταιρία έχει γνωρίσει μεγάλη ανάπτυξη στο χώρο των φαρμάκων, όμως πέραν της ανάπτυξης της έχει αναμειχθεί σε διάφορα σκάνδαλα διαφθοράς. Ήδη από το 2003, η εν λόγω φαρμακευτική εταιρία καταδικάστηκε με καταβολή μεγάλων προστίμων για το αδίκημα της δωροδοκίας γιατρών, πολιτικών προσώπων και κρατικών υπαλλήλων.

Η εν λόγω εταιρεία αποτέλεσε αντικείμενο ερευνών των ελληνικών και αμερικάνικων δικαστηρίων περί της δωροδοκίας των πολιτικών και αξιωματούχων που κατέχουν καίριες θέσεις εξουσίας εντός του συστήματος υγείας από την εταιρία Novartis, ώστε να ικανοποιήσει τα συμφέροντά της. Ειδικά στην περίπτωση της χώρας μας, αξίζει να αναφερθεί ότι μόνο στη χώρα μας αποδόθηκαν κατηγορίες σε πολιτικά πρόσωπα⁶⁵.

Αρχικά η έρευνα της εν λόγω υποθέσεως ξεκίνησε από την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς και το Υπουργείο Δικαιοσύνης των ΗΠΑ, καθώς προηγήθηκαν καταγγελίες περί χρηματισμού πολιτικών προσώπων και άλλων αθέμιτων εμπορικών πρακτικών. Μάλιστα το 2020, η εν λόγω εταιρία συμφώνησε στα πλαίσια εξωδικαστικού συμβιβασμού να καταβάλλει στην Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς το ποσό των 225 εκατομμυρίων δολαρίων, καθώς πράγματι είχε προβεί σε μια σειρά από αθέμιτες εμπορικές πρακτικές κατά την τετραετία 2012 έως 2016. Πέραν, όμως, από την αμερικάνικη αγορά ξεκίνησε η έρευνα και στην ελληνική δικαιοσύνη. Προβαίνοντας το FBI σε ενδελεχή έρευνα και έλεγχο, ξεκίνησε να σχηματίζεται η πρώτη δικογραφία ήδη από το Δεκέμβριο 2017, περιλαμβάνοντας έγγραφα του Ομοσπονδιακού Γραφείου Ερευνών του Υπουργείου Δικαιοσύνης των ΗΠΑ.

⁶⁵<https://www.iefimerida.gr/news/394885/mono-stin-ellada-katigoroyn-tai-politikoi-gia-tin-ypothesi-novartis>

Η πρώτη δικογραφία σχηματίστηκε εις βάρος 10 πολιτικών προσώπων, συμπεριλαμβανομένων του Α. Σαμαρά, Π. Πικραμένο, Γ. Στουρνάρα, Α. Γεωργιάδη, Ε. Βενιζέλο, Μ. Σαλμά, και Α. Λοβέρδο, για τις άδικες πράξεις της δωροδοκίας (ενεργητικής και παθητικής) και της απιστίας εις την υπηρεσία. Η εν λόγω δικογραφία σχηματίστηκε κατόπιν και τριών μαρτυρικών καταθέσεων τριών μαρτύρων, που φυσικά τέθηκαν υπό την προστασία της δικαιοσύνης και του κράτους, ως μάρτυρες δημοσίου συμφέροντος. Τα ονόματα των μαρτύρων κρατήθηκαν ανώνυμα, γεγονός που προκάλεσε τις έντονες αντιδράσεις των κομμάτων, καθώς τόνισαν ότι δεν έχουν αντίρρηση στη διεξαγωγή των ερευνών, αλλά αυτή η έρευνα να μην γίνεται χωρίς τη δυνατότητα να γνωρίζουν το σύνολο των στοιχείων πάνω στα οποία σχηματίζονται οι κατηγορίες. Από τις ανωτέρω πράξεις, τέθηκε στο αρχείο το μέρος που αφορά τους Αν. Σαμαρά, Π. Πικραμένο, Γ. Στουρνάρα, Ε. Βενιζέλο. Α. Λυκουρέζο και Μ. Σαλμά, καθώς δεν προέκυψαν επαρκείς ενδείξεις ενοχής, ενώ παρέμεινε ανοιχτή η συνέχιση της έρευνας για Αβραμόπουλο, Λοβέρδο και Γεωργιάδη. Το Φεβρουάριο 2018 η Ειδική Κοινοβουλευτική Επιτροπή συστάθηκε βάσει της σχετικής απόφασης της Ολομέλειας της Βουλής για τη διενέργεια της προκαταρκτικής εξέτασης των 1) Αντώνιο Σαμαρά, 2) Παναγιώτη Πικραμένο, 3) Δημήτριο Αβραμόπουλο, 4) Ανδρέα Λοβέρδο, 5) Ανδρέα Λυκουρέντζο, 6) Μάριο Σαλμά, 7) Σπυρίδωνα - Αδωνι Γεωργιάδη, 8) Ιωάννη Στουρνάρα, 9) Ευάγγελο Βενιζέλο και 10) Γεώργιο Κουτρούμνη, ώστε να διερευνηθεί εάν πράγματι τέλεσαν τα αδικήματα της ενεργητικής και παθητικής δωροδοκίας και της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα, σύμφωνα με το άρθρο 86 παρ. 3 του Συντάγματος, τα άρθρα 153 επ. του Κανονισμού της Βουλής και το άρθρο 5 του ν.3126/2003 «Ποινική ευθύνη των Υπουργών», όπως αυτό τροποποιήθηκε με το άρθρο 2 του ν. 3961/2011. Βάσει της τελικής απόφασης της Επιτροπής, προτάθηκε να μην ασκηθεί ποινική δίωξη από τη Βουλή, λόγω αναρμοδιότητας για τις πράξεις της δωροληψίας πολιτικών αξιωματούχων (άρθρο 159 παρ. 1 ΠΚ), β) της παθητικής δωροδοκίας (άρθρο 235 παρ. 1-2 ΠΚ), όπως ίσχυε με το άρθρο δεύτερο παρ. 1 Ν. 3666/2008 και με την παρ. 9α άρθρου 24 Ν. 3943/2011 και γ) νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες κατά το άρθρο 2 παρ.2 α,γ και δ ν. 3691/2008.

Η Βουλή αναγνώρισε ότι η υπόθεση αυτή αποτελεί μια μεγάλη περίπτωση διαφθοράς, καθώς η συμπεριφορά αυτή επιβάρυνε υπερβολικά το σύστημα υγείας και τα ασφαλιστικά ταμεία. Επιπλέον, η Ολομέλεια διατύπωσε το ερώτημα εάν αυτή η

έλλειψη πολιτικής βούλησης ήταν αθώα ή αν κρυβόταν οικονομική συναλλαγή από τους "κρίσιμους κρίκους" του συστήματος, με επιχειρηματικά συμφέροντα. Επισημαίνουν ορισμένα από τα σχετικά δεδομένα, πολλά από τα οποία είναι γνωστά, όχι μόνο από τη δικογραφία που σχηματίστηκε, αλλά και από πίνακες του ΟΟΣΑ, της ΕΛΣΤΑΤ, της Ευρωπαϊκής Στατιστικής Αρχής και από δημοσιεύματα του Τύπου. Αυτή η δήλωση αναρμοδιότητας της Βουλής συμφωνεί με την πρόταση της τότε κυβέρνησης για τη σύσταση μιας επιτροπής προκαταρκτικής εξέτασης.

Με αυτήν την πρόταση επιτεύχθηκε κάτι πρωτόγνωρο για τα κοινοβουλευτικά δεδομένα, καθώς συγκλείστηκε ώστε να ανταλλαχθούν απόψεις περί του εάν η Βουλή είναι αρμόδια για να διερευνήσει περί του εάν έχει αρμοδιότητα ή όχι. Ουσιαστικά πρόκειται για μια προσπάθεια ώστε ο φάκελος της υπόθεσης να ακολουθήσει το δρόμο της τακτικής δικαιοσύνης, χωρίς να ερευνηθεί από τη Βουλή⁶⁶. Αρχικά, ο φάκελος διαβιβάστηκε στη Βουλή, όπως είδαμε και αναφέραμε ανωτέρω, προκειμένου να διερευνηθούν στοιχεία για τη θεμελίωση ποινικών ευθυνών εις βάρος των δέκα πολιτικών προσώπων, που εκτέθηκαν ανωτέρω, για τις πράξεις της δωροληψίας, δωροδοκίας και απιστίας. Από την άλλη, στην πρόταση της κυβερνήσεως περιλαμβάνονταν τα δύο πρώτα αδικήματα, καθώς και το αδίκημα της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, καθώς το αδίκημα της απιστίας έχει παραγραφεί και ως εκ τούτου δεν μπορεί να ασκηθεί ποινική δίωξη και για αυτό. Συνεπώς, η πρόταση της κυβέρνησης για σύσταση ειδικής κοινοβουλευτικής επιτροπής αφορά τις πράξεις της ενεργητικής και παθητικής δωροδοκίας, καθώς και της νομιμοποίησης των εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, ώστε αρχικά να εξεταστεί εάν είναι αρμόδια η Βουλή να κινήσει ποινική δίωξη ή εν τέλει θα καταλήξει η υπόθεση στην τακτική δικαιοσύνη, πράγμα το οποίο και εν τέλει έγινε. Δηλαδή, η ίδια η κυβέρνηση προσπάθησε εμμέσως να παραπέμψει την υπόθεση στη δικαιοσύνη και όχι να διερευνηθεί η υπόθεση ουσιαστικά από το κοινοβούλιο⁶⁷.

Παράλληλα, ασκήθηκε ποινική δίωξη ακόμα και εις βάρος ορισμένων δικαστικών λειτουργών που ενεπλάκησαν στην υπόθεση. Το 2021 η ποινική δίωξη

⁶⁶ Β. Παλαιού/ Γ. Λυκουρέζο, Novartis: Έγκριτοι νομικοί επισημαίνουν τα κενά της υπόθεσης, άρθρο δημοσιευμένο στις 20-02-2018 στο <https://www.prapolitika.gr/politiki/article/300723/novartis-egkriti-nomiki-episimenoun-ta-kena-stin-ipothesi/>

⁶⁷ Β. Παλαιού/ Γ. Λυκουρέντζο, Novartis: Έγκριτοι νομικοί επισημαίνουν τα κενά της υπόθεσης, άρθρο δημοσιευμένο στις 20-02-2018 στο <https://www.prapolitika.gr/politiki/article/300723/novartis-egkriti-nomiki-episimenoun-ta-kena-stin-ipothesi/>59

επεκτάθηκε στον αντεισαγγελέα Ι. Αγγελή για το αδίκημα της παράβασης καθήκοντος. Η στοχοποίηση βέβαια μόνο των κομμάτων της τότε κυβέρνησης και αντιπολίτευσης, προκάλεσε έντονους προβληματισμούς περί του εάν ουσιαστικά όλο αυτό συνιστά μια προσπάθεια και των υπόλοιπων κομμάτων να ανέβουν στην εξουσία και να κερδίσουν δύναμη⁶⁸. Ποινική δίωξη ασκήθηκε και εις βάρος της πρώην Εισαγγελέας Διαφθοράς, Ελένης Τουλουπάκη (από κοινού με τους πρώην επίκουρους εισαγγελείς διαφθοράς Χρ. Ντζούρα και Στ. Μανώλη), για τον τρόπο διεξαγωγής των ερευνών στην εν λόγω υπόθεση. Μεταξύ των κατηγοριών είναι και η διαρροή πληροφοριών σε δημοσιογραφικά site⁶⁹. Να σημειωθεί ότι για αυτές τις κατηγορίες είχε ξανά κατηγορηθεί η εν λόγω Εισαγγελέας, με αφορμή την κατάθεση του κ. Μανιαδάκη, παρακάμπτοντας την αρχή του δεδικασμένου. Ειδικότερα, κατηγορήθηκε για την πράξη της πλημμεληματικής κατάχρησης εξουσίας και επικουρικώς για παράβαση καθήκοντος σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 259 ΑΚ. Στην απολογία της αρχικά ενώπιον του Ειδικού Δικαστηρίου, προσπάθησε να ανατρέψει το κατηγορητήριο, που σχηματίστηκε εις βάρος της. Η ίδια ανέφερε στο απολογητικό της υπόμνημα ότι το κατηγορητήριο της ανακρίτριας κ. Αλεβιζοπούλου «*επί του οποίου έκρινε το πιο πάνω αμετάκλητο βούλευμα του δικαστικού συμβουλίου του Ειδικού δικαστηρίου ότι αυτό δεν θεμελιώνεται σε βάρος μου και με απάλλαξε αμετάκλητα ως προς όλες τις κατηγορίες που μου αποδόθηκαν περιλαμβάνει και εμπεριέχει τις ίδιες κατηγορίες που μου αποδίδετε και εσείς*»⁷⁰, ενώ συνεχίζει, σημειώνοντας ότι «*Ξεκίνησε ένας ανελέητος πόλεμος από τα ερευνώμενα πολιτικά πρόσωπα, με την σθεναρή συμπαράσταση των κομμάτων τους και την ενεργή υποστήριξη των ΜΜΕ*»⁷¹. Ουσιαστικά, έκανε λόγο για εργαλειοποίηση της δικαιοσύνης, και απαλλάχτηκε την πρώτη φορά δια του υπ' αριθμ. 25/2022 αμετακλήτου βουλεύματος του δικαστικού συμβουλίου κατ' άρθρο 86 του Συντάγματος. Τη δεύτερη φορά που πάλι βρέθηκε στη θέση του κατηγορουμένου λόγω

⁶⁸ <https://www.iefimerida.gr/news/394885/mono-stin-ellada-katigoroyntai-politikoi-gia-tin-ypothesi-novartis>

⁶⁹ Β. Ανδριανόπουλος, Διώκουν ξανά την Τουλουπάκη για περιστατικά που αθώθηκε, άρθρο δημοσιευμένο στις 9-1-2023 στο <https://www.documentonews.gr/article/diokoygn-xana-tin-toyloypaki-gia-ta-peristatika-poy-athootherike/>

⁷⁰ Β. Ανδριανόπουλος, Διώκουν ξανά την Τουλουπάκη για περιστατικά που αθώθηκε, άρθρο δημοσιευμένο στις 9-1-2023 στο <https://www.documentonews.gr/article/diokoygn-xana-tin-toyloypaki-gia-ta-peristatika-poy-athootherike/>

⁷¹ Β. Τριάντης, Τουλουπάκη στο Ειδικό Δικαστήριο: Δεχτήκαμε ανελέητο πόλεμο από τα ερευνώμενα πολιτικά πρόσωπα – Μας απειλούσαν να μας γδάρουν, άρθρο δημοσιευμένο στις 23-01-2021 στο <https://www.documentonews.gr/article/toyloypaki-sto-eidiko-dikastirio-dextikame-aneleito-polemo-apo-ta-ereynomena-politika-prosopa-mas-apeiloy-san-oti-tha-mas-gdaroygn/>

της τελευταίας κατάθεσης του κ. Μανιαδάκη, το Πρωτοδικείο Πειραιά προσπάθησε να μη δώσει σημασία στην απόφαση του Ειδικού Δικαστηρίου, το οποίο συγκροτείται από ανώτατους δικαστές και το οποίο εξέδωσε ένα αμετάκλητο απαλλακτικό βούλευμα βάσει των ίδιων πραγματικών περιστατικών⁷². Επίσης, η εν λόγω εισαγγελέας τόνισε ότι ο κ. Μανιαδάκης όταν κατέθετε, έδινε το σύνολο των καταθέσεών του σε στικάκι «USB». Αυτή τη φορά δεν είχε προσκομίσει κανένα USB, συνεπώς εξαιτίας του γεγονότος αυτού αμφισβητείται η αξιοπιστία της καταθέσεώς του. Σε περίπτωση δε που ήθελε κριθεί ότι πράγματι τα όσα αναφέρει ο εν λόγω προστατευόμενος μάρτυρας είναι αληθή, τότε αυτό θα έπρεπε να τον καταστήσει αυτομάτως συμμετέχο⁷³. Τέλος, καταλήγει η Εισαγγελέας στο εξής συμπέρασμα κατά την κρίση της *«οι ως άνω υπηρεσιακές ενέργειες όσων χειρίσθηκαν την παρούσα δικογραφία και η παράλειψη άσκησης ποινικής δίωξης σε βάρος του Ν. Μανιαδάκη για όσα φέρεται κατά την κατάθεσή του να έπραξε ως συμμετέχος στις δικές μου πράξεις, αντ' αυτής δε η λήψη ενόρκου κατάθεσης αυτού, με εξέθεσαν άδικα και παρά τον νόμο σε δίωξη, με βάση μια κατάθεση αυταπόδεικτα ψευδή στο σύνολό της, η οποία, αντιθέτως, θα έπρεπε να οδηγήσει (και) στην ποινική δίωξη σε βάρος του μάρτυρα, πράγμα που μέχρι σήμερα ουδόλως έχει γίνει»*⁷⁴. Ο δικηγόρος της ως άνω Εισαγγελέας, αναφορικά με τη δεύτερη άσκηση της ποινικής δίωξης, κ. Β. Γεωργακόπουλος, τόνισε την τάση αυταρχικότητας απέναντι στην εμμονή δίωξης ορισμένων προσώπων, παραβιάζοντας ακόμα και το δεδικασμένο, πλήττοντας παράλληλα τη δημοκρατία στον πυρήνα της.

Σχετικά με τις καταθέσεις μαρτύρων, κάποιοι μάρτυρες κατέθεσαν ανώνυμα, ενώ κάποιοι άλλοι με ψευδώνυμα («Μάξιμος Σαράφης» και «Αικατερίνη Κελέση»). Μάλιστα, οι τελευταίοι όταν κλήθηκαν στην προανακριτική επιτροπή της Βουλής για κατάθεση ζήτησαν να καταθέσουν με ηλεκτρονικά μέσα και μάλιστα με αλλοιωμένη φωνή, ώστε να μην διατρέξουν κανένα κίνδυνο.

⁷² Β. Ανδριανόπουλος, Διώκουν ξανά την Τουλουπάκη για περιστατικά που αθώωθηκε, άρθρο δημοσιευμένο στις 9-1-2023 στο <https://www.documentonews.gr/article/diokoyg-xana-tin-toylograki-gia-ta-peristatika-poy-athootherike/>

⁷³ Β. Ανδριανόπουλος, Διώκουν ξανά την Τουλουπάκη για περιστατικά που αθώωθηκε, άρθρο δημοσιευμένο στις 9-1-2023 στο <https://www.documentonews.gr/article/diokoyg-xana-tin-toylograki-gia-ta-peristatika-poy-athootherike/>

⁷⁴ Β. Ανδριανόπουλος, Διώκουν ξανά την Τουλουπάκη για περιστατικά που αθώωθηκε, άρθρο δημοσιευμένο στις 9-1-2023 στο <https://www.documentonews.gr/article/diokoyg-xana-tin-toylograki-gia-ta-peristatika-poy-athootherike/>

Τελικά, η υπό εξέταση υπόθεση οδηγήθηκε στην μάλλον πιο αναμενόμενη εξέλιξη όσον αφορά την εμπλοκή του κ. Φρουζή καθώς και άλλων τριών στελεχών της φαρμακευτικής εταιρίας. Αυτό φαίνεται να φάνηκε από την πρώτη στιγμή, αφού δικογραφίες που είχαν σχηματιστεί για πολιτικά πρόσωπα τέθηκαν στο αρχείο με εισαγγελικές διατάξεις Σύμφωνα με το υπ' αριθμ. 764/2023 βούλευμα του ΑΠ απαλλάσσονται τα πέντε πρόσωπα που αναφέρονται εις αυτό, καθώς δεν προέκυψαν στοιχεία σχετικά με την πράξη της δωροδοκίας από κοινού κατ' εξακολούθηση και της άμεσης συνέργειας στο εν λόγω αδίκημα. Ειδικότερα, βάσει του εν λόγω βουλεύματος απαλλάχτηκαν ο Κωνσταντίνος Φρουζής (πρώην ανώτατο στέλεχος), ο Νίκος Μανιαδάκης και τρεις έτεροι συγκατηγορούμενοι που κατείχαν επιτελικές θέσεις, καθώς προέκυψαν επαρκείς ενδείξεις ενοχής και δη στοιχεία που να στοιχειοθετούν την τέλεση της πράξης της δωροδοκίας από κοινού και κατ' εξακολούθηση και της άμεσης συνέργειας στο εν λόγω αδίκημα και δη αφορούσαν τις καταγγελίες κατά συγκεκριμένων προσώπων.

4.2. Η Θέση του Εισαγγελέα Διαφθοράς

Τα άρθρα 33-36 του ΚΠΔ ενσωματώνουν ειδικές νομικές διατάξεις στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας, εστιάζοντας στους ρόλους του εισαγγελέα για τα οικονομικά εγκλήματα και του εισαγγελέα για τα εγκλήματα διαφθοράς. Οι θεσμοί αυτοί εισήχθησαν στο νομικό μας σύστημα με τον νόμο αριθ. 3943/2011. Οι διατάξεις αυτές, οι οποίες είναι λεπτομερείς και γραφειοκρατικές, καθορίζουν το θεσμικό πλαίσιο και τις αρμοδιότητες αυτών των εξειδικευμένων ομάδων εντός του δικαστικού συστήματος. Φαίνεται ότι οι θεσμοί αυτοί δημιουργήθηκαν ως απάντηση στην οικονομική κρίση.

Ο κ. Παπαδαμάκης αντιτίθεται στην ιδέα του διαχωρισμού της εισαγγελικής λειτουργίας σε εξειδικευμένες ομάδες⁷⁵. Υποστηρίζει ότι κάθε εισαγγελική αρχή θα πρέπει να έχει ανεξάρτητο και πολυδικαιοδοτικό ρόλο, επιτρέποντας την ένταξη ειδικών σε συγκεκριμένους τομείς, όπως η διερεύνηση παράνομων οικονομικών συναλλαγών. Επιπλέον, σύμφωνα με τον ίδιο τον νέο Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, η

⁷⁵ Α. Παπαδαμάκης, Ποινική Δικονομία, 2019, εκδόσεις Σάκκουλας, 2019, σελ. 211 επ.

επιλογή των εισαγγελέων για τα εξειδικευμένα τμήματα οικονομικών εγκλημάτων και εγκλημάτων διαφθοράς δεν λαμβάνει απαραίτητα υπόψη τη νομική τους εξειδίκευση στους αντίστοιχους τομείς.

Με το άρθρο 53του Νόμου 4745/2020 καταργήθηκε ο θεσμός του Εισαγγελέα Διαφθοράς και παράλληλα είχαμε σημαντικές αλλαγές στην οργανωτική δομή του οικονομικού Εισαγγελέα. Πλέον δεν προΐσταται ειδικός οριζόμενος Αντεισαγγελέας του Αρείου Πάγου όπως συνέβαινε αλλά ο αρχαιότερος εκ των τεσσάρων εισαγγελέων οικονομικού εγκλήματος, και πλέον η οικονομική εισαγγελία αποτελεί τμήμα της Εισαγγελίας Εφετών Αθηνών. Πέραν, όμως, αυτών, η μεταβίβαση στους εισαγγελείς οικονομικού εγκλήματος των προερχόμενων από τον προσφάτως καταργηθέντα θεσμό του Εισαγγελέα Διαφθοράς αρμοδιοτήτων νοθεύει έτι περαιτέρω τον οικονομικό χαρακτήρα του αντικειμένου τους. Κατ' αρχάς τα εγκλήματα διαφθοράς (άρθρα 235 έως 237Α, 159 και 159Α ΠΚ), αν και σε ορισμένες περιπτώσεις ενδέχεται να έχουν επιπτώσεις και στην οικονομική έννομη τάξη, δεν συνιστούν καθ' αυτά οικονομικά εγκλήματα (Με εξαίρεση την δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα (ά. 396 ΠΚ)). Πάντως, την θέση αυτή δεν φαίνεται να συμεριζόταν ο νομοθέτης του Ν. 3943/2011, καθώς στην οικεία αιτιολογική έκθεση αναφέρεται σχετικά ότι η θεσμοθέτηση του οικονομικού εισαγγελέα επιβάλλεται «ώστε να εκλείψουν τα φαινόμενα διαφθοράς»). Άλλωστε, εξ αρχής η αρμοδιότητα του Εισαγγελέα Διαφθοράς δεν αφορούσε αμιγώς εγκλήματα διαφθοράς αλλά κάθε κακούργημα τελούμενο από τα προβλεπόμενα στον νόμο πολιτικά πρόσωπα. Η μεταφορά της διευρυμένης αυτής αρμοδιότητας του Εισαγγελέα Διαφθοράς στους εισαγγελείς οικονομικού εγκλήματος καθιστά κατ' αποτέλεσμα τον χαρακτηρισμό των ειδικών εισαγγελέων του άρθρου 33 ΚΠΔ ως "οικονομικών" τουλάχιστον ανακριβή. Τέλος, Με τον νέο ΚΠΔ το τηλεπικοινωνιακό απόρρητο εξαιρέθηκε ρητώς (μαζί με το δικηγορικό απόρρητο) από τον γενικό κανόνα που ίσχυε μέχρι τότε στο πλαίσιο του άρθρου 17Α του Ν. 2523/1997 ότι ο Εισαγγελέας Οικονομικού Εγκλήματος δεν υπόκειται στους περιορισμούς της νομοθεσίας περί φορολογικού, τραπεζικού, χρηματιστηριακού και κάθε άλλου είδους απορρήτου. Σύμφωνα με την Αιτιολογική Έκθεση του νέου ΚΠΔ, η εξαίρεση ως προς το τηλεπικοινωνιακό απόρρητο δικαιολογείται «ενόψει των ειδικών ρυθμίσεων του Ν. 2225/1994 που αξιούνουν αυξημένες ειδικές προϋποθέσεις».

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η υπόθεση Novartis είναι μια από τις πιο χαρακτηριστικές περιπτώσεις διαφθοράς, που ανέδειξε αρχικά ότι το ιδιωτικό συμφέρον είναι εν τέλει – όπως αποδείχθηκε – πιο κρίσιμο σε σχέση με το δημόσιο συμφέρον, και ότι μετά από μια πολύχρονη προανακριτική διαδικασία βρέθηκαν κατηγορούμενοι εν τέλει 15 ιατροί και κανένα πολιτικό πρόσωπο. Αυτό γεννά εν τέλει το ερώτημα αν η δικαιοσύνη μπορεί να εκτελέσει πραγματικά και με αντικειμενικότητα τα καθήκοντά της και κατά πόσο το δημόσιο συμφέρον υπερισχύει έναντι του ιδιωτικού.

Η επιλεκτικότητα του ποινικοκατασταλτικού συστήματος είναι εμφανής στις μέρες μας. Ο νόμος, δεν είναι ουδέτερος, αλλά έρχεται να αναδείξει τη σύγκρουση μεταξύ των κοινωνικών ομάδων και εν τέλει την εξυπηρέτηση των συμφερόντων των κυρίαρχων οικονομικά και κοινωνικά ομάδων. Η ανισότητα που παρατηρείται στην κοινωνία μεταφέρεται και στην ανισότητα που παρατηρείται στην αντιμετώπιση των εγκληματιών. Η δε Κριτική Εγκληματολογία κάνει λόγο για εργαλειοποίηση του νόμου προς εξυπηρέτηση των συμφερόντων των ισχυρών. Υπό αυτό το πρίσμα οι δράστες που προέρχονται από ανώτερα κοινωνικά στρώματα είτε δεν τιμωρούνται καθόλου είτε δέχονται τη μικρότερη δυνατή ποινή, εν αντιθέσει με τους δράστες των αυτών εγκλημάτων, οι οποίοι ανήκουν στα χαμηλά κοινωνικά και οικονομικά στρώματα, οι οποίοι δεν επιδέχονται καμίας ελαφρόνσεως.

Συνεπώς, η ως άνω συμπεριφορά στην υπόθεση Novartis, η οποία εξετάστηκε ανωτέρω, καταδεικνύει ότι παρατηρείται μια κατάχρηση του ποινικού δικαίου, καθώς εν τέλει οι επιλογές πάταξης του φαινομένου της διαφθοράς δεν είναι αποτελεσματικές, παρά μόνο έχουν ενισχύσει το φαινόμενο της πολυνομίας, χωρίς καμία αποτελεσματικότητα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

- Μ. Αρχιμανδρίτου, Εισαγωγή στην εγκληματολογία, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2022
- Σ. Ακριβού, Διαφθορά, Κακοποίηση και Παράβαση της Νομιμότητας, άρθρο δημοσιευμένο σε <https://www.crimetimes.gr/%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CF%86%CE%B8%CE%BF%CF%81%CE%AC-%CE%BA%CE%B1%CE%BA%CE%BF%CE%B4%CE%B9%CE%BF%CE%AF%CE%BA%CE%B7%CF%83%CE%B7-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%AC%CE%B2%CE%B1%CF%83%CE%B7-%CF%84/>
- Στ. Αλεξιάδης, Η διαφθορά ως κοινώς επικίνδυνο έγκλημα, σε Τιμητικό Τόμο Δ. Σπινέλλη, Τόμος Α', Οι Ποινικές Επιστήμες στον 21^ο αιώνα, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα - Κομοτηνή
- Β. Ανδριανόπουλος, Διώκουν ξανά την Τουλουπάκη για περιστατικά που αθώωθηκε, άρθρο δημοσιευμένο στις 9-1-2023 στο <https://www.documentonews.gr/article/diokoyn-xana-tin-toyloypaki-gia-ta-peristatika-roy-athootherike/>
- Σ. Αλεξιάδη, Προς μια νέα γενιά γενιά «κοινώς επικίνδυνων εγκλημάτων»: Το παράδειγμα της διαφθοράς, *ΠοινΔικ.*, 2000
- Η. Αναγνωστόπουλο, Ζητήματα απιστίας, Άρθρα 390 & 256 ΠΚ², 2003
- Ηλ. Αργυρόπουλος, Η ιδιωτική και δημόσια διαφθορά ως έγκλημα αθέμιτου ανταγωνισμού, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2006
- Β. Βασιλαντωπούλου, Το έγκλημα του λευκού περιλαιμίου από εγκληματολογική και θυματολογική σκοπιά, Διδακτορική Διατριβή, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου 2012
- Σ. Βιδάλη, Αντεγκληματική Πολιτική, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2014
- Σ. Βιδάλη, Εγκλήματα του Κράτους: Πολιτικές παραποίησης της πραγματικότητας και απάνθρωπη κρατική βία, σε: Συνήγορος του Πολίτη, Ηθικοί Πανικοί, Εξουσία και Δικαιώματα, 2015

- Α. Γέροντας, Δημόσιο Οικονομικό Δίκαιο, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2002
- Κ. Γώγος, Κανόνες δεοντολογίας της δημόσιας διοίκησης, 2000
- Π. Δαγτόγλου, Γενικό διοικητικό δίκαιο, 5η έκδ. 2004 (ενημερωμένη από Π.-Μ. Ευστρατίου)
- Ε. Εμμανουηλίδης, Ο έλεγχος της χρηστότητας εν τη δημοσία διοικήσει, ΕΕΝ 1972
- Π.-Μ. Ευστρατίου, Ζητήματα έννομης προστασίας στο πλαίσιο της διοικητικής διαδικασίας, ΕΔΔ 2004
- Ν. Ιντζεσίλογλου, Κοινωνικοποίηση των νέων και παραβατικότητα, σε: Σ. Κ. Βαϊραμίδου (επιμ.), Παραβατικότητα και σχολείο, 2007
- Α. Καραδήμος, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, 6^η έκδοση
- Φ. Κορυζή, Η μάστιγα της «δημόσιας» διαφθοράς. Έννοια και τρόποι αντιμετώπισης, Δ.τ.Α. Νο 6 (2000)
- Ν. Κουράκη, Το οικονομικό έγκλημα στην Ελλάδα σήμερα, *ΠοινΔικ*, Τεύχος 1/2000
- Νεστ. Κουράκης, Η δωροδοκία από την άποψη της αντεγκληματικής πολιτικής, με ιδιαίτερη έμφαση στις Συστάσεις προς την Ελλάδα της Επιτροπής (Ομάδας Κρατών) για την καταπολέμηση της διαφθοράς του Συμβουλίου της Ευρώπης (GRECO)
- Α. Κουκουτσάκη, Κοινωνιολογικές προσεγγίσεις της παρέκκλισης και του εγκλήματος, 2013, διαθέσιμο στο: https://crimevssocialcontrol.blogspot.com/2013/05/blog-post_3331.html
- Δ. Κοντόγιωργα-Θεοχαροπούλου, Οι αρχές της χρηστής και ευρύθμου διοικήσεως και η αναζήτηση εκ μέρους του Δημοσίου των αχρεωστήτως καταβληθέντων από τον λαβόντα στη νομολογία του Ελεγκτικού Συνεδρίου, εν: Τιμ. τόμ. για τα 150 χρόνια του Ελεγκτικού Συνεδρίου (1833-1983), 1984, σ. 325 επ.· Ι. Σαρμάς, Η συνταγματική και διοικητική νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας, 2η έκδοση, 1994
- Δ. Κοντόγιωργα-Θεοχαροπούλου, Κράτος και Δικαιοσύνη 2: Το δημοκρατικό κοινωνικό κράτος δικαίου, 2003
- Κ. Κωστή, Ερμηνεία του εν Ελλάδι ισχύοντος Ποινικού Νόμου, Ειδ. μέρος, Γ', 1929

- Γ. Λάζος, Κριτική εγκληματολογία, εκδόσεις, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2019
- Ν. Λίβος, Οργανωμένο έγκλημα: έννοια και δικονομικοί τρόποι αντιμετώπισης του, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2019.
- Α. Λιούρδη, Διαχείριση (ή επιμέλεια) ξένης περιουσίας και απιστία κατ' άρθρο 390 ΠΚ, ΠοινΧρον 1994
- Λ. Μαργαρίτη, Ο νόμος 1608/1950 και οι καταχραστές δημοσίου και (παρα)τραπεζικού χρήματος, 2000
- Χ. Μουκίου, Διαφάνεια, Ακεραιότητα & Εντιμότητα στις Δημόσιες Συμβάσεις
- Ν. Μπιτζιλέκης, Τα υπηρεσιακά εγκλήματα – Γενική θεωρία και ανάλυση διατάξεων του ΙΒ' Κεφαλαίου Ποινικού Κώδικα (άρθρα 235- 263α), Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 1993
- Ν. Μπιτζιλέκης, Η σύγχρονη διαμόρφωση των εγκλημάτων δωροδοκίας κατά τον Ποινικό Κώδικα, ΠοινΧρ 2013
- Α. Μπρεδήμας,, Η έκδοση για αδικήματα διαφθοράς από τη σκοπιά του διεθνούς δικαίου, *Crime in Crisis*, διαθέσιμο στο http://crime-in-crisis.com/%CE%B7-%CE%AD%CE%BA%CE%B4%CE%BF%CF%83%CE%B7-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CE%B1%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1-%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CF%86%CE%B8%CE%BF%CF%81%CE%AC%CF%82-%CE%B1%CF%80%CF%8C-%CF%84/#_ftn15
- Θ. Παπακυριάκου σε Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι (επιστ. εποπτ.), Οικονομικό έγκλημα και διαφθορά στο δημόσιο τομέα, Τόμ. Ι, Αξιολόγηση του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου, 2014
- Θ. Παπακυριάκου, Το αδίκημα της απιστίας στο νέο ΠΚ ως χαρακτηριστικό παράδειγμα του νέου δικαιοπολιτικού μοντέλου προστασίας των έννομων αγαθών της ιδιοκτησίας και περιουσίας, Επιμορφωτικό σεμινάριο δικαστικών λειτουργιών «Ο ΝΕΟΣ ΠΟΙΝΙΚΟΣ ΚΩΔΙΚΑΣ – Ο ΝΕΟΣ ΚΩΔΙΚΑΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΔΙΚΟΝΟΜΙΑΣ», Θεσσαλονίκη στις 17-18/10/2019, δημοσιευμένο στο

http://www.esdi.gr/nex/images/stories/pdf/epimorfosi/2019/papakyriakou_2019.pdf

- Α. Παπαδαμάκης, Τα περιουσιακά εγκλήματα , εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2022
- Β. Παλαιού/ Γ. Λυκουρέντζο, Novartis: Έγκριτοι νομικοί επισημαίνουν τα κενά της υπόθεσης, άρθρο δημοσιευμένο στις 20-02-2018 στο <https://www.prapolitika.gr/politiki/article/300723/novartis-egkriti-nomiki-episimenoun-ta-kena-stin-ipothesi/>
- Ι. Ναζίρη, Διαχρονικό Ποινικό Δίκαιο, Τα χρονικά όρια εφαρμογής των διατάξεων του νέου ΠΚ και του νέου ΚΠΔ, 2020
- Δ. Ράικου, Δημόσια Διοίκηση και διαφθορά, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2006
- Δ. Ράικος, Η Δημόσια Διοίκηση απέναντι στις σύγχρονες προκλήσεις του οργανωμένου εγκλήματος και της διαφθοράς, ΔιΔικ 2005
- Μ. Ρηγοπούλου, Καταχραστές του Δημοσίου, Ν. 1608/1950, άρθρα 16, 22 ν.δ. 2576/1953 σε ΕΠΝ
- Γ. Σταθέα, Διαφθορά και ποινική καταστολή, σε: «Καταπολέμηση της διαφθοράς των κρατικών λειτουργών και υπαλλήλων»,
- Γ. Σιούτη, Η αρχή της διαφάνειας στο πεδίο έντασης μεταξύ διαδικαστικής νομιμότητας και οικονομικής αποτελεσματικότητας, σε: Ένωση Διοικητικών Δικαστών/Ενιαία Ανεξάρτητη Αρχή Δημοσίων Συμβάσεων (Ε.Α.Α.ΔΗ.ΣΥ.), Δημόσιες συμβάσεις - Κρίσιμα θέματα και νεότερες εξελίξεις, 2021, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη
- Β. Τριάντης, Τουλουπάκη στο Ειδικό Δικαστήριο: Δεχτήκαμε ανελέητο πόλεμο από τα ερευνώμενα πολιτικά πρόσωπα – Μας απειλούσαν να μας γδάρουν, άρθρο δημοσιευμένο στις 23-01-2021 στο <https://www.documentonews.gr/article/toyloypaki-sto-eidiko-dikastirio-dextikame-aneleito-polemo-apo-ta-ereynomena-politika-prosopa-mas-apeiloy-san-oti-tha-mas-gdaroy-n/>
- Α. Χουλιάρας, Η λειτουργία του Ποινικού Δικαίου υπό την έποψη της συγκρουσιακής θεωρίας για το έγκλημα («conflict criminology»), σε Στράγγας, Ι., Χάνος, Α., Παπαχαραλάμπους, Χ. και Τσούκα, Χ. (επιμ.), Αγαθό, Συμφέρον και Δίκαιο, Εκδόσεις Σάκκουλα – Nomos – L' Harmattan, 2012, σ. 859-860.

- Μ. Χατζηκωνσταντίνου-Εμμανουηλίδου, Η εφαρμογή της αρχής της «χρηστής διοικήσεως» στο φορολογικό δίκαιο (Βασικές σκέψεις), Αρμ. 1981
- Χατζηκόστα, Η καταπολέμηση της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα με τα μέσα του ποινικού δικαίου, με έμφαση στη δωροδοκία ως κύρια μορφή διαφθοράς στην Ελλάδα, ΠοινΔικ 2016
- Α. Χαραλαμπίκης, Σύνοψη Ποινικού Δικαίου – Γενικό Μέρος, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2010
- Ε. Σπηλιωτόπουλος, Εγχειρίδιο διοικητικού δικαίου, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2002
- Α. Ψάρα, Τρίτη σε περιπτώσεις διαφθοράς η Ελλάδα, άρθρο δημοσιευμένο σε https://www.efsyn.gr/politiki/259351_triti-se-periptoseis-diafthoras-i-ellada

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

- W. Chambliss, "State Organised Crime, The American Society of Criminology Presidential Address", Criminology, Vol. 27 (2), 1989
- Heidenheimer, Political Corruption: Headings in Comparative Analysis, Holt Rinehart and Winston, New York, 1970
- D. Iederman/N. Loayza/R. Soares, Accountability and Corruption: Political Institutions Matter (2001), The world Bank Policy Research Working Paper
- J.I. Ross, The dynamics of Political Crime. Thousand Oaks, London, New Delhi, Sage: 2003
- E. Sutherland, White collar Criminality, American Sociological Review, 1940
- W. Morrison, Theoretical Criminology: from modernity to postmodernism, London, Sydney: Cavendish Publ. Limited, 2004
- S. Washington/E. Armstrong, Ethics in the Public Service – Current Issues and Practices, Public Management Occasional Papers No. 14, OECD 1996
- P. Webb, The United Nations Convention against Corruption. Global achievement or missed opportunity?, Journal of International Economic Law 8(1),